

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896.   Andra Kammaren.   N:o 40.

Måndagen den 4 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne april.

§ 2.

Vid föredragning för remiss af herr *O. R. Themptanders* i senaste sammanträdet bordlagda motion, n:o 242, angående pension åt enkan efter aflidne registratören i justitieombudsmansexpeditionen *O. O. Afzelius*, begärdes ordet af

Herr Anderson i Tenhult, som yttrade: Jag har icke varit i tillfälle att se den nu förevarande motionen, men enligt hvad föredragningslistan utvisar, skulle den afse tilldelande af pension, d. v. s. en årlig statsutgift, till den i motionen namngifna personens enka. Om denna motion således väckts inom den i § 55 riksdagsordningen stadgade tid, skulle den hafva hänvisats till statsutskottet. Men då nu flera månader efter denna tid förflutit, kan jag icke finna, att denna motion nu kan remitteras till statsutskottet. Och om man ser på motionens innehåll, finner man lätt, att den icke heller är af natur att kunna hänvisas till ett tillfälligt utskott.

Jag skall således på grund häraf hemställa, att förevarande motion utan vidare måtte läggas till handlingarne.

Herr vice talmannen Östberg anförde: Då den nu ifrågavarande motionen är föranledd deraf, att den deri namngifna personen under riksdagens lopp aflidit, torde man väl få anse, att det är en under riksdagen inträffad händelse, som gifvit anledning till denna frågas upptagande. Jag vågar därför hemställa, att motionen måtte remitteras.

Herr Hedin: Jag vet icke hvad denna motion innehåller, endast hvad den i hufvudsak går ut på, nemligen beredande af pension åt enkan efter en afviden tjänsteman. Det i detta fall inträffade förhållandet, nemligen att en person med döden afgått under riksdagens lopp, men efter att den ordinarie motionstiden förflutit, har af Riksdagen förut ansetts vara ett fullgiltigt skäl för att till statsutskottet remittera en likadan motion och få den vederbörligen behandlad. Derpå tror jag, att en stor del af kammarens ledamöter hafva exempel i minnet.

Jag kan sålunda icke se någon möjlighet att nu vägra remiss af denna motion. Hvad sedan kan komma att ske med densamma, det blir en annan sak.

Herr Anderson i Tenhult: Det kan väl vara, att den ifrågasvarande personen afvidit under riksdagens lopp. Men detta anser jag i alla fall icke vara en sådan händelse, att den innefattar giltig grund för att väcka en motion, som skulle remitteras till statsutskottet. När det förut varit fråga om dylika pensioner, har det alltid varit vanligt, att man fått uppgift om sterbhusets ställning, så att man kunnat bedöma om pensionen vore behöflig eller icke. Jag vet icke heller, huruvida nu ifrågasvarande enka är berättigad till pension från annat håll eller icke. Men i hvad fall som helst borde väl någon utredning i dessa hänseenden förebringas. För några år sedan — jag tror, att det var år 1889 — väcktes i sista dagarne af riksdagen en dylik motion om beviljande af pension åt en enka, och i en hastig vändning blef pensionen också beviljad. Men det visade sig vid den kort derefter förrättade bouppteckningen, att enkan erhöi ur boet mer än 70,000 kronor. Om förhållandet möjligen är likartadt i detta fall, det känner jag icke. Men i hvilket fall som helst anser jag mig hafva anledning att vidhålla mitt yrkande, att motionen icke måtte remitteras till vare sig statsutskottet eller annat utskott.

Herr Danielson: Jag kan visserligen icke neka till att jag tycker, att den uppfattning, som herr Johan Anderson i Tenhult uttalat, i och för sig är riktig. Men jag tror, att vi i alla fall nu icke komma någon hvart med att här vägra remiss. Inom Första Kammaren är nemligen väckt en precis liknande motion med denna, och den motionen är redan remitterad till statsutskottet och ligger der till behandling. Under sådana förhållanden lærer det icke vara möjligt för oss att slippa ifrån denna fråga i alla fall, utan Andra Kammaren måste nog pröfva densamma och se till hvad deråt kan göras. Jag kan dock icke underlåta att uttala den uppfattningen, att det är märkvärdigt, att man så brådslande inkommer med begäran om pension, redan innan den person, hvars enka det nu är fråga om att pensionera, nätt och jemt hunnit, så att säga, blifva begrafven.

Emellertid anser jag för min del lämpligast, att denna motion nu remitteras till statsutskottet, eftersom det, som sagdt, redan fått en alldeles liknande motion till sig remitterad från Första Kammaren.

Herr Hedin: Hvad den förste talaren i ordningen anförde i sitt senaste anförande, det rörde sjelfva sakfrågan. Han ingick på ett bedömande af lämpligheten af att bevilja en pension, innan till äfventyrs anskaffats nödig utredning om sterbhusets ställning och det verkliga behovet af pensionen i fråga. Men denna sakfråga har alls icke något att göra med sjelfva formfrågan, och hvad denna formfråga angår, upprepar jag, att just en sådan under riksdagen inträffad händelse, som nu är fallet, förut gäلت såsom ett oomtvistligen giltigt, formelt skäl för motionens remitterande.

I och med detta har jag nu icke velat uttala mig det allra ringaste i afseende å lämpligheten af motionens innehåll och syfte för öfrigt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, yttrade:

Herr talmannen: Här hafva framstälts tvenne yrkanden, dels om motionens remitterande till statsutskottet och dels, att densamma *icke* skulle remitteras. Då emellertid 55 § riksdagsordningen gifver kamrarne rättighet att med anledning af en under riksdagen inträffad händelse till ständigt utskott remittera en motion äfven efter den lagstadgade tidens utgång, anser jag mig icke kunna förvägra remiss, och icke heller anser jag mig kunna upptaga yrkandet om motionens läggande till handlingarna, utan får jag hemställa, att kammaren behagade hänvisa motionen till behandling af statsutskottet.

Med godkännande af denna herr talmannens uppfattning, beslöt kammaren hänvisa den ifrågavarande motionen till statsutskottet.

§ 3.

Föredrogs och bordlades för andra gången statsutskottets memorial n:o 67.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarne sammansatta stats- och lagutskottets memorial n:o 10, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande dels framställningar med afseende å delning af Hernösands stift, dels ock förslag om ändring i förordningen angående allmänt kyrkomöte.

§ 5.

Föredrogs, men blefvo å nyo bordlagda:

lagutskottets utlåtanden n:is 73, 74 och 75; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 23.

§ 6.

*Angående
anslag för
införande af
elektrisk be-
lysning vid
Karl Gustafs
stads gevärs-
faktori.*

Till behandling företogs statsutskottets utlåtande, n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition, angående anslag för införande af elektrisk belysning vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

Med tillstyrkande af Kongl. Maj:ts berörda framställning hemstälde utskottet i detta utlåtande: att Riksdagen måtte, för införande af elektrisk belysning vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori, på extra stat för år 1897 anvisa 27,000 kronor.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Aulin: Det är med anledning af ett yttrande i statsutskottets betänkande, som jag har begärt ordet.

Utskottet yttrar i sin motivering: "Då det mellan Kongl. Maj:t och kronan samt Eskilstuna stad den 15 september 1836 ingångna aftal om upplåtelse till staden af vissa vattenverk vid Eskilstunaån icke lär kunna förhindra det nu ifrågasatta utsträckta användandet af vattenkraften i ån, får utskottet" o. s. v. "hemställa". Med anledning häraf skall jag be att i största korthet få omnämna, huru med denna uppgörelse har tillgått.

År 1836 den 15 september köpte Eskilstuna stad af Kongl. Maj:t och kronan för 18,298 riksdaler, 27 skillingar och ett runstycke banko fyra vattenverk i Eskilstunaån, ditintills kronan tillhöriga. I 6:te punkten af det köpekontrakt, som då upprättades, förbehöll sig kronan förmånsrätt till vattnet för gevärsfaktoriets behof. Orsaken till detta förbehåll var hufvudsakligen den, att det dåvarande stora gevärsfaktoriets verkstadsbyggnad var under uppförande, och att ingen med visshet kunde veta, huru stor vattenkraft, som skulle erfordras för gevärsfaktoriets. Derfor inrycktes i köpekontraktet detta förbehåll till förmån för gevärsfaktoriets.

Det är visserligen sant, att detta förbehåll äfven gälde för framtiden, så till vida, att Eskilstuna stad icke skulle få utvidga eller ombygga de af staden inköpta verken och inrättningarna utan att derom hos Kongl. Maj:t och kronan göra ansökan och dertill erhålla tillstånd; detta då för att gevärsfaktoriets förmånsrätt till vattenkraften icke skulle på något sätt förminskas.

Men som herrarne veta, har gevärsfaktoriets under årens lopp oupphörligt utvidgats och behöft allt större och större vattenkraft. Detta åter har haft till följd, att vattentillgången för de ifrån kronan af staden inköpta verken blifvit allt mer och mer knapp. Med anledning häraf anställde också Eskilstuna stad år 1878 en undersökning angående den vattenkraft, som stadens verk kunde disponera. Det var en firma Quist och Giers, som gjorde beräkningen af den vattenkraft, som stadens verk och inrättningar egde; och denna vattenkraft beräknades då till 177 hästkrafter. Sedermera har emellertid gevärsfaktoriets behof af förökad vattenkraft ytterligare stigit, så att för

närvarande uppgår den kraft, som disponeras af stadens verk, endast till 105 hästkrafter. Och om nu Kongl. Maj:ts, af statsutskottet tillstyrkta förslag skulle vinna Riksdagens bifall, så skulle ifrån dessa 105 hästkrafter afdragas ytterligare 65, och då återstår för de verk och inrättningar, som Eskilstuna stad har köpt af kronan, en vattenkraft af 40 hästkrafter. Att det är omöjligt att drifva dessa verk med så otillräcklig kraft, torde för hvar och en vara alldeles solklart.

*Angående
anslag för
införande af
elektrisk be-
lysning vid
Karl Gustafs
stads gevärs-
faktori.
(Forts.)*

Då gasbelysning skulle införas i gevärsfaktoriets, var det aldrig fråga om att vid gevärsfaktoriets anlägga ett särskildt gasverk, utan då inleddes ifrån gaslysningsaktiebolaget i Eskilstuna en gasledning till gevärsfaktoriets, hvilken ännu begagnas. Nu, då det är fråga om att införa elektrisk belysning vid gevärsfaktoriets, kan det deremot ej gå an att begagna sig af det elektriska bolag, som finnes i Eskilstuna, och draga några trådar från denna inrättning, som ligger ett par tre hundra meter från gevärsfaktoriets, samt få tillräcklig och billig belysning; utan nu skall man taga bort minst 40 hästkrafter af den svaga vattentillgång, som finnes, för att skaffa gevärsfaktoriets denna fördel. Jag hemställer till herrarne, om det kan anses vara med billighet och rättvisa förenligt, att staten, då den en gång har sålt vattenverken, handlar på detta sätt och tager bort vattenkraften, men låter staden behålla byggnaderna, som blifva till ringa eller ingen nytta.

Det kan äfven vara ganska tvifvelaktigt, huru vida elektrisk belysning ingår bland de vilkor, som afses med gevärsfaktoriets förmånsrätt till vattenkraften. Enligt min tanke skulle det vara endast för gevärsstillverkning och icke för dylika särskilda ändamål, som denna förmånsrätt skulle göras gällande. Detta är emellertid en fråga, som jag ej anser mig kunna bedöma, men jag har likväl velat fästa uppmärksamheten på densamma.

Då den plan för den elektriska belysningen vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori, hvilken nu åberopats i utskottets betänkande, år 1892 uppgjordes, kunde naturligtvis icke alla de omständigheter, som sedan dess tillkommit, tagas i beräkning, och jag vågar därför å min sida sätta i tvifvelsmål, huru vida dessa beräkningar nu kunna vara så särdeles pålitliga. Jag vill äfven påpeka, att i utskottsbetänkandet talas det om, att 115 nya maskiner skola insättas i gevärsfaktoriets i och för den nya gevärsstillverkningen, men det nämnes ingenting om, huru vida några af de gamla maskinerna skola borttagas.

Jag kan icke, herr talman, i egenskap af representant för Eskilstuna stad, hvars intressen här stå på spel, göra annat än på det bestämdaste yrka afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Herr Zetterstrand: Jag är alldeles öfvertygad, att flertalet af kammarens ledamöter önska ett bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition, som ju äfven är synnerligen väl grundad. Men å andra sidan är jag också förvissad, att kammarens ledamöter icke vilja, att detta arbete utföres så, att det i vidsträcktare mån än nödvändigt är kommer i strid med enskilda intressen.

Angående
anslag för
införande af
elektrisk be-
lysning vid
Karl Gustafs
stads gevärs-
faktori.
(Forts.)

För att nu såväl de allmänna som de enskilda intressena i denna sak skola blifva tillgodosedda, skall jag taga mig friheten här framställa ett yrkande, nemligen: "att Riksdagen må, för införande af elektrisk belysning vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori på extra stat för år 1897 anvisa 27,000 kronor, samt i sammanhang dermed uttala den önskan, att i den mån, sådant låter sig göra, arbetet så anordnas, att minsta möjliga olägenhet derigenom tillskyndas de öfriga egarne af vattenverk i Eskilstunaån".

Häruti instämde herrar *Hammarskjöld, Wellander, Rydberg* och *Jansson* i Taberg.

Herr Danielson yttrade: Ja, det förundrar mig icke alls, att representanten för Eskilstuna stad i denna fråga anfört det, som vi nyss hört. Jag vill dock försäkra herrarne, att vi inom statsutskottet grundligt pröfvat de handlingar, som han omnämnde, i synnerhet det kontrakt, som här återopas i utskottets utlåtande; och jag får säga att deraf framgår med all tänkbar tydlighet, att kronan vid den ifrågakvarande uppgörelsen med Eskilstuna stad förbehållit sig sådana framtida rättigheter, som här afses. Eskilstuna stad har sålunda på grund af aftalet om inköp af vissa vattenverk vid Eskilstunaån icke den ringaste rätt att uppställa några nya vilkor för att kronan skall få rätt att i utsträckt mån använda vattenkraften deri. Detta kontrakt är så utmärkt och fullständigt affattadt, att det varit riktigt glädjande att se, att någon människa på den tiden kunnat så till fullo iakttaga kronans rätt, som detta kontrakt gifver vid handen. Derom är alls icke något tvifvel, och vi pröfvade den frågan ganska grundligt. Vi hade ritningar öfver strömmens läge, och på dessa funnos betecknade såväl kronans fabriker som de fabriker, hvilka staden såsom sådan eger, och vi kommo alla till den öfvertygelsen, att här icke är fråga om ringaste intrång på hvad som aftalats eller på Eskilstuna stads rättigheter, ty det fins alldeles klara papper på den saken. Jag tror därför, att vi icke kunna göra annat än rent bifalla Kongl. Maj:s förslag och utskottets hemställan. Hvad det beträffar, att man fruktar för att de, som skola bygga detta, skulle taga mer vattenkraft än de behöfva, så får man väl antaga att de äro förståndiga män med uppfattning af hvad som bör göras, utan att Riksdagen behöfver göra något särskildt uttalande. Jag tror därför att, då Första Kammaren bifallit förslaget, vi icke böra framställa några särskilda vilkor, och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Hedin: För den händelse Eskilstuna stad icke skulle finna sig uti en sådan tolkning af det med kronan för många decennier sedan ingångna aftalet, som Kongl. Maj:t och statsutskottet här hafva gjort gällande, så kan man emotse ett rätt långt uppskof, i fall frågan drages under domstolarnes pröfning, ja, ett mycket längre uppskof med åstadkommandet af ifrågakvarande företag, än om Riksdagen nu afslår Kongl. Maj:ts proposition, och hela frågan blir föremål för ny utredning och ny öfverenskommelse.

Jag instämmer med herr Aulin.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Efter det herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos, hvart efter annat, och biföllos statsutskottets nedan-nämnda utlåtanden:

N:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående upplåtelse till skjutfält af en del af kronoparken Götaström i Tofteryds socken, Östbo härad och Jönköpings län;

N:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om beviljande af ett extra anslag för år 1897 till gymnastiska centralinstitutet; och

N:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godkännande af uppgjortt förslag i fråga om uppförande vid Kristinehamns hospital för Vermlands läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuke.

§ 8.

Till kammarens afgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande, n:o 54, i anledning af väckt motion om åtgärder för vissa förändringar inom riksdagshuset.

Om åtgärder för vissa förändringar inom riksdagshuset.

I detta utlåtande hemställde utskottet: att Riksdagen, med anledning af herr C. W. Collanders m. fl. förevarande inom Andra Kam-maren afgifna motion n:o 142, måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, för anskaffande af rymligare mat- och kafélokaler, låta inom Riksdagens hus utföra vissa förändringar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett på föranstaltande af fullmäktige uppgjortt förslag, som beräknats betinga en kostnad af 7,650 kronor.

Efter uppläsande af utskottets hemställan begärdes ordet af

Herr Danielson, som inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Jag ber, herr talman, om ursäkt, men då jag reserverat mig mot denna hemställan, kan jag icke underlåta att säga några ord.

Jag har den uppfattningen att det är alldeles onödigt att nu göra denna lilla förändring. Beloppet är ju icke synnerligen stort, men det är alldeles bortkastade penningar. Jag har tyckt att, då ett nytt riksdagshus nu är under byggnad, och de nuvarande lokalerna kunnat begagnas i trettio år eller sedan det nya statsskickets införande, så skulle det vara obehöfligt att nu göra någon förändring, helst som denna förändring, då riksdagshuset sedermera kommer att användas för något annat ändamål, antagligen kommer att göras om igen.

Sedermera har jag ett annat skäl och det är att, då Riksdagen nu har en vice värd för riksdagshuset, denne väl också bör bo i huset, om det skall vara någon betydelse med det, ty när riksdagen är slut

*Om åtgärder
för vissa för-
ändringar in-
om riksdags-
huset.
(Forts.)*

och det blir tyst och öde på alla håll, så fins det ju icke eljest någon människa att vända sig till med undantag af ett par vaktmästare, som hafva bostad här. Det skulle då icke finnas någon husbonde, som kunde se till det ena eller det andra, men mig synes att, om Riksdagen fortfarande anser det värdt att hafva en vice värd, denne bör vara en person, som bor här. Dessutom tillkommer, att man skall såsom ersättning för den mistade bostaden betala vice värden 1,200 kronor om året, hvilket således blir en ny utgift, och hvad skall detta tjena till, helst då lokalerna icke blifva bättre genom den föreslagna förändringen? Så skulle till exempel det enda tillträdet till de föreslagna lokalerna blifva genom den lilla porten och den trånga lilla förstugan till konstitutionsutskottets nuvarande lokal.

Vidare har jag tyckt, att detta förslag strider mot Andra Kammarrens uppfattning i sådana här frågor. Icke är det väl kammarens mening att utvidga kafélokaler, i synnerhet då de äro fullt tillräckliga. Jag har, såsom herrarne veta, rätt länge tillhört Riksdagen, men aldrig märkt några egentliga olägenheter. Tvärtom har jag funnit, att det i allmänhet är godt om rum uti dessa lokaler, och hvad särskildt kafélokaler beträffar, så blifva de till all glädje mer och mer tillräckliga för hvarje år. I början af min riksdagstid var nog kafélifvet annorlunda, men det är godt, att det nu blifvit bättre, och därför tror jag icke att detta är något behof, som Andra Kammarren bör uttala, ty det passar icke i stycke, då vi stå i begrepp att bygga ett nytt riksdagshus. Jag kan således icke vara med om detta förslag dels på grund af det lilla besparingsskäl, som jag anfört, dels därför att vi böra hafva en vice värd här och dels på grund af min uppfattning, att en utvidgning af kafélokaler icke är så nödvändig.

Nu kommer man och säger mig, att matsalarna äro trånga och att der är för knappt utrymme. Ja, det kan man säga, och det hafva vi sett på pleniqvällarna, att det är trångt, då vi alla komma ner dit. Men det är så få pleniqvällar, och de öfriga qvällarna stå matsalarna nästan tomma, ty då är det litet folk i en enda sal, och de båda andra äro alldeles tomma.

Hvarför utskottet icke velat afböja detta förslag, det beror, såsom herrarna torde kunna finna, derpå, att utskottet ansett sig icke böra sjelft bedöma denna sak, utan velat öfverlemnna frågan till kammarens eget bedömande, ty det hade ju icke varit rätt, om utskottet afböjt saken. Första Kammarrens ledamöter i utskottet sade också, att de för artighetens skull icke ville afböja förslaget och icke ville visa sig afvoga, om Andra Kammarren önskade en sådan här förändring. På detta sätt har frågan framkommit från utskottet, men jag tycker, att det passar bäst i stycke med Andra Kammarrens uppfattning af sådana saker att icke utvidga sina kafélokaler och att icke göra ett stort stort nummer af detta, då det blott är några få år qvar, tills vi få ett nytt riksdagshus.

Af dessa skäl har jag velat bringa frågan på tal inom kammaren, och, om jag är den enda, som hyser dessa betänkligheter, så har jag icke kunnat underlåta att uttala min uppfattning, som jag fortfarande vidhåller, då jag nu yrkar afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Svensson* från Karlskrona, *Elis Nilson*, *Hammarström*, *Broström*, *Alsterlund*, *Jönsson* i Mårarp, *Andersson* i Löfhult, *Pehrson* i Norrsund, *Andersson* i Skeenda, *Sjöberg*, *Larsson* i Mörtlösa, *Truedsson*, *Norberg* och *Nordin* i Hammerdal.

Om åtgärder för vissa förändringar inom riksdagshuset.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Andersson från Malmö: Herr talman, mina herrar! I händelse ledamöterna från Första Kammaren hade afstyrkt den gjorda framställningen, skulle det icke alls hafva förundrat mig, ty ledamöterna från den kammaren besöka riksdagshusets mat- och schweizerilokaler ganska sällan, men att någon person från denna kammare och en, som så ofta besöker dessa lokaler, kan göra ett sådant yrkande, det har jag svårt att fatta.

Ett af de hufvudskäl, som herr Danielson såväl i utskottet som nu i afton i kammaren anført för afslag å utskottets hemställan, var det, att, då vi hafva en vice värd, denne bör vara boende i huset. Jag kan dock icke förstå detta skäl, ty såsom vi se af ritningarna, som äro bifogade utskottets betänkande, är det meningen att upplåta ett ganska stort expeditionsrum åt denne vice värd, och jag föreställer mig, att han under pågående riksdag skall vara skyldig att vissa timmar på dagen vara tillstädes i detta expeditionsrum, för den händelse någon af Riksdagens ledamöter skulle vilja träffa honom. Under den tid, då riksdag icke pågår, anser jag det icke så nödvändigt, att vice värden är tillstädes, ty då fins det två vaktmästare, som med familjer äro bosatta här, förutom en gårds- eller husdräng, och det är väl dessa personer, som vid alla tillfällen få sköta de angelägenheter och göromål, som äro förenade med vicevärdskapet, så att riksdagshuset blir nog ej utan tillsyn, äfven om vice värden icke bor här.

För öfrigt tror jag, att det fins så många motskäl att anföra att de kunna mer än uppväga dem, som herr Danielson har åberopat.

Hvad först angår frågan om utrymmet i de nuvarande lokalerna, så är det erkänt, att det är mycket knappt tilltaget, äfven om blott Andra Kammarens ledamöter besöka dem. Äfven om det icke händt herr Danielson, emedan han i allmänhet har sin reserverade plats i matsalen, så har det många gånger efter slutadt aftonplenum, då alla andra lokaler i staden varit stängda, inträffat, att man för att få en bit mat nödgats icke blott att här nere stå i kö en lång stund, utan ock att sedan vistas i en atmosfer, jemförlig med den här i kammaren efter 5 eller 6 timmars plenum. Här är då 25 à 26 grader varmt med en luft, som lemnar mycket öfrigt att önska, och då är det icke angenämt att, för att inmundiga sin mat, behöfva gå in i en öfverfull lokal med lika dålig luft som här i kammaren. Detta är ett ganska talande skäl.

För öfrigt, icke blott för riksdagsmännens egen skull, utan äfven af hänsyn till främlingar, som besöka riksdagshuset för att öfvervara öfverläggningarna, bör man vidtaga en sådan förändring, som här är föreslagen. Det har väl vid många tillfällen varit ganska obehagligt, då man kommit i trappuppgången här, att känna osen från köket af

Om åtgärder
för vissa för-
ändringar in-
om riksdags-
huset.
(Forts.)

åtskilliga matsorter, för att icke tala om huru ofta man kommit i kollision med slagtdränkningar, fiskargummor, brygggar- och bagardränkningar etc. Jag kan icke tycka, att dessa trappor äro en entré, som anstår en representantförsamling. Det gör ett obehagligt intryck icke minst på de personer, som stå utom Riksdagen men vilja öfvervara öfverläggningarna.

Det finnes ännu ett ganska viktigt skäl för bifall till denna framställning. Samvaron mellan Första och Andra Kammarens ledamöter är, såsom vi veta, ringa, för att icke säga nästan ingen, och jag tror, att anledningen härtill ligger till stor del deri, att dessa matsalar — om man får kalla dem matsalar, då de rättare sagdt äro matrum — och schweizerilokalen äro så trånga, att icke några Första Kammarens ledamöter vilja gå dit. Jag tror, att en sådan samvaro skulle utöfva ett ganska godt inflytande på både Första och Andra Kammarens ledamöter och att det skulle vara af stor vikt för riksdagsarbetet, om man, så att säga, mellan skäl och vägg finge utbyta tankar med hvarandra. Jag tror, att ett sådant utbyte af tankar skulle hafva ett ganska godt inflytande.

Som sagdt, då icke flere eller viktigare skäl äro anförda för afslag å framställningen, skall jag, på grund af hvad jag anført, be att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Sjö: Den talare, som nu slutade sitt anförande, nämnde, att, då Första Kammaren bifallit utskottets förslag, han ansåg det märkvärdigt, att ett yrkande om afslag kunde framkomma i denna kammare. Ja, man ser ju saker från olika synpunkter, men jag får bekänna, att jag ser denna sak från samma synpunkt som den förste talaren. Här är det ju, såsom utskottet sjelift säger, icke mer än 6 eller 7 år, till dess vi, som vi hoppas, få ett nytt riksdagshus och inom det samma rymliga och praktiga lokaler för både det ena och andra ändamålet. Jag hemställer då, om det vid sådant förhållande kan vara skäl att man, då man ju är i restauranten den tid man vill, uppgör nya förslag till en sådan restauration, som här är i fråga. Min öfvertygelse är, att det stannar icke vid dessa 7,650 kronor. utan det kommer att uppgå till två eller tre gånger så mycket. Den byggmästare Sällström, som uppgjort kostnadsförslaget för arbetet, säger, att, derest han får de materialier, som blifva öfver, han tror, att han skall kunna göra det för det belopp, som utskottet föreslagit. Häraf följer, att det blir en hel mängd materialier som skola uppköpas. Det är endast arbetskostnaden, som upptagits i förslaget, och kanske dessa materialier tagas till så rundligt, att ersättningen icke blir så obetydlig.

Då detta förslag för 13 år sedan förelåg, då hade det ju kunnat vara skäl att bifalla det. Då hade vi ännu icke börjat att taga ihop med en ny riksdagsbyggnad. Nu har riksdagsmännens antal blifvit fixerad, och det kan icke blifva något större antal hvarken i Första eller Andra Kammaren, så länge detta stadgande finnes i riksdagsordningen.

Jag ansluter mig därför till det yrkande, som gjorts af den förste talaren, nemligen om afslag å utskottets hemställan.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr talman! Jag vet icke, om man rätteligen kan säga, såsom den förste talaren sade, att, om man beviljade det anslag, som nu är i fråga, det skulle vara bortkastade penningar. Vore det så, som han två gånger under sitt anförande betonade, att man hufvudsakligen afsåg en utvidgning af kafélokalen, skulle jag instämma med honom, men jag vågar påstå, att det är icke så. Hufvudändamålet med denna ändring är, såsom herrarne veta, att få rymligare matlokaler för de riksdagsmän, som intaga sina måltider i riksdagshuset. Att de nuvarande matlokalerna äro både till utrymmet otillräckliga och med afseende å ventilation m. m. högst oangämpliga, torde vara bekant för litet hvar.

Om åtgärder för vissa förändringar inom riksdagshuset.
(Forts.)

I likhet med den siste talaren ber jag att få säga, att det varit högst önskligt, om denna åtgärd varit vidtagen för länge sedan, men deraf följer icke, att den icke kan göras nu; ty om detta må sägas: "bättre sent än aldrig".

Det har blifvit sagdt, att det dröjer blott 6 eller 7 år, till dess det nya riksdagshuset blir färdigt, och att, om man tålt sig hittills, så kan man tåla sig till dess med dessa dåliga lokaler. Riktigheten af den spådomen, att det nya riksdagshuset skall blifva färdigt om 6 eller 7 år, tilltror jag mig icke att bedöma. Men det kan hända, att det dröjer ännu längre, och i hvilket fall som helst är redan dessa 6 à 7 år en tidrymd alldeles för lång för att dragas med dessa tränga, osunda och otrefliga lokaler. Jag vet icke, hvarför riksdagsmännen skola behöfva hålla till godo med det sämsta i den vägen, och jag vill betona hvad herr Andersson från Malmö sade, att det icke kan vara med god anordning öfverensstämmande, att uppgången till representanternas samlingsrum skall vara fylld med matlukt.

Då ensamt denna sistnämnda omständighet torde vara nog för att föranleda bifall till förslaget, skall jag yrka bifall till detsamma.

Herr Anderson i Hasselbol: Jag har icke heller kunnat öfvertyga mig om riktigheten af de skäl, som utskottet framställt, och hvarken den siste talarens eller representantens från Malmö anföranden hafva kunnat öfvertyga mig om behofvet af denna ändring. Jag anser tvärtom, att det skulle taga sig högst underligt ut att göra en sådan förändring, då ett nytt riksdagshus är under byggnad och lokalerna i detta gamla riksdagshus, som således snart skall öfvergifvas, dock icke äro omöjliga, utan tvärtom mycket väl kunna användas under de återstående åren.

För min del anser jag det underligt, att statsutskottet så enigt har tillstyrkt ifrågavarande ändringsförslag, men det oakadt anser jag reservantens skäl vara så talande för afslag, att jag ber att få instämma i reservationen.

Herr Nylander: Det har länge varit ett önskemål, att de nuvarande högst tränga mat- och kafélokalerna inom riksdagshuset skulle på något sätt utvidgas och förbättras. Redan år 1883 förelåg förslag i detta hänseende, men det ledde icke till någon åtgärd; och anledningen dertill var hufvudsakligen den, att de rum, som härför lämpade

*Om åtgärder
för vissa för-
ändringar in-
om riksdags-
huset.
(Forts.)*

sig, då icke voro disponibla. Men genom förut varande vice värdens afgång från sin befattning, har dennes bostadslokal nu blifvit ledig; detta har gifvit motionärerna, af hvilka jag är en, anledning att ånyo draga denna fråga under Riksdagens ompröfning; och har nu utarbetats detta af riksgäldsfullmäktige förordade förslag, genom hvars antagande ifrågavarande olägenheter i afseende på lokalerna skulle i väsentlig mån och för jemförelsevis billigt pris kunna afhjelpas.

Hvad nu särskildt beträffar kostnadsfrågan, som herr Sjö vidrörde, så torde man icke hafva någon som helst anledning att betvifla, att den af byggmästaren Sällström uppgjorda beräkning deröfver är fullt riktig.

Utän att vilja upprepa de många skäl, som kunna anföras för behöfligheten och önskvärdheten af dessa lokalers utvidgning och förbättring, kan jag till fullo instämma uti hvad i detta hänseende af herrar Andersson från Malmö och Pehrson i Törneryd anförts och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petersson i Runtorp: Herr talman! Jag vill, då jag hyser samma åsigt som min granne till höger, nämna ett skäl, som ännu icke anförts af någon, nemligen att det ju är meningen att för denna utvidgning använda konstitutionsutskottets lokaler, och jag tror icke, att vi gerna kunna umbära dessa lokaler. Jag har visserligen hört uppgifvas, att konstitutionsutskottet i stället skulle få särskilda utskottets lokal: men vi hafva väl litet hvar reda på, att den behöfves för annat ändamål, nemligen om vi få ett särskildt utskott. Sålunda hafva vi icke råd att taga konstitutionsutskottets lokaler.

Nu har man klagat öfver detta matos, som vi skulle vara så besvärade af i trappuppgången. Jag frågar då, om det är bättre att få detta matos in i kammaren. Ty det skulle komma oss närmare och sannolikt tränga in hit.

Hvad slagtardrängar och fiskargummor beträffar, så har jag för min del icke haft något ondt af dem, så att det vill jag icke höra talas om.

Jag instämmer i yrkandet om afslag å utskottets hemställan, emedan jag tror, att, när vi bergat oss så länge med de nuvarande lokalerna, så kunna vi också göra det hädanefter.

Herr Ivar Månsson i Trää: Det är verkligen icke utan förvåning man hör så stort motstånd mot denna lilla sak. Vi skola ju komma ihåg och gifva akt på, att det icke är fråga om någon stor summa, utan endast 7,650 kronor. Och hvad vidkommer det tviflet, som uttalades af herr Sjö, ber jag att få säga, att det är ett så bestämdt erbjudande gjordt af denne byggmästare Sällström, och han är en så gammal och praktiskt erfaren byggmästare, att det icke alls kan komma i fråga att det blir någon högre siffra. De material, han förbehållit sig, äro sådana af sten, golf och dylikt, så att det kan icke ifrågakomma annat än att han skall hafva dem. Då kan man icke heller behöfva sätta i tvifvel, att summan skall hålla sig inom de gränser, som här äro angifna.

Beträffande behovet, synes det mig, som om man verkligen skulle hafva fått erfarenhet i det fallet. Ty såvidt jag vet, har det inträffat och inträffar ständigt i allmänhet efter middagsplena och vissa qvällsplena, att det är rentaf omöjligt nära nog för ens hälften af ledamöterna att komma in der. Åtminstone vore det betydligt flere, som ville komma in och äta middag, om der vore plats. Man måste lämpa sin tid efter andra och man måste stanna på klubben och vänta, tills det blir plats, eller ock måste man gå på annat ställe i staden. Då nu här gifves ett sådant tillfälle, att vice världens lokal står tom och den kan på så lämpligt sätt användas och då det är beslutadt af riksgäldsfullmäktige, att det skall blifva särskild ersättning åt honom, synes det mig, som om alla skäl talade för, att Riksdagen toge denna lokal till användning. Jag kan för min del icke se annat, än att det vore högst egendomligt, om icke Riksdagen toge denna lokal och använde den, då det kan ske på ett så lämpligt och billigt sätt, som här är ifrågasatt.

*Om åtgärder för vissa förändringar inom riksdags-
huset.*
(Forts.)

Beträffande konstitutionsutskottets lokal äro de rum, som erbjudas det, ungefär lika med dem det nu haft. Angående de lokaler, som, enligt hvad herr Nils Petersson nämnde, skulle gå förlorade för särskilda utskott, innehåller förslaget att man i stället skulle erbjuda de nuvarande matsalarna åt dessa särskilda utskott. Således förlora vi ingenting i det fallet.

Herr talman, jag anhåller, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Jonsson i Hof. Herr talman, mine herrar! Jag skulle gent emot herr Sjö, som hade det yttrandet att, om denna åtgärd hade föreslagits för 6 à 7 år tillbaka, det skulle varit mycket goda skäl att bifalla framställningen, men att deremot nu, då det icke kan återstå mer än 6 à 7 år, till dess det nya riksdagshuset kan tagas i anspråk, det icke skulle vara skäl att bifalla denna framställning, vilja säga, att det är först *nu* som dessa lokaler kunna tagas i anspråk för ändamålet, emedan den afgångne vice värden i riksdagshuset var tillförsäkrad denna bostad och icke ville frivilligt afstå från sin lokal. Och hvad beträffar den andra frågan, huruvida Riksdagen inom 6 à 7 år skulle kunna få träda in i det under byggnad varande riksdagshuset, så vill jag till en början påminna om, att motionärerna 1887 förutsatte, att dessa byggnader skulle på 6 à 7 år vara färdiga. Men sedan dess har det gått 8 år, och ännu är icke grunden färdig till riksdagshuset. Jag ber herrarne komma ihåg, att ännu är en tvist om strandrättigheter och dylikt långt ifrån afgjord, och att innan den affären är slutklarerad och afgjord man icke gärna kan göra någon början med bankhusets byggande och att, om riksdagshuset skulle kunna blifva färdigt, det likväl icke skulle kunna tagas i anspråk för begagnande, förrän äfven den andra byggnaden är klar, emedan det ju är alldeles naturligt, att området mellan riksdagshuset och bankhuset, under hela den tid bankhuset står under byggnad, blir belamradt af byggnadsmaterial i skilda riktningar; och när ingångarne för körslor och en massa saker skola vara från denna vestra sida till

Om åtgärder
för vissa för-
ändringar in-
om riksdags-
huset.
(Forts.)

riksdagshuset, är det klart, att det icke går an att taga detta nya riksdagshus till begagnande, förrän *hela* byggnadsaffären är klar. Det kan, efter mitt förmenande, dröja 10, kanske 12 år, innan den är färdig; och då är det ju ett sakskäl att göra den föreslagna förändringen nu. Ty det gäller här icke blott några få år, som herrarne tro. På dessa skäl anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fjällbäck: Den förste talaren hade särskildt bekymmer för att kafélokalen skulle ökas till obehöflig storlek. Men man kan på den framlagda planen se, att ökningen af densamma icke blir så synnerligen stor. Nu är kafélokalen så stor som två boningsrum af vanlig storlek i en liten tvärumslägenhet, och den skulle verkligen ökas med omkring 50 procent. Ett af de rum, som skulle få den tillökningen, är 12 fot i fyrkant eller 144 qvadratfot, och det andra något större. Icke behöfver man befara, att det blir förökadt kafélif på grund af de charmanta lokalerna.

Hvad vidare angår frågan om trappuppgången, så är den verkligen så beskaffad — det må man väl vara ense om — att icke ens en hyresgäst, åtminstone här i Stockholm, som har råd att betala 1,000 kronor i hyra om året, skulle underkasta sig att hafva en sådan uppgång till sin bostad. Här har man i regeln anspråk på, att det är särskild uppgång till köket och särskild till våningen, och jag tror, att Andra Kammaren skulle kunna med temligen godt fog försvara sig inför sina sparsamhetsvänlige valmän, om den kostade på sig 1,000 kronor om året under de återstående 7 åren för att i någon mån förbättra hufvudsakligast sina matsalar. Och det skulle icke verka i moraliskt afseende något skadligt vare sig för representanternas återval eller för lifvet här, om man kostade på sig denna förbättring. Eller är det möjligt, att det är för att i någon mån spara in de miljoner, som förut gått, som man fruktar att gifva detta lilla anslag? För oss stockholmare är frågan i det hela likgiltig; men jag tycker, att vi gerna kunna unna landsortsborna att hafva något treffligt, och de synas vara ärligt förtjenta af att få spisa som menniskor, om man ock för öfrigt kan hafva någonting emot dem. Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Det kan ju vara sant, att kafélokalerna äro små och icke så bekväma som kanske kunde vara önskligt. Men jag skulle likvisst hafva förstätt motionärerna bättre, om de motionerat om att få *denna* lokal, Andra Kammarens lokal, något bättre, särskildt hvad ventilationen beträffar. Ty jag kan icke föreställa mig ändå, att de, som komma efter oss, skola hålla sig i kaféet mera än i kammaren. På grund deraf anser jag det vara af mycket liten vigt att ändra om lokalerna der, under det man fortfarande låter det vara lika bedröfligt stäldt här uppe i kammaren som det är. Vi hafva förstört oss här i mer eller mindre grad litet hvar, vågar jag nästan påstå, på grund af den dåliga ventilationen, som råder här. För öfrigt kan jag väl icke tro, att den förändring, som nu ifrågasatts, skall för framtiden blifva till egentligt gagn, utan kanske tvärtom

till skada, då detta hus icke längre skall begagnas för detta ändamål, för hvilket det nu begagnas.

På grund häraf ber jag att få yrka afslag på utskottets hemställan.

*Om åtgärder
för vissa för-
ändringar
inom riks-
dagshuset.
(Forts.)*

Herr Johansson i Noraskog: Med anledning af den näst föregående talarens yttrande, att det varit mera önskvärdt, om motionärerne föreslagit någon förbättring med afseende å ventilationen i denna sal och annat, som dermed står i samband, ber jag att få upplysa, att det från riksgäldskontoret för hvartenda år göres försök i både ena och andra rigtningen. Man har tillkallat ingenjörer och sakkunnige både här- och derifrån för att rådföra sig med dem om, hvad som vore att göra för att få ventilationen här, i detta rum i synnerhet, i bättre skick, än den i allmänhet varit. Men de i följd häraf anställda försöken stranda än på en, än på en annan svårighet. Och det hjälper, snart sagdt, ej något. Än spännes ny och gles väf i taket; än öppnas ventilationstrummor i väggarne och än sättas upp nya dörrar till de nedre lokalerna eller vidtagas andra åtgärder i ändamål att utestänga osund och dålig luft. Detta kommer nog att blifva ganska svårt, äfven om det föreliggande förslaget bifalles. Men jag tror för min del — det har varit hvad som hos mig gjort sig gällande, då förslaget upprättades hos fullmäktige — att, om mat- och kafelokalerna kunde flyttas till de föreslagna rummen, derigenom en icke oväsentlig förbättring skulle vinnas med afseende å ventilationsförhållandena, i ty att då en del af matoset, som drager upp genom trapporna och ända hit in, ju kunde komma ut på andra vägar och icke behöfva tränga hit upp, så att äfven ur den synpunkten den föreslagna förändringen synes mig vara nyttig och önskvärd.

Derjemte vill jag också erinra, att i det årliga anslaget till riksdagskostnader det upptages 25,000 kronor, som användas till förändringar och förbättringar på detta riksdagshus. Herrarne kunna tycka, att detta är ett mycket stort belopp; men jag vill nämna, att det förra året åtgick ej mindre än 15 tusen och några hundra kronor. Då kan man fråga, hvar gjorde man af de penningarne? Ja, det är svårt att på rak arm angifva. Vi hafva så mycket småsaker, som skall göras och ändras, ej endast på sjelfva huset, utan äfven beträffande inredning och möblering både i ena och i andra afseendet. Om det nu föreliggande förslaget, med afseende å hvilket jag ber att få erinra, att den byggmästare, som gjort upp det, förklarar sig villig att göra hela den ifrågasatta förändringen för den uppgifna summan, så att det ej behöfde kosta mera — om ifrågavarande förslag komme till utförande, skulle jag för min del nästan tro, att fullmäktige icke behöfde öfverskrida det förut för riksdagshuset bestämda anslaget till nästa år, utan snarare tvärtom. Och har man då vunnit förbättringar, sådana som de här afsedda, tror jag, att man kan vara synnerligen belåten med den saken.

Dessa förändringar kunde hafva egt rum redan 1882 eller 1883. Jag var då medlem af en komité, som föreslog ungefärligen detsamma, som nu föreligger; men då strandade förslaget på svårigheten, att

*Om åtgärder
för vissa för-
ändringar in-
om riksdags-
huset.
(Forts.)*

vice värden ej ville afstå från sin våning i detta hus och de fördelar, som åtföljde densamma. Sedan ombyte af vice värd nu egt rum, har det blifvit möjligt att kunna få taga vice värdens våning i anspråk för annat ändamål. Och skulle rummen icke komma att tagas i anspråk för det ändamål, som nu blifvit föreslaget, så finnas andra behof för Riksdagens räkning, hvartill de kunna användas. Någon vice värd tror jag ej vidare kommer att bo i detta hus.

Herr Danielson: Endast ett par ord med anledning deraf, att det uttalats mycket allvarsamt från ett par talare från malmöbuslänsbänken, att de förundrade sig, att en person som jag vågade göra yrkande på afslag. Det var en mycket allvarsam förvåning, som uttalades. Jag får säga, att jag verkligen förvånar mig öfver, att dessa talare förvåna sig öfver, att jag vill försöka hålla igen mot ett oklokt förslag. Detta är ej något annat.

Och hvad beträffar den värde talarens yttrande om, att vi kunde få sällskap med Första-Kammars-ledamöterna vid bordet middagar och qvällar, tror jag, att det skall vara svårt för honom att gifva förhoppning derom. Ty herrarne i Första Kammaren äro i allmänhet icke mycket böjda för vårt sällskap, och vi kunna väl också i det fallet draga oss något. Det fins ju så många finare lokaler på andra håll i staden, och de hafva helt andra lefnadsvanor än vi. Jag tror ej, att den värde talaren skall få många med sig från Första Kammar-
ren, äfven om vi få denna utvidgning till stånd.

Vidare har det påpekats, att det skulle vara så präktiga lokaler, som vi nu skulle komma i besittning af. Men herrarne hafva väl varit inne i dem och sett dem. Hvad är det för rum? De äro ej bättre än dem vi nu hafva och som skulle afstås för andra ändamål. Det är egentligen ej något, som skulle vinnas. Jag är säker på, att det skulle blifva föga bättre. Jag kan ej biträda den uppfattningen. Nog har hvar och en, som vill, tillfälle att äta sina måltider härnere. Och hvad hjälper det, att vi få lokalerna litet större? Om alla kammarens ledamöter rusade ned på en gång — tro herrarne, att det skulle finnas rum i de nya lokalerna för 228 personer? Det är omöjligt naturligtvis. Och hvad man sagt i det afseendet är blott ett märkvärdigt tal.

Äfven har det talats om matos, som skall vara så förskräckligt, och om matkorgar med kött och fisk och sådant. Jag har ej varit utsatt för dylikt eller haft hinder deraf. Då vi alla hvarje dag äflas om födan och söka krafla oss till inkomster på alla håll, skall det väl ej vara farligt att träffa på matos. Det är ju oskiljaktigt från hvad vi vilja hafva och sträfva för allesammans. Jag kan ej gilla uppfattningen, att det är något farligt i detta fall.

Herr Svanberg: Ehuru jag för min del mycket sällan besöker ifrågavarande mat- och schweizerilokaler, kan jag dock icke underlåta att i denna fråga säga några ord.

Det har väckt min stora förvåning, att det rest sig en så mäktig opposition mot ett förslag, som är framkalladt af önsknings från en

stor del af kammarens ledamöter. Mine herrar! Det är nog säkert, att vi få blifva qvar i detta riksdagshus både ett decennium och kanske ännu längre. Och vi kunna ej undvara dylika lokaler. Då är det väl bättre att hafva dem någorlunda rymliga och i hygieniskt afseende tillfredsställande än att hafva dem som nu, då de både äro tränga och äfven eljest lemna mycket öfrigt att önska.

*Om åtgärder
för vissa för-
ändringar
inom riksdagshuset.
(Forts.)*

Med hänsyn till det obetydliga belopp, hvarom här är fråga, och då i likhet med Första Kammarens ledamöter jag gerna vill visa tillmötesgående mot dem af Andra Kammarens ledamöter, som besöka dessa lokaler, samt vi nu hafva ett godt tillfälle att kunna få dem i något bättre skick, än de för närvarande befinna sig, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å såväl nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef emellertid begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 101 ja, men 103 nej; hvadan kammaren beslutat i enlighet med nej-propositionens innehåll.

§ 9.

I ordningen förekom dernäst statsutskottets utlåtande n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af statsbidrag för ny reglering af viss del af Mariestad i följd af den staden år 1895 öfvergångna brand.

I en den 10 april till Riksdagen aflåten proposition (n:o 58) hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, för ny reglering af viss del af Mariestad i följd af den staden år 1895 öfvergångna brand, åt nämnda stad bevilja, såsom bidrag till inlösen af mark, som erfordras

till utläggning af gator, torg och andra platser, samt till bestridande af de med regleringens genomförande i öfrigt förenade kostnader, ett understöd af tillhopa etthundrafemtiotusen kronor, deraf femtiotusen kronor såsom anslag utan återbetalningsskyldighet och etthundratusen kronor såsom lån, att lyftas under år 1897 och tillgodonjutas på de vilkor i öfrigt, som omförmålas i ett propositionen bifogadt utdrag af protokoll öfver civilärenden.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen måtte på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts ifrågasvarande proposition, att Riksdagen, för ny reglering af viss del af Mariestad i följd af den staden år 1895 öfvergångna brand, åt nämnda stad beviljar, såsom bidrag till inlösen af mark, som erfordras till utläggning af gator, torg och andra allmänna platser, samt till bestridande af de med regleringens genomförande i öfrigt förenade kostnader, ett låneunderstöd af 150,000 kronor, att lyftas i riksgäldskontoret under år 1897, mot vissa af utskottet föreslagna vilkor.

I fråga härom anförde:

Herr Amnéus: Efter den utgång, denna fråga i lördags förmiddag rönte i Första Kammaren, inser jag mer än väl, att ett yrkande från min sida kommer att blifva temligen fäfanget, helst i denna kammare ingen reservant mot utskottets hemställan finnes. Det torde dock icke förtänkas mig, om jag, såsom representant för Mariestad, det oaktadt ber att i denna fråga få göra ett uttalande till kammarens protokoll.

Jag skall alldeles icke ingå i någon tvist med statsutskottet, utan jag skall endast be att få konstatera, hvad jag genom talrika enskilda meddelanden och tidningsartiklar fått alldeles klart för mig, nemligen att man der nere i Mariestad är allvarsamt bekymrad för framtiden. Utgifterna ökas, förnämligast derigenom, att staten på grund af byggnadsstadgan för rikets städer tvingar samhället anlägga en del nya gator och en bred esplanad, som går öfver stadens bästa tomter. Inkomsterna minskas, dels derigenom, att en del fastigheter försvinna ur taxeringslängderna, dels också derigenom, att åtskilliga inkomsttagare söka sig verksamhet på andra håll eller flytta af fruktan för blifvande höga kommunalutskylder. Och det är ingen småsak för ett litet samhälle på tre tusen fyra hundra invånare att i ett slag och för en lång följd af år få sina årliga utgifter ökade med 6,900 kronor. Hade det därför kunnat ställas på sätt reservanternas från Första Kammaren hemställt, eller så, att räntefrihet för lånet meddelats för åtminstone 7 år, så hade samhället, förutom att det derigenom erhöle en direkt fördel, hunnit lugna sig och icke alldeles tappa modet, samt fått litet längre rådrum att på ett klokt sätt söka ordna sina affärer. Såsom frågan nu föreligger, skall jag emellertid icke tillåta mig att framställa något yrkande, åtminstone till dess jag får se, huruvida icke någon här i kammaren, hvilken mer än jag har kammarens öra och hvars ord väger mer än mitt, möjligen vill

ställa sig på min sida. Tills vidare har jag således intet yrkande att göra.

Häruti instämde herrar *Nilson* från Lidköping och *Fredholm* i Saleby.

Herr Nordström: På samma gång jag till fullo instämmer med den föregående talaren, kan jag icke annat än beklaga, att statsutskottet icke haft mera medkänsla för den lilla staden. Hvad utskottets ledamöter kanhända icke så noga tänkt på eller tagit i betraktande, är, att den del af staden, som nedbrunnit, var just den, som skulle kunnat lemna någon inkomst; det är nemligen sjelfva affärscentrum, som gått förloradt. Om det nu varit en stad sådan som Gefle eller som Sundsvall eller många andra dylika städer, då funnes det resurser; spekulanter skulle våga nedlägga kapital för återuppbyggande af de nedbrända stadsdelarne. Men då ju så här icke är förhållandet, våga icke några kapitalstarka personer lägga ned sin förmögenhet på dylika byggnader, utan resultatet af denna olyckliga brand är, att de af köpmännen och industriidkarne, hvilkas verksamhet ledde till ortens förkofran och uppehälle, flyttat, den ene till en ort, den andre till en annan, under det att deremot de äldre, som icke hafva några krafter, måste stanna qvar under nuvarande ogynnsamma förhållanden. Och det är då verkligen ledsamt, att ett så litet samhälle nödgas duka under genom denna utskottets sparsamhetskänsla, synnerligast som, då man jemför detta anslag med hvad Riksdagen förut i liknande fall beviljat till städer, som hem-sökts af eldsvåda, jag tror, att staden blifvit alltför hårdt behandlad. Ty detta lilla samhälle har likvisst i en lång följd af år betalat, i förhållande till sitt relativt ringa invånareantal, en ganska dryg andel i statens inkomster. Jag tror, att, om man jemför Mariestad med många andra samhällen, det förra skall stå framför flertalet städer med en folkmängd, som icke öfverstiger den i Mariestad. Men lika med den föregående talaren vågar icke heller jag göra något yrkande, då frågan icke fått mera medhåll.

Vidare yttrades icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Företogs handläggning af sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckta motioner rörande folkskolelärares aflöning.

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.*

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 31) hafva herrar *C. Persson* i Stallerhult och *L. J. Jansson* i Djursåtra föreslagit:

1:o) att Riksdagen måtte besluta, att bestämmelsen derom, att åt ordinarie lärare och lärarinna borde anskaffas sommarbete och vinterföda för en ko, eller ock, der hinder eller svårighet af lokala eller

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning-
(Forts.)*

andra förhålanden därför skulle möta, minst värdet af 8 hektoliter 25 liter spannmål af visst slag i ersättning lemnas, måtte upphöra att gälla, samt att i stället godtgörelse för ifrågavarande naturaprestation skulle under benämning "ersättning för kofoder" utgå med 100 kronor för år, med rätt för skoldistriktet att af statsmedel såsom bidrag härtill erhålla två tredjedelar af beloppet eller 66 kronor 67 öre; dock att sådan lärare eller lärarinna, hvilken vid den tidpunkt, då stadgandet härom trädde i kraft, erhöle kofoder in natura eller ersättning därför till högre belopp än 100 kronor för år, måtte vara berättigad att vid sådan förmån bibehållas, hvad ersättningen vidkomme dock ej längre, än hvartill beslutet föranledde, men att skoldistriktet äfven i dessa fall skulle ega rättighet att åtnjuta nyssnämnda statsbidrag 66 kronor 67 öre för år; samt

2:o) att för bestridande af statens andel i ofvannämnda ersättning Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 350,000 kronor.

Under *punkten 1* af föreliggande utlåtande hemstälde emellertid utskottet, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vidare hade i en likaledes inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 98, herr *E. Hammarlund* föreslagit:

1:o) att Riksdagen — på det att ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som i denna egenskap oförvitligt tjänstgjort under tio år, måtte utöfver hittills fastställda löneförmåner erhålla ett andra ålderstillägg å 100 kronor, så att lönen för åtta månaders undervisning skulle utgöra minst 800 kronor jemte stadgade naturaförmåner eller ersättning därför, och på det att ifrågavarande andra ålderstillägg måtte utgå helt och hållet af statsmedel — måtte bevilja en höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 355,000 kronor; samt

2:o) att Riksdagen — på det att äfven det genom kongl. kungörelsen den 5 oktober 1891 fastställda ålderstillägget å 100 kronor för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som oförvitligt tjänstgjort fem år, måtte kunna utgå helt och hållet af statsmedel, och skoldistriktet sålunda befrias från den dem för närvarande åliggande skyldigheten att härtill bidraga med en tredjedel — måtte besluta en ytterligare höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 155,000 kronor.

I sammanhang med sist omförmälda motion hade utskottet till behandling förehåft en inom Andra Kammaren af herr *J. G. O. Högstedt* från Helsingborg väckt motion (n:o 65), deri föreslagits, att Riksdagen ville besluta tillerkänna ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, hvilka föredede intyg om 10 års oförvitligt tjänstgöring, ett andra ålderstillägg af 100 kronor, samt att därför erforderligt belopp måtte ur statsmedel utgå och på ordinarie stat från och med år 1897 uppföras.

Under *punkten 2* hemställde utskottet:

“a) att Riksdagen, i anledning af hvad i förevarande af herr Hammarlund och herr Högstedt väckta motioner föreslagits i fråga om beredande af ett andra ålderstillägg åt ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning, om och under hvilka vilkor ordinarie lärare vid folkskola må, utöfver nu bestämda löneförmåner, erhålla ett andra ålderstillägg, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill omständigheterna kunna föranleda;

b) att hvad i herr Hammarlunds omförmälda motion föreslagits rörande det nu utgående ålderstillägget för ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor ej må vinna Riksdagens bifall.”

(Reservationer i ämnet hade anmälts:

vid *punkten 1:o*:

af herrar *M. G. Bruzelius, S. G. von Friesen, N. Petersson* i Runtorp, *A. Göransson, O. W. Redelius* och *Ollas A. Ericsson*;

vid *punkten 2:o*:

af herrar *N. Petersson* och *A. Göransson*;

af herr *O. Jonsson* i Hof beträffande motiveringen, samt

af herr *S. G. von Friesen*, likaledes angående motiveringen.

Efter föredragning till en början af *punkten 1* begärdes ordet af

Herr Persson i Stallerhult, hvilken yttrade: Då båda de första punkterna i förevarande utskottsbetänkande handla om lönefrågor för en och samma lärarecorps, så vågar jag härmed hemställa, att äfven andra *punkten* måtte i sammanhang med den första föredragas, så att diskussionen får röra sig om båda de första punkterna, och man således kan bli i tillfälle att framställa de yrkanden, till hvilka man kan finna sig af omständigheterna befogad.

Med bifall till denna hemställan föredrogs nu jemväl *punkten 2*, hvarefter ordet å nyo lemnades till

Herr Persson i Stallerhult, som nu anförde: Jag och min sidokamrat, herr Jansson i Djursåtra, hafva i vår motion framställt ett förslag, som redan ett par gånger förut i denna kammare framburits, sista gången år 1892. Vi åberopade till motivering för vårt förslag alldeles detsamma, som då androgs i denna, år 1892 väckta och mycket väl motiverade motion, äfvensom de motiv, som statsutskottet då hade för sitt tillstyrkande af samma motion. Några andra skäl ansågo vi oss icke behöfva framställa; vi trodde dem vara tillfyllestgörande för ett bifall från utskottets sida till vårt förslag. Så har nu icke blifvit händelsen, utan utskottet har behagat afstyrka vår framställning.

Då samma motion var före till pröfning af 1892 års Riksdag, tillstyrkte utskottet, såsom nyss nämndes, detta förslag. Ett likadant förslag som det i *punkten 2* afhandlade var äfven då föremål för utskottets pröfning, men utskottet behagade då afstyrka förslaget,

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

hvilket det nu åter i viss mån tillstyrkt. Förhållandet är således nu helt och hållet omvänt. Jag för min del kan icke finna, att detta sätt att behandla samma frågor är alldeles korrekt, utan jag har trott, att, då utskottet behagat tillstyrka nummer 2, om jag så må uttrycka mig, utskottet äfven bort tillstyrka vårt förslag. Då hade man kunnat säga, att utskottet handlat konsekvent; nu kan man icke se, att så är.

Vi hafva med vårt nu återupptagna förslag afsett, att kommunerna i någon mån skulle kunna få lindring, ersättning, hjälp till aflönande af sina skollärare, på samma gång som dessa senare i allmänhet skulle få högre aflöning, derigenom att kofodersersättningen skulle bestämmas till fixt belopp, 100 kronor. Jag tror, att på landet i allmänhet skollärarne härigenom skulle komma att erhålla högre aflöning, på samma gång en dylik anordning också skulle lända kommunerna till gagn. Nu är förslaget, såsom sagdt, afstyrkt, så att någon hjälp för kommunerna i det fallet väl icke är att påräkna. Om kammaren nu bifaller utskottets hemställan om afslag å vårt yrkande i första punkten och likaså bifaller utskottets förslag i punkten nummer 2, så få vi komma hem till våra kommuner med den under rättelsen, att någon hjälp från Riksdagens sida för kommunerna icke är att vänta, men väl att man bereder kommunerna ökade utgifter. Jag för min del har trott, att man skulle hjälpa bådadera, såväl kommunerna som skollärarne, om man gäfvé sitt bifall till begge förslagen. Huruvida kammaren är benägen till detta, är svårt att på förhand veta. Jag för min del skall i alla fall våga mig på att framställa ett yrkande, som kanhända icke går så långt, som i vår motion begäres, men som sammanbinder frågorna så, att kammaren kan hoppas, det begge frågorna bli lösta, så att, på samma gång man förhöjer lärarnes aflöning, det också skulle bli en väl behöflig hjälp för de hårdt betryckta kommunerna till aflöningen af lärarne. Jag skall be att få uppläsa detta mitt skriftligen affattade förslag. Jag tror icke, att det skall möta hinder att få proposition å detsamma framställd. Skulle så icke kunna ske, får man väl underkasta sig sådant; jag förmodar emellertid, att proposition icke kommer att vägras. Förslaget innehåller:

»att kammaren med ogillande af utskottets hemställan i punkt 1:o och i anledning af hvad herrar Carl Persson och L. J. Jansson samt herrar Hammarlund och Högstedt i väckta motioner föreslagit i fråga om dels upphörandet af bestämmelsen derom, att åt ordinarie lärare och lärarinna vid folkskola skall anskaffas sommarbete och vinterföda för en ko och dels beredande af ett andra ålderstillägg åt lärare och lärarinna vid folkskola, må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning, om och under hvilka vilkor såväl nu in natura utgående kofoder eller deremot svarande spanmåslösen må kunna ersättas med visst penningbelopp, samt likaledes under hvilka vilkor ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola må, utöfver nu bestämda löneförmåner, erhålla ett andra ålderstillägg, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill omständigheterna kunna föranleda.»

Genom ett antagande af detta förslag blifva frågorna åtminstone sammanställda så, att kommunerna icke blifva ålagda några högre utgifter för sitt skolväsen utan att på samma gång få en välbehöflig hjälp från statsverket i form af anslag.

Jag skall anhålla, herr talman, om proposition å detta mitt yrkande.

Herr von Friesen yttrade: Jag vill icke yttra mig om den formella sidan af det yrkande, som blifvit gjordt af talaren på skaraborgslänsbänken, men det förefaller mig, som om motionärerna, herrar Hammarlund och Högstedt, borde kunna hafva berättigade anspråk på att få sina motioner af kammaren afgjorda utan att hopblandas med något annat, som de icke föreslagit. Derom vill jag emellertid icke yttra mig, utan endast påpeka, att följden af ett kammarens bifall till det yrkande, som nu blifvit gjordt, utan tvifvel skulle blifva, att alla dessa frågor för denna riksdag komme att förfalla. Vill man således tillnötsgå de enligt min tanke berättigade anspråken på löneförhöjning från folkskolelärares sida, så kan man icke annat än skilja på dessa två punkter i beslutet. Ett bifall till herr Carl Perssons nu gjorda yrkande är således, som sagdt, detsamma som ett afslag på alla framställningar, som denna riksdag blifvit gjorda om löneförhöjning åt folkskolelärares. Det är endast detta, som jag velat framhålla.

Jag skall nu be att få inskränka mig till den första punkten. Med afseende på denna har jag af skäl, som jag här icke behöfver upprepa, alltid stått på samma sida som motionärerna, och det är därför jag nu äfven ber att få yrka afslag på utskottets hemställan i första punkten och bifall till motionärernas förslag. Föredragningslistan är lång, det är sent på riksdagen, och det kan nu icke blifva något annat af denna fråga än en förnyad opinionsyttring från kammarens sida, eftersom ju Första Kammaren redan afslagit motionen.

Derför vill jag icke längre upptaga kammarens tid, utan ber endast att få yrka bifall till motionen.

När vi sedan komma till andra punkten, skall jag be att, med anledning af min vid den samma fogade reservation, få särskildt yttra mig om den punkten.

Herr *Zotterman* förklarade sig instämna med herr von Friesen.

Herr *Ericson* i Ransta: Hvad beträffar den första punkten i utlåtandet, har jag redan en gång förut här i kammaren yrkat bifall till en dylik framställning och har icke heller haft skäl att sedermera ändra denna min åsigt, hvarför jag äfven nu, till den kraft och verkan det hafva må, ber att få yrka bifall till motionärernas förslag samt afslag å utskottets afslagsyrkande.

Kommer jag så till punkten 2, herr Hammarlunds m. fl. motioner, så skall jag be att der få yrka bifall till utskottets förslag, dock med afslag å ett par punkter i motiveringen. Jag skulle gärna velat yrka bifall till motionärernas förslag, men äfven uti detta finnes åtskilligt,

Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)

som icke lämpar sig för direkt bifall. Det torde nemligen vara nödvändigt, att en närmare utredning rörande detta af dem yrkade lönetillägg först göres, innan man har utsigt att vinna kammarens bifall. Åtskilligt i utskottets motivering rörande detta anslag anser jag därför ha sina skäl, men, såsom jag nyss sade, jag skall dock be att ur utskottets motivering måtte utgå ett par punkter. På sid. 5 i utskotts-betänkandet börjar, nederst på sidan, eu punkt, som låter sålunda: "Vidare har utskottet velat påpeka, att ett ej obetydligt antal folkskolelärare jemte denna tjänst bestrida befattningar, hvarigenom de bereda sig en biförtjänst till sådant belopp, att vederbörande församlingar icke kunna känna sig uppfordrade att bidraga till ett andra ålderstillägg." Det förefaller mig egendomligt, att, om en lärare eger förmåga och kraft att skaffa sig en extra biförtjänst, detta skulle utgöra skäl för indragning af ett andra ålderstillägg åt honom, om han såsom lärare får fullgöra samma tjänst och skyldigheter som andra sådana. Om en lärare eger den förmågan, att han kan skaffa sig en eller annan biförtjänst, den må vara af hvilket slag som helst, blott den icke på något sätt skadar hans egentliga kall, så kan jag icke förstå, att detta skall utgöra något hinder för honom att få ett andra ålderstillägg. Det fins ju t. ex. många skollärare, som med sina lärarebefattningar förena organist- och klockaretjänst, sådana befattningar, som åtminstone hittills icke ansetts utgöra hinder för ett rätt skötande af skollärarebefattningen. Och vidare kan det ju förekomma en eller annan biinkomst af annat slag, som en skollärare kan förskaffa sig. Det synes mig då vara ganska otillbörligt och orätt, om församlingen härvid först skall undersöka, huruvida dessa biförtjänster äro af den art, att andra ålderstillägget skall inhiberas.

Vidare heter det nederst i samma stycke (sid. 6): "Särskildt synes det vara angeläget, att till nu ifrågakommande ålderstillägg bidrag lemnas af vederbörande kommun, då derigenom säkerhet torde vinnas, att denna löneförhöjning, i enlighet med hvad utskottet ofvan förordat, kommer endast de lärare till godo, hvilka verkligen äro i behof och förtjente deraf." Jag skall be att få yrka, att detta ordet "behof" här strykes. Det kan nemligen vara vederbörande ganska tvifvelaktigt att afgöra, när läraren verkligen är i behof af löneförhöjningen, och äfven om en pröfning derutinnan skulle utfalla rättvist, så anser jag dock, att den i alla fall är otillbörlig och oriktig. Ty det är väl icke fråga, om läraren är i verkligt behof eller ej, utan frågan får väl anses gälla, huruvida han fullgjort sin tjänst ordentligt, och i så fall skulle han väl vara berättigad till det ifrågasatta ålderstillägget. Deremot skall jag icke vara emot de efter ordet behof följande orden "förtjente deraf"; detta må stå kvar. Men ordet "behof" anser jag icke vara på sin plats.

Jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt, med utstrykande dock ur motiveringen af den punkten, som börjar nederst å sid. 5 med orden: "Vidare har utskottet" och slutar å sid. 6 med orden "ett andra ålderstillägg", samt anhåller vidare, att uti sista punkten af samma stycke orden "i behof och" måtte utgå.

Herr Hammarlund: Jag motsatte mig icke herr Carl Perssons yrkande, att man vid föredragningen af första punkten äfven skulle få yttra sig om andra punkten, enär jag anser, att sådan yttranderätt icke bör förvägras någon. Men jag tillåter mig dock hemställa, huruvida det icke för redans skull vore lämpligast, att vi afgjorde först den ena punkten och sedan den andra, och jag skall därför icke nu yttra mig om den andra punkten, utan be att få återkomma till densamma, när den om en stund föredrages.

Hvad nu angår det af herr Carl Persson gjorda yrkandet, så skall jag i likhet med herr von Friesen bestämdt motsätta mig detsamma. Genom ett bifall dertill skulle hela frågan falla, icke endast herr Carl Perssons motion, utan äfven min och herr Högstedts motion i hela dess utsträckning, och jag undrar, om förslagsställaren sjelf skulle vilja vara med derom.

Med afseende på kofodret har jag flera gånger i denna kammare uttalat såsom min öfvertygelse, att det vore önskvärdt, att en reglering skedde på sätt motionärerna ifrågasatt, och jag skall för min del icke motsätta mig förslaget, utan tvärtom yrka bifall till detsamma, ehuru jag anser, att lärarecorpsen egentligen icke vinner något derpå. Fördelarne blifva hufvudsakligen på församlingarnas sida.

Men vi känna ju, huru Första Kammaren ställer sig till denna fråga. Det finnes icke minsta utsigt, att den skall bifalla det af motionären framställda skrifvelseförslaget. Under sådana förhållanden hemställer jag, om det icke vore lämpligast, att denna kammare på annat sätt afgåfve en opinionsyttring. I fall ett kraftigt och enhälligt uttalande i denna fråga gjordes af Andra Kammaren, så kunde vi ju äfven utan en skrifvelse vänta, att kammarens beslut blefve hördt och känt af regeringen — vi hafva ju herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande. Om vi sedan i andra punkten bifalla förslaget om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så kunde man hoppas, att Kongl. Maj:t vid denna frågas utredning äfven skall taga hänsyn till kammarens många gånger uttalade önskan i afseende på kofodret och möjligen söka hitta på någon utväg, så att äfven denna fråga blefve löst.

För närvarande inskränker jag mig till att yrka bifall till herr Carl Perssons motion.

Häruti instämde herr *Norman*.

Herr Göransson yttrade: Då jag förut i denna fråga dels som motionär och dels genom yttranden gifvit min åsigt till känna, så vill jag nu inskränka mig till att förklara, att jag fortfarande intar samma ståndpunkt som förut, nemligen att jag anser, att kofodersfrågan bör lösas på det sätt, som motionärerna här föreslagit. Det nuvarande aflöningssättet är efter mitt förmenande föråldradt, det föranleder vidare tvister och stridigheter mellan skollärore och församlingarna och bör därför ju förr dess hellre afskaffas. Jag anser derjemte, att det är rätt och billigt, att församlingarna äfven i detta fall från staten

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

erhålla ett bidrag till skollärares aflöning, motsvarade den del, som erhålles till den kontanta aflöningen.

Jag hade helst önskat, att denna fråga kunnat lösas i samband med frågan om ett ytterligare ålderstillägg, och jag biträdde äfven ett inom utskottet framställt yrkande i denna riktning, men det blef undertryckt. Emellertid vill jag, när andra punkten kommer före, särskildt yttra mig deröfver, och skall för närvarande endast tillåta mig yrka bifall till herr Carl Perssons motion.

Herr Anderson i Tenhult: Då jag under många år haft och fortfarande har samma uppfattning i denna fråga, som motionärerna i sin motion framställt, så vill jag i likhet med en del föregående talare yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herrar *Sjöberg* och *Bengtsson* i Häradsköp instämde häruti.

Herr Persson i Stallerhult: Då jag blifvit erinrad derom, att proposition möjligen komme att vägras på mitt yrkande, så skall jag härmed återtaga detsamma och på samma gång be att få yrka bifall till min och herr Janssons i Djursätra motion.

Herr Larsson i Mörtlösa: Äfven jag skall be att få yrka bifall till herr Carl Perssons motion. I min hembygd lemna redan nu rätt många kommuner bidrag af 100 kronor som kofodersättning, och jag anser det rättvist, att samma belopp lemnas i hvarje kommun, så att det icke lemnas högre belopp i den ena kommunen än i den andra.

Herr Nilsson i Skärhus: Beträffande den hemställan, som motionärerna, herrar Carl Persson och Jansson, gjort, får jag säga, att den synes mig innebära full rättvisa. Det är icke mer än ett par, tre år sedan, då denna fråga var före till behandling vid Riksdagen. Då vägrade Första Kammaren att godkänna proposition för gemensam votering, och någon sådan kunde således icke komma till stånd, oakadt voteringspropositionen hade laglig form. Nu hafva motionärerna föreslagit samma form, som Första Kammaren då efter närmare öfvervägande erkände vara fullt laglig, och jag tror, att om vi bringa saken till gemensam votering, så skola vi vinna framgång med den ifrågasatta förändringen beträffande kofodersfrågan. Derför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till det af motionärerna framställda förslaget.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde i detta yttrande.

Herr Jonsson i Hof: Då herr Carl Persson återtagit sitt yrkande, emedan det formelt skulle vara origtigt, så är det kanske icke så mycket att säga om den saken, men alldeles oanmärkt anser jag mig icke böra låta den gå.

Det förefaller mig nemligen, att, om utskottet hade i *en* punkt behandlat dessa motioner, ovilkorligen i kammaren proposition bort

framställas på bifall och afslag å denna sak; och om man nu anser, att, eftersom utskottet delat sönder den föreliggande frågan i två punkter, detta skall vara afgörande för frågan, huruvida det af herr Carl Persson framställda yrkandet skall kunna upptagas, så ligger det i sjelfva verket i utskottets hand att beröfva kammarens ledamöters rätt, som de annars ega att ändra om ett yrkande i öfverensstämmelse med hvad man anser vara lämpligt. Jag har velat erinra om detta, utan att anse mig böra göra något yrkande i sak. Jag tror emellertid, att det är skäl att i alla fall tänka på denna affär.

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

Härmed var öfverläggningen beträffande punkten 1 afslutad. Sedan herr Persson i Stallerhult numera återtagit sitt först framställda särskilda förslag, återstod allenast ett yrkande, nemligen om afslag å utskottets hemställan och bifall till den itrågavarande motionen; och blef detta yrkande af kammaren bifallet.

Beträffande derefter *punkten 2 mom. a)* anförde:

Herr von Friesen: Herr talman: Jag har reserverat mig i fråga om motiveringen till denna punkt. Dels har jag nemligen ansett, att i vissa enligt min tanke möjligen tvifvelaktiga punkter utskottet uttryckt en alldeles för bestämd åsigt, när det här är fråga om att begära en utredning, dels har utskottet i vissa punkter uttryckt en åsigt, som är stridande mot den jag hyser.

Utskottet har för det första alldeles bestämdt uttalat, att ett andra ålderstillägg icke bör ifrågakomma för lärarinnorna. Det är en punkt, i hvilken äfven jag för min del är tvifvelsam; jag anser nemligen, att i detta afseende en närmare utredning skulle vara af behofvet påkallad. Jag vill icke bestämdt påstå, att det är orätt hvad utskottet sagt, men jag anser, att utskottet icke grundat detta sitt uttalande på tillräckliga skäl. I en annan punkt uttalar utskottet, att det andra ålderstillägget ovilkorligen bör göras fakultativt; det är en fråga, i hvilken jag är af motsatt åsigt med utskottet. Jag anser nemligen, att äfven detta ålderstillägg bör göras obligatoriskt, ty jag tror, att man har alltför dålig erfarenhet från den tid, då det första ålderstillägget var fakultativt, för att man nu skulle vilja gifva detta andra ålderstillägg denna natur. Följden af att göra detta ålderstillägg fakultativt skulle blifva, att det skulle komma att oupphörligen gnagas och gnagas här vid Riksdagen, till dess detsamma blefve obligatoriskt, men det obehag, som af den fakultativa naturen blefve en följd under öfvergångstiden, hade man i alla fall tagit på sig.

Vidare är i motiveringen bestämdt sagdt, att det andra ålderstillägget bör inträda först tio år efter erhållandet af det första ålderstillägget. Det är åter en punkt, i hvilken jag är tvifvelsam. Jag vill icke påstå, att det rigtiga är, att rätten till det andra ålderstillägget skall inträda fem år efter det första, men jag är icke heller förvissad om, att det rätta är, att den inträder först tio år derefter. I detta afseende anser jag, att utskottet icke hade bort uttala någon bestämd åsigt.

Rörande
folkskole-
lärares
öfning.
(Forts.)

Slutligen är jag äfven i fråga om det sätt, hvarpå medel till detta ålderstillägg skola erhållas, tvifvelsam. Utskottet har bestämdt uttalat, att det icke bör utgå på annat sätt, än minimilönen och det första ålderstillägget hittills gjort. För min del anser jag emellertid, att ganska viktiga skäl kunna anföras för att såväl det första som det andra ålderstillägget böra utgå helt och hållet af statsmedel, och i alla händelser anser jag, att denna fråga icke är så tillräckligt utredd, att nu ett bestämdt uttalande i densamma kan göras.

Det är på dessa grunder, jag för min del icke kan gilla den af utskottet anförda motiveringen för dess skrifvelseförslag. Med afseende på klämman har jag icke något annat yrkande att göra än bifall till utskottets hemställan.

I en punkt anser jag, att man har särskild anledning att, innan ett definitivt beslut i sak af Riksdagen fattas i denna fråga, begära utredning hos Kongl. Maj:t, och det är beträffande den frågan: huru kommer detta andra ålderstillägg att inverka på folkskolelärares pensionsinrättning? Det är nemligen en fråga, som ensam för sig enligt min tanke nödvändiggör en skrifvelse till Kongl. Maj:t, innan beslut i sak af Riksdagen fattas. Jag kan, såsom redan blifvit sagdt, icke gilla motiveringen, men jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Med herr von Friesen förenade sig herrar *Thestrup, Petri, Svensson* från Karlskrona, *Persson* i Rinkaby, *Truedsson, Zetterstrand, Rydberg* och *Johansson* i Berga.

Herr Hammarlund yttrade: Herr talman! I stort sedt kan jag icke annat än uttala min tillfredsställelse öfver den behandling, min motion rönt inom sammansatta stats- och lagutskottet. Det märkes nogsam, att utskottets ledamöter varit besjälade af den tanken, att en löneförbättring för vårt lands folkskolelärare är i någon mån behöflig.

Naturligtvis skulle jag helst sett, att min motion blifvit i sin helhet bifallen. Behovet af en löneförbättring är allmänt erkänt, och med stöd af de siffror, som meddelas i motionen, kan man noggrant uträkna, huru stora kostnaderna skulle blifva. Men då det här gäller en stor och betydelsefull fråga, der många intressen skola tillvaratagas — för såväl staten som kommunen, folkskolan och lärarecorpsen — och der det på samma gång gäller en statsutgift på en half million kronor eller, om hänsyn endast tages till det andra ålderstillägget, 355,000 kronor, så finner jag det alldeles i sin ordning, att man icke nöjer sig med den af mig förebragta utredningen, utan begär ytterligare sådan. Jag har alltså intet att invända mot det skrifvelseförslag, som nu ifrågasättes, helst jag hoppas, att utredningen skall gifva vid handen, att frågan bör lösas *väsentligen* i den riktning, jag tillåtit mig afgifva.

Men under det jag sålunda mycket väl kan vara med om klämman, torde herrarne finna det temligen förklarligt, att jag ej för min del känner mig tilltalad af motiveringen.

I klämman hemställer utskottet, att Riksdagen skulle skrifva till

Kongl. Maj:t och begära utredning, om och under hvilka vilkor ordinarie lärare vid folkskola må, utöfver nu bestämda löneförmåner, erhålla ett andra ålderstillägg, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill omständigheterna kunna föranleas. Men uti motiveringen för detta förslag angifver utskottet ganska detaljeradt, huru de tänkt sig saken ordnad, och om alla dessa af utskottet uppställda begränsningar nu af Riksdagen godkännas, återstår ju egentligen föga eller intet att utreda.

Det är hufvudsakligen i fyra hänseenden, som utskottet ogillat mitt förslag.

1. Jag har ifrågasatt, att det andra ålderstillägget skulle utgå till *alla* ordinarie lärare och lärarinnor, hvilka oförvitligen tjenstgjort. Utskottet deremot anser, att "icke för hela denna personal löneförhöjning är af omständigheter påkallad", och det vill särskildt undantaga två kategorier, nemligen lärarinnorna och de folkskollärare, hvilka hafva biförtjenster.

2. Jag har tänkt mig, att ålderstillägget skulle *utan särskildt beslut* tillgodokomma dylik lärare och lärarinna, som oförvitligen tjenstgjort ett visst antal år. Utskottet deremot tyckes vilja hafva det så ordnad, att ålderstillägget endast skulle utgå efter särskildt beslut af församlingen eller någon annan myndighet — hvilken denna myndighet skulle vara, säger utskottet ej uttryckligen.

3. Jag önskar, att andra ålderstillägget må utgå efter *tio* års tjenstgöring. Utskottet deremot ifrågasätter, "huruvida icke härmed må anstå ytterligare en tid af fem år", och att det således skulle åtnjutas först efter 15 tjenstår.

4. Jag föreslår, att ålderstilläggen — såväl det nya som det förutvarande — skulle utgå helt och hållet af *statsmedel*. Utskottet deremot finner det angeläget, "att till nu ifrågavarande ålderstillägg bidrag lemnas af vederbörande kommun".

Hvad då först angår lärarinnorna, hvilka utskottet vill undantaga från det andra ålderstillägget, så tror jag icke, att det skulle vara lämpligt att i fråga om så små löner, som det här gäller, införa en skilnad. Tjenstgöringen är densamma och utbildningen densamma. Det synes då rättvist, att lönen ock är densamma. Åtminstone bör man icke så bestämdt uttala sig, som utskottet gör, utan, på sätt den föregående talaren utvecklade, nöja sig med en utredning.

Utskottet vill vidare undantaga de folkskolelärare, hvilka "jemte denna tjänst bestrida befattningar, hvarigenom de bereda sig en biförtjenst". Ja, det är sant, att det finnes folkskolelärare, som hafva biförtjenster. Detta är nästan nödtvunget med nuvarande löneförhållanden. En del af dessa bisysselsättningar äro utan tvifvel hinderliga för skolarbetet. Godt vore därför, om genom en löneförbättring lärarne kunde sättas i tillfälle att mera odeladt egna sig åt sin tjänst. Andra sysselsättningar åter äro af sådant slag, att de icke egentligen hidra läraren i hans skolarbete. Jag tänker då särskildt på organist-tjänst.

Nu menar utskottet, att för dessa folkskolelärare "vederbörande församlingar icke kunna känna sig uppfordrade att bidraga till ett

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

andra ålderstillägg". Härom vill jag endast säga, att så länge det icke gäller för andra tjänstemannacorpser, att den ordinarie lönen skall minskas i händelse af biförtjenst, så länge bör det väl icke rimligen kunna ifrågasättas för folkskollärarne, vår lägst aflönade tjänstemannaklass.

Jag ber att få erinra derom, att på 1860-talet var det under några år så bestämdt, att de folkskolelärare, som tillika voro klockare, icke egde komma i åtnjutande af en då beviljad löneförhöjning, i det fall, att lönerna tillsammans öfverstege ett visst belopp. Riksdagen insåg emellertid sjelf det orättvisa häri och beslöt, att från och med 1876 klockare-skollärare skulle utan alla inskränkingar få åtnjuta båda lönerna oafkortade. Icke skulle väl Riksdagen vilja å nyo införa en anordning, som den sjelf förkastat?

Eftersom nu enligt utskottets mening "icke för hela denna personal en löneförhöjning är af omständigheterna påkallad", så bör förmånens beviljande "i hvarje särskildt fall göras beroende af för handen varande omständigheter", på det att, såsom utskottet yttrar längre ned, denna löneförhöjning må komma "endast de lärare till godo, hvilka verkligen äro i behof och förtjenta deraf". Men hvem skall afgöra detta behof och denna förtjenst? Skall det tillsättas en särskild pröfningsnämnd härför? Utskottet menar förmodligen, att församlingen skall afgöra den saken. Men då blir det nog i åtskilliga fall — märk: jag säger åtskilliga, icke alla — så, att det rena godtycket blir rådande. Den lärare, som visar sig sjelfständig på ett eller annat sätt, får intet; den, som kryper, som ej har sin egen mening, han får. Kan det verkligen vara lämpligt att införa ett dylikt godtycklighetsystem för lärarne åt folkets barn, helst då det icke gäller för andra tjänstemän i vårt land?

På 1880-talet var det ju så, som den föregående talaren erinrade, att det första ålderstillägget utgick endast i det fall, att församlingarna härom beslöto. Ena året höjdes lönen, andra året sänktes den igen. Häraf alstrades, som bekant, en mängd processer. Och missnöjet med detta system var så allmänt, att Riksdagen sjelf på sammansatta stats- och lagutskottets hemställan fann sig föranlåten att vidtaga en ändring. Det vid 1891 års riksdag föreliggande förslaget att göra det då vilkorliga ålderstillägget efter fem års oförvitlig tjänstgöring obligatoriskt fann det sammansatta utskottet "förtjent af uppmärksamhet", och det yttrade härom följande:

Då förslaget synes egadt att medföra önskvärd likformighet och stadga i folkskolelära-repersonalens aflöningsförhållanden, anser sig utskottet böra understödja detsamma.

Och jag ber att få påminna om, hvad en af kammarens ledamöter, representanten för Kinda och Ydre domsaga, anförde, då frågan förelåg här i kammaren den 2 maj 1891. Herr Petersson i Hamra yttrade då:

Då frågan om höjning af folkskolelära-rens aflöning med 100 kronor senast förekom i kammaren, var jag af den åsigt, att beviljandet af det sjunde hundra det borde bero derpå, huruvida församlingarna ville bidra dertill i samma proportion som förut eller icke. Jag ansåg

nemligen, att det vore nyttigt, att församlingarna i detta afseende finge hafva ett ord med i laget. Emedan det visat sig, att genom nuvarande bestämmelser en mängd rättgångar uppstått, hvilka säkerligen alstrat ovilja mellan församling och skollärare, och som i följd deraf skolan blifvit lidande, så vill jag icke längre hålla på församlingarnas afgöranderätt om ålderstillägget.

Båda kamrarna godkände också utan votering sammansatta stats- och lagutskottets hemställan. Dermed erkände Riksdagen, att för folkskolelärarne böra gälla samma bestämmelser som för andra tjänstemän, d. v. s. att ålderstillägget icke göres beroende af godtycket, utan utgår i alla de fall, der tjänstgöringen är oförvitlig.

Med afseende på tidpunkten för det andra ålderstilläggets inträde kunna helt naturligt meningarna vara delade. Jag har föreslagit 10 år, när detta är det vanliga för andra tjänstemän — så i posten, telegrafan, tullen, riksbanken, allmänna läroverket o. s. v. Af de folkskoleinspektörer, som yttrat sig i denna del af frågan, hafva ock nästan samtliga ansett, att det andra ålderstillägget borde utgå efter 10 år. Jag skall endast erinra om, hvad en af dessa inspektörer anför till stöd härför. Han skriver:

Den lön, som en skollärare åtnjuter under de första 10 åren, torde kunna anses någorlunda motsvara både rimliga anspråk och rimliga behof. Men efter denna tids förlopp blifva behofven större. Familjen ökas, barnen växa till och hafva större kraf på existensmedel; de behöfva uppfostran, på det att de må kunna skaffa sig sin framtida bergning. Vi få icke tänka såsom önskligt, att lärarens hem nedsjunker i fattigdom och brist eller att hans barn bära alla fattigdomens tecken; vi få icke heller anse såsom önskligt, att hans barn icke skulle få annan uppfostran än den, som på den orten kan vinnas. Det är icke nyttigt för skolan, att lärarens hem och lärarens barn icke kunna höja sig öfver den ståndpunkt, som intages af daglönarens. Sträfvän att "hålla sig uppe" är icke här klandervärd, utan är en pligt för läraren, om hans arbete skall få framgång. Men han måste få medel härtill. Den lärare, som hade tillräckligt under de första 10 åren af 600 à 700 kronor, behöfver sedan få sin lön ökad, såvida han skall kunna föda de sina och lemna de barn, som nu kräfva uppfostran, en sådan.

Hvad slutligen angår sättet för ålderstilläggets utgörande, så har jag föreslagit, att såväl detta som det första ålderstillägget skulle bestridas helt och hållet af statsmedel, och jag har till stöd härför anført:

att skolutgifterna härigenom skulle i någon mån jemmare fördelas, när skoldistriktet endast hade att bidraga till den för alla lika begynnelselönen;

att kommunerna skulle vinna lättnad i sina utgifter, när de sluppe att utgöra någon del af ålderstilläggen;

att, om skoldistriktet skulle bidraga till ålderstilläggen, det skulle kunna hända, att lärare med 5 à 10 tjänstår blefve, äfven om han vore bättre meriterad än en yngre lärare, vid tillsättandet af en plats förbigången af en nyss från seminarium utgången, opröfvad lärare, på

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

den grund, att den förras aflöning genom skoldistriktets bidrag till ett eller två ålderstillägg kräfde större utgifter från församlingens sida, samt

att det syntes obilligt, att ett skoldistrikt, som antog lärare med 5 å 10 tjänstår, skulle belöna en tjänstgöring, som verkstälts å annan ort.

Utskottet deremot förklarar sig "icke kunna tillstyrka, att, beträffande fördelningen mellan stat och kommun af kostnaderna för folkskolelärares aflöning, andra bestämmelser skulle gälla för en del af den kontanta lönen än de, som för öfriga delar af samma lön äro stadgade". Om detta är Riksdagens mening, så kan det naturligtvis icke vara lärarecorpsen så synnerligen emot. För den har det ingen väsentlig betydelse, om ålderstillägget utgår från det ena eller andra hållet. Jag hade emellertid trott, att vid en tidpunkt, då statskassan sväller af öfverskott, medan de kommunala bördorna trycka ganska hårdt och ojemnt, man borde söka åstadkomma en skattelindring och skatteutjämning för församlingarna.

Gifvet är emellertid, att, om Riksdagen icke beslutar, att hela andra ålderstillägget skall utgå af statsmedel, ej heller min framställning i andra punkten angående första ålderstillägget bör bifallas.

Jag har nu uttalat mig angående de af utskottet ifrågasatta begränsningarna. Villigt medgifver jag, att andra här inom denna kammare kunna hafva en annan mening och att skäl äfven för en sådan kunna anföras. Om kammaren, såsom jag hoppas, är med om det skrifvelseförslag, som utskottet här ifrågasatt, så hemställer jag emellertid, huruvida det kan vara lämpligt att gå den ifrågasatta utredningen i förväg. Måne det icke är riktigast att begära en allmän utredning utan alla inskränkningar?

Om vi här utan vidare bifalla denna af Första Kammaren redan godkända hemställan, så blir resultatet det, att i den skrifvelse, som afgår till Kongl. Maj:t, hela denna motivering kommer att inryckas. Detta kommer att gälla såsom Riksdagens åsigt, och Kongl. Maj:t är då ganska starkt bunden i sin utredning. Skulle åter motiveringen förkastas, kan utredningen blifva mer allsidig.

Jag skall — herr talman — på dessa skäl vördsamt yrka, att kammaren måtte bifalla hvad utskottet föreslagit, men med ogillande af utskottets motivering.

Häruti instämde herrar *Berg, Eklund* från Stockholm, *Wallis, Behmer, Lilliehöök, Nilson* från Lidköping, *Persson* från Arboga, *Hahn, Broström, Eklundh* från Lund, *Aulin, Zotterman, Alsterlund, Jansson* i Saxhyttan, *Holm, Nilsson* i Kattleberg, *Carlsson, Odqvist, Holmlin, Andersson* i Lysvik, *Andersson* i Upsala, *Göthberg, Olsson* i Kyrkebol, *Jansson* i Taberg, *Nylander, Magnusson, Wittsell, Persson* i Killebäckstorp, *Dahn, Olsson* i Tyllered, *Jönsson* i Mårarp, *Erickson* i Bjersby, *Anderson* i Tenhult, *Johansson* i Strömsberg, *Sjöberg, Petersson* i Boestad, *Henricson* i Karlslund, *Holmgren, Larsson* i Berga, *Sälling, Eriksson* i Bäck och *Norman*.

Vidare anförde:

Herr Grundell: Herr greve och talman, mine herrar! Jag skulle gerna velat ansluta mig till motionärernas förslag i dess oförändrade form. Men då jag förutser, att detta förslag icke har någon utsigt att vinna framgång, skall jag i stället förena mig med utskottet i dess hemställan och dervid allenast tillåta mig att föreslå ett litet tillägg.

Det torde väl icke kunna förnekas, att, oaktadt allt hvad staten och kommunerna gjort för att åstadkomma någon förbättring i de vid folkskolan anställda lärarnes och lärarinnornas vilkor, någon löneförbättring kan anses vara behöflig. Och hvad som för ett sådant ändamål skulle komma att utgå, kan jag aldrig anse vara bortkastade penningar. Om genom det föreslagna ålderstillägget en lärares eller lärarinnas ekonomiska betryck i någon väsentlig mån blir lättadt och de med mindre bekymmer för sin utkomst kunna se framtiden an, så kunna de också med mera mod, kraft och glädje egna sig åt sitt arbete. Huru betydelsefulla i de vidaste kretsar verkningarna häraf kunna blifva, det behöfver jag icke antyda.

Med afseende på utskottets motivering, ber jag att få göra några få erinringar. I likhet med utskottet hyser jag väl den uppfattningen, att det föreslagna ålderstillägget bör utgå af staten och kommunerna enligt samma proportion, som hittills gällt såväl för den egentliga lönen som för det för det första ålderstillägget. Deremot kan jag icke dela utskottets mening i den punkten, att lärarinnor och de lärare, som jemte sin folkskoletjenst hafva någon annan befattning, skola uteslutas från åtnjutande af detta ålderstillägg. För lärarinnornas likställighet med lärarne i nämnda afseende synes mig tala, *först* att de hafva genomgått samma kurs och hafva samma arbete, *vidare* att väl de allra flesta af dessa lärarinnor äro obemedlade, hvadan de för bekostande af sin utbildning fått göra rätt betydliga skulder, som de endast med svårighet under en följd af år kunna afbetala. En olika lön för lärare och lärarinnor skulle ock mången gång kunna vålla svårigheter. Det kan ju tänkas, att vid tillsättandet af en plats vid eu skola en lärarinna på grund af sin lägre aflöning föredrages framför en lärare, som eljest vore för platsen lämpligare.

Hvad angår de befattningar, som af många folkskoletärare innehafvas och hvarmed de kunna skaffa sig någon biförtjenst, så måste här syftas förnämligast på organist- och klockaretjenster. Dervid torde få bemärkas, att dessa lärare för att kunna bestrida sådana befattningar, måste fullgöra ett icke ringa arbete, och att detta arbete, som hufvudsakligen på söndagen utföres, ej får inkräkta på deras tjenstgöring vid skolan. Dessutom torde det vara bekant, att, om organist- och klockarelönen här och der är temligen betydlig, den på andra ställen är så ringa, att den uppgår till ett belopp af allenast 100 à 150 kronor.

Herr talman! På grund af hvad jag nu haft äran anföra, an-

Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)

håller jag värdsamt om bifall till utskottets förslag i mom. a) allenast med den ändring, att å raden 7 näst efter orden "ordinarie lärare" tilläggas "och lärarinna".

Herr Hammarström: Jag skulle hafva kunnat nöja mig med att instämma med herr Hammarlund, men då jag nu har ordet, ber jag dock att få yttra några ord.

Utskottet har i sin motivering påpekat — hvad vi alla känna — att ett stort antal folkskolelärare hafva andra befattningar, som lemna dem inkomst. Häraf drager jag dock för min del en helt annan slutsats än utskottet. Utskottet anser, att af detta sakförhållande följer, att folkskolelärarne icke kunna sägas vara i behof af detta ålderstillägg, eller åtminstone, att församlingarne icke kunna kännas skyldiga att bidraga dertill. För min del anser jag, att detta mångsyssleri, hvad folkskolelärarne beträffar, är ett bevis på att deras inkomster äro för små, och jag önskar, att i detta hänseende en förändring måtte vidtagas, så att de icke så allmänt som nu behöfva hålla på med detta mångsyssleri. Jag är därför lifligt intresserad för, att det föreslagna ålderstillägget må komma till stånd, ty jag anser folkskolelärarens kall så magtpåliggande, att de böra för detta vara så aflönade, att de åtminstone i det närmaste vore befriade från näringsbekymmer, hvartill jag anser det nu föreslagna ålderstillägget är väl behöfligt. Jag vill i likhet med en föregående talare äfven uttala den meningen, att det då bör blifva obligatoriskt, d. v. s. komma alla till godo, ty alla hafva ju samma skyldigheter och samma pligter, ty om, såsom utskottet i sin motivering uttalat, det endast skulle tilldelas sådana, som ej hafva andra inkomster, så fruktar jag, att vid den bestämmelsens tillämpning många olägenheter och missförhållanden skulle uppstå. Om grunderna för detta ålderstilläggs beviljande vill jag dock icke yttra mig, och det så mycket mindre, som här endast är fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som är gjordt af herr Hammarlund.

Herr Ericsson i Väsby: Äfven jag skulle kunna inskränka mig till ett instämmande, då så många talare redan yttrat sig i denna fråga; men då jag särskildt fått en skrifvelse från Rekarne härads lärareförening och deri blifvit uppmanad att i den mån jag kan understödja det föreliggande förslaget, har jag begärt ordet för att dels gifva detta tillkänna, dels ock få till protokollet antecknad, att jag kommer att rösta för förslaget i fråga. Jag gör det särskildt och med nöje därför, att vi nu hafva under behandling ett löneförhållande, som rör en af de svagast aflönade corpserna inom landet, nemligen lärarecorpserna vid folkskolorna. Dessa folkskolelärare hafva, som vi veta, i lön endast några få hundra kronor per år, och många af lärarne äro familjefäder och hafva barn att uppfostra. Som bekant göra sig i vår tid äfven stora kraf gällande på detta område. Jag hoppas också, att en hvar skall inse, att det är en berättigad sak,

som här föreligger, då det är fråga om att gifva dessa lärare ett andra ålderstillägg.

Då jag läste igenom motiveringen i detta utskottsbetänkande, föreföll den mig ganska underlig och sväfvande, och jag förmodar, att en hvar af denna kammars ledamöter funnit detsamma. Betänkandet har allaredan underkastats en berättigad kritik, särskildt af motionären och af herr von Friesen, och jag skall därför inskränka mig till att bemöta en enda punkt i utskottets motivering, ehuru väl jag hade för afsigt, då jag begärde ordet, att vidröra flera punkter. Men då, som sagdt, motiveringen redan fått sin kritik och, efter hvad jag hoppas, ytterligare skall blifva underkastad sådan, skall jag, som sagdt, inskränka mig till att taga fasta på en enda punkt, som återfinnes på sid. 6 i betänkandet och lyder: "Särskildt synes det vara angeläget, att till nu ifrågavarande ålderstillägg bidrag lemnas af vederbörande kommun, då derigenom säkerhet torde vinnas, att denna löneförhöjning, i enlighet med hvad utskottet ofvan förordat, kommer endast de lärare till godo, hvilka verkligen äro i behof och förtjente deraf." — Utaf dessa nu upplästa rader framgå två sats. Den första är den, att utskottet anser, att kommunerna böra bidraga till det andra ålderstillägget. För min del anser jag åter, att det andra ålderstillägget bör uteslutande utgå af statsmedel, just därför, att den lärarecorps, hvarom här är fråga, undervisar allmogens, hufvudsakligen den fattigare klassens barn, och då vi nu veta, att allmogen på indirekt väg bidrager till statens utgifter i så hög grad, att vi i år hafva haft den förmänen, att flera gånger höra talas om det stora öfverskottet i statskassan, så synes det mig vara alldeles berättigadt, att staten tager denna utgift om hand och erlägger det ifrågavarande ålderstillägget. Den andra sats, som framgår af det uttalande, jag uppläste, är att utskottet förmenar, att endast de lärare, som verkligen vore i behof af ett andra ålderstillägg, skulle komma i åtnjutande af detsamma, derest kommunerna finge bestämma deröfver. För min del tror jag, att vi skulle komma i ett beklagligt läge med afseende å denna fråga, om kommunerna hvar för sig skulle få magt att bestämma, hvilka lärare borde få detta ålderstillägg och hvilka icke skulle erhålla detsamma. Jag tror därför, att om vi uti skrifvelse till Kongl. Maj:t skola begära en utredning af frågan, vi då böra begära en utredning, som verkligen blir en sådan och som icke leder till ett trassel med hela ärendet.

Herr talman! Med anledning af hvad jag sagt, skall jag inskränka mig till att förena mig i herr Hammarlunds yrkande om bifall till utskottets förslag i hvad det rör klämman, men med ogillande af motiveringen.

Herr Olsson i Sörnäs: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva mina sympatier för herr Hammarlunds motion, och om frågan hade förelegat i annat skick, skulle jag icke hafva tvekat att rösta för motionen. Men som nu frågan föreligger, då Första Kammararen redan antagit ifrågavarande skrifvelseförslag, återstår för mig intet annat än att med min röst bidraga till antagandet af detsamma,

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)

dock med ogillande af-utskottets motivering. Jag instämmer således i herr Hammarlunds yrkande.

Herr *Hansson* i Solberga instämde häruti.

Herr Göransson: Herr talman, mine herrar! Efter de talrika instämmanden, som följde på herr Hammarlunds yrkande, torde det anses förmätet att yttra sig, om man råkar ha en annan mening än han. Jag vill dock våga försöket. Då jag nu särskildt låtit anteckna mig som reservant inom utskottet, vill jag också angifva de skäl, på grund hvaraf jag reserverat mig mot utskottets hemställan.

Af de uttalanden öfver herr Hammarlunds motion rörande ålders-tillägg åt folkskolelärarepersonalen, som kammarens ledamöter fått sig tilldelade, finner man, att yttranden hafva afgifvits af 43 folkskole-inspektörer, 19 andra skolmän, såsom professorer, rektorer, lektorer m. fl., 16 kyrkoherdar och skolrådsordförande, 5 skolrådsledamöter, 4 biskopar, ett f. d. statsråd och en häradshöfding — summa 89 personer. Af dessa ha 8 yttrat sig mot löneförhöjning åt lärarinnorna. 4 ha uttalat sig för att kommunerna böra bidraga liksom hittills med $\frac{1}{3}$ af ålderstilläggen, och en har uttalat den mening, att det andra ålderstillägget bör utgå först efter 15 år. Af denna gruppering finner man, att det nästan uteslutande är skolmän och tjänstemän, och endast 5 privata personer eller skolrådsledamöter, som uttalat sig i frågan, och detta må väl anses vara något ensidigt. Man borde väl också ha fått höra något från de kommunala myndigheterna och sådana församlingsmedlemmar, som icke äro skolmän och hvilka få bidraga till skollärares aflöning. Om man nu med skollärares jemför dessa skattskyldige arbetare och små jordegare samt tager i betraktande deras lefnadsförhållanden och de umbäranden och försakelser, som dessa få underkasta sig, så kan man verkligen blifva tveksam, om det är rätt att lägga på de senare tyngre bördor för att lätta de förres, helst som medlemmarne af den senare klassen kunna räknas i flera tiotusental mot 5 à 6 tusen folkskolelärare. Jag tror därför, att man bör skärskåda denna fråga äfven från en annan synpunkt — jag menar från de skattskyldiges synpunkt.

Om jag nu sammanräknar de löneförmåner, som skollärares för närvarande åtnjuta, finner jag, att dessa efter fem års tjänstgöring utgöras af kontant lön 700 kr.; kofoder till ett värde af 100 kronor; bostad, värd 90 kronor; ved, värd 50 kronor; planteringsland, värdt 10 kronor — summa 950 kronor för 8 månaders tjänstgöring. Har sedan läraren antingen fortsättningsskola eller slöjdskola hvarannat år, får han därför 150 kronor, d. v. s. per år cirka 75 kronor, eller tillsammans 1,025 kronor. Jag hemställer till eder, mine herrar, om icke åtminstone en lärarinna på landsbygden bör kunna reda sig med en sådan lön.

Man skall svara mig: lika arbete bör hafva lika lön. Men hvarför tillämpar man då icke den satsen strängt öfver allt? Här i Stockholm och i flera andra större städer åtnjuta, som bekant, lärare och lärarinnor olika aflöning, så att lärarinnorna hafva mindre. Jag tror

derför, att man bör tänka sig något för, innan man fattar beslut i denna fråga.

Jag har inom utskottet varit med om att yrka, att denna fråga skulle afgöras i sammanhang med frågan om kofodersersättningen, men detta yrkande blef undertryckt, såsom jag nämnde, då jag förra gången hade ordet. Jag anser dock, att detta hade varit det rätta sättet att lösa frågan, och jag vill då lösa den så, att staten skall bidra med $\frac{2}{3}$ jemväl af det nya ålderstillägget och af kofodersersättningen. — Om vi följa herr Hammarlunds beräkning, skulle vi då komma till följande resultat. Han har beräknat, att det andra ålderstillägget, som skulle helt och hållet utgå af statsmedel, skulle komma att utgå för 3,550 lärare, med 355,000 kronor, och om staten öfvertog hela det nuvarande ålderstillägget för 4,650 lärare, skulle kostnaden härför uppgå till 155,000 kronor, således i ett för allt en summa af 510,000 kronor.

Men om jag nu i stället beräknar detta andra ålderstillägg till 66 kronor 67 öre i statsmedel per lärare, skulle kostnaden belöpa sig till 236,678 kronor. Med det förutvarande ålderstillägget skulle icke ske någon ändring, det skulle utgå som förut, och ingen ökning af statsmedel blefve i detta afseende behöflig. Om nu vidare herr Carl Perssons motion blifvit bifallen, skulle det ha tillkommit ett plus af 350,000 kronor eller tillsammans 586,678 kronor.

Beräknar jag då, att lärarepersonalen på ett ungefär består af $\frac{2}{3}$ lärare och $\frac{1}{3}$ lärarinnor — jag har icke haft tillgång till någon statistik, så jag kan icke bestämdt säga, om beräkningen är exakt — skulle efter denna beräkning, och då jag icke anser nödigt att bevilja ett andra ålderstillägg åt lärarinnorna, sistnämnda summa komma att minskas med 78,893 kronor, hvadan slutsumman skulle bli 507,785 kronor, alltså mellan 2 å 3,000 kronor mindre än enligt herr Hammarlunds förslag. Dessutom finge man äfven den länge omtvistade kofoderfrågan löst på samma gång som det bereddtes ett ålderstillägg till åt lärarne. Detta anser jag vara en mycket klokare och lyckligare lösning af frågan. Härjemte ber jag att få påpeka, att jag icke vill vara med om att låta detta nya ålderstillägg utgå förr än efter 15 års oförvitlig tjenstgöring. Man får väl antaga som regel, att en skollärare lefver ogift under de 5 första tjensteåren. Efter dessa 5 år får han det första ålderstillägget och sedan om 10 år derefter, när familjen ökats och barnen behöfva uppfostran, skulle han, i händelse af behof, få det andra ålderstillägget af 100 kronor. Längre anser jag mig icke kunna gå. Men derjemte vill jag ha det vilkor fäst vid detta andra ålderstillägg, att beviljandet deraf blir fakultativt eller beroende dels på om kommunen anser sig ha förmåga att utgöra hvad på densamma belöper, dels på om den finner läraren i verkligt behof deraf; det skulle således tillkomma kommunen att bestämma, huruvida det skulle utgå eller icke.

Hade frågan kunnat lösas på ett sådant sätt, då skulle jag för min del varit med derpå. Nu är det icke bestämdt uttaladt af mer än 8 personer i de af mig förut berörda utlåtandena, att detta ålderstillägg bör utgå endast åt lärare. Af de öfriga har en del endast talat

Rörande
folkskole-
lärares
aföring.
(Forts.)

om *lärare*, men om detta uttryck skall anses omfatta både lärare och lärarinnor, vet jag icke. Och en del har talat om lärarepersonalen, deri äfven lärarinnorna torde vara inbegripna. Flertalet af dem, som afgifvit yttrande i frågan, synes emellertid vara af den åsigten, att ålderstillägget bör utgå åt alla, men denna åsigt kan jag för min del ej biträda.

Andra Kammaren har nu visserligen i första punkten bifallit herr Carl Perssons motion om kofodersersättningen, men då Första Kammaren redan afslagit samma motion, är nog frågan för denna riksdag förfallen, då jag är öfvertygad om, att vi icke kunna få en gemensam votering till stånd, ty jag förmodar, att Första Kammaren, sina traditioner trogen, kommer att äfven nu vägra det.

Under sådana förhållanden kan jag för närvarande icke göra annat än yrka afslag å såväl utskottets hemställan som å herrar Hammarlunds och Högstedts motioner.

Herr Petersson i Runtorp: Herr talman, mine herrar! Såsom frågan nu föreligger efter Första Kammarens beslut i första punkten, så nödgas jag göra samma yrkande som den föregående talaren, men jag vill med några ord angifva skälen derför.

Jag försökte med ärligt allvar inom utskottet att lösa dessa frågor, som vi nu icke slippa ifrån här i Riksdagen med mindre än att något åtgöres i dem. Jag hade då tänkt mig, att vi skulle få till stånd en skrifvelse i samma riktning som den här föreslagna äfven i första punkten, men detta mötte ett så starkt motstånd ifrån förstakammarledamöternas sida, att vi icke kunde genomdrifva vår önskan.

Nu har, som herrarne veta, Första Kammaren bifallit punkt 1 och dermed afslagit herr Carl Perssons motion i den del af lönefrågan, som rör kofodret.

Hvad blir följden af detta beslut? Jo, följden blir den, att det, som vi ha beslutat, icke kan leda till någon åtgärd alls, utan att frågan i den delen förfallit.

Om vi nu i likhet med Första Kammaren bifalla punkt 2, som nu föreligger, så ha vi beslutat en skrifvelse till Kongl. Maj:t, det är nog sant, med begäran, att Kongl. Maj:t skall taga frågan i denna del under öfvervägande. Men är det lämpligt, när man vill lösa en så invecklad och långträdig fråga som denna, att Kongl. Maj:t då icke skulle taga *hela* lönefrågan i betraktande?

Det skulle bestämdt icke bli dyrare för staten. Ehuru Första Kammaren nu vill vara sparsam, så kommer den genom sitt beslut till en 5,000 kronors högre kostnad än den skulle gjort genom ett bifall af motionen.

Skälet, hvarför jag och en del andra reserverat oss i denna punkt, är således det, att vi icke kunde få frågan löst i ett sammanhang genom att besluta denna skrifvelse till Kongl. Maj:t. Ty frågan kan icke afgöras, utan att Kongl. Maj:t tager den om hand. Särskildt är detta fallet med pensionsförhållandena, såsom en talare förut nämnde.

Mig förefaller det lämpligast, att staten, som nu betalar $\frac{2}{3}$ af den fasta lönen, också i alla andra afseenden af skollärares löne-

förhållanden bidrager i samma proportion, och att kommunerna bidraga med $\frac{1}{3}$ -del.

Nu vet jag alltför väl, att det är många, som hålla på förslaget, enär de resonnera som så: "hvad förlora vi egentligen derpå, det gäller ju endast ett skrivelseförslag, och någon löneförhöjning är det icke fråga om, hvarken detta år eller det nästa".

Jag vill då säga, att, om vi nu afslå förslaget, ha vi dermed lemnat möjligheten öppen för att frågan i dess helhet en gång skall kunna komma under Kongl. Maj:ts pröfning, och det är enda sättet att komma till ett resultat och få ett slut på denna förfärliga kofoderfråga, som oupphörligt kommer igen här i kammaren. Det är, som sagdt, skälet hvarför jag yrkar afslag. Frågan kan komma tillbaka nästa riksdag, då vi kunna öfverlemna den i sin helhet åt Kongl. Maj:t. Jag för min del tror, att Kongl. Maj:t är den, som både kan och bör lösa den, och att en lösning bör ske ju förr dess hellre. Men skiljer man frågans olika delar ifrån hvarandra och vill besvara Kongl. Maj:t med att taga bara en del under ompröfning, och Riksdagen sedan beslutar medgifva skolläraryne den nu ifrågasatta löneförhöjningen, kom sedan och begär en ändring i fråga om kofodret, få vi se, hvad resultatet blir!

Den rätta vägen för frågans lösning är att Andra Kammaren för närvarande afslår saken, till dess Kongl. Maj:t pröfvat den i ett sammanhang; sedan få äfven vi afgöra den i ett sammanhang. Detta är i korthet sagdt afsigten med min reservation och till det yrkande jag gör, nemligen om afslag för närvarande.

Herr Högstedt från Helsingborg: Herr talman! I likhet med herr Hammarlund ber jag att få uttala min tacksamhet mot utskottet för den välvilja, det visat min motion, samt äfven uttala den önskan, att jag helst sett, att den bifallits på det sätt jag begärt.

De anmärkningar, jag haft att göra mot motiveringen, ha redan uttalats af herr Hammarlund, och jag har inga flere att tillägga.

En föregående talare förvånades öfver att icke de tillfrågats, hvilka skulle bidraga till detta andra ålderstillägg. Men dessa äro ju i kammaren representerade, och kunna sålunda här gifva sin önskan och vilja tillkänna.

Huruvida de ifrågavarande lärarne och lärarinorna äro i behof af detta andra ålderstillägg, den frågan är redan förut berörd, så jag skall icke upprepa hvad derom yttrats, utan jag ber endast att få instämma i det yrkande, som här gjorts af herr Hammarlund.

Herr Liljeholm: Herr talman! Innan jag går att yttra mig i föreliggande fråga, vill jag förutskicka den anmärkningen, att det här föreslagna ålderstillägget, icke i minsta mån berör mina löneförhållanden som folkskolelärare. Ty i Göteborg äro löneförhållandena vid folkskolorna så ordnade, att en ordinarie lärare under de 5 första tjensteåren har 1,350 kronor i lön, under de 5 derpå följande 1670 och sedan allt fortfarande 2,000 kronor. För hvarje timmes undervisning, som faller utom det lagstadgade antalet timmar per vecka,

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

uppbär han 1,50 kr. Befattningen som öfverlärare aflönas med 7, 8 å 900 kronor. Häraf torde framgå, att jag icke har för afsigt att plädéra för egen vinning, då jag går att yttra mig i föreliggande fråga.

Nederst å sidan 5 medgifver utskottet, "att de nu bestämda aflöningsförmånerna i särskilda fall kunna visa sig väl knappa, men anser dock icke, att för hela denna personal en löneförhöjning är af omständigheterna påkallad".

Bland dem, som utskottet i första rummet vill utesluta från löneförhöjningen nämnas den egentliga folkskolans lärarinnor och i andra de folkskollärare, som genom biförtjenster bereda sig inkomst. Utskottet förmenar, att vederbörande församlingar icke kunna känna sig uppfordrade att bidraga till ett andra ålderstillägg åt de nu nämnda. Hvad nu ifrågavarande lärarinnor beträffar, torde det vara allom bekant, att en stor del af dem före seminariekursens början genomgått en ganska dryg och kostsam kurs i privatskolor, hvarför de, jemförda med de manliga eleverna vid seminarierna, äro synnerligt väl förberedda. Vidare kan tilläggas, att den 4-åriga seminariekursen, lågt beräknad, icke kan genomgås med mindre kostnad än 2,000 kronor, hvilka i de flesta fall måste upplånas. Lägges dertill att, sedan den unga qvinnan sträfvat sig igenom seminariekursen, egnar hon sig med hela sin energi åt skötandet af skolan och arbetet för dess bästa. Derom kunna alla vittna, som varit i tillfälle att följa skolor, som skötas af lärarinnor, och alla folkskoleinspektörer äro också ense härom.

Jag öfvergår nu till den andra gruppen af dem, som utskottet velat utesluta från den ifrågasatta löneförhöjningen, nemligen folkskolelärare, som skaffa sig extra inkomster genom biförtjenster. Härom har utskottet å sid. 6 i betänkandet yttrat: "att derest ett andra ålderstillägg skulle införas, denna förmån icke borde tillkomma samtliga ordinarie lärare, utan i hvarje särskildt fall göras beroende af förhandenvarande omständigheter." Jag har undrat, hvilka dessa "omständigheter" kunna vara. Måne utskottet endast åsyftar "omständigheter" i form af "biförtjenster" och "behof"? En ledamot af medkammaren, som under en lång följd af år tillhört denna kammare, var sistlidne lördag vid frågans behandling af Första Kammaren öppenhetig nog att låta oss veta, hvilka dessa omständigheter kunna vara. Jag är den förste att ogilla, om folkskoleläraren på ett otillbörligt och stötande sätt kastar sig in i politiska eller andra agitationer, ty deraf kan skolan lätteligen tillskyndas skada; men å andra sidan, huru lätt skulle det icke kunna leda till de mest orättvisa magtmissbruk, för den händelse utskottets här uttalade mening blefve upphöjd till lag. Läraren behöfde ej låta något annat komma sig till last än det kanske i mångas ögon stora, eller om man så vill lilla felet att vara tullvän eller frihandlare, under det att skolrådet och de, som hade rösträtt å kyrkostämman, omfattade en motsatt åsigt; strax skulle man häruti kunna finna sådana "för handen varande omständigheter", som kunde anses tillräckliga att neka honom uppflyttning i högre lönegrad. Men huru betänkliga jag än finner de förhållanden jag här vidrört, vill jag emellertid icke för deras skull riskera hela

förslagets framgång, utan kommer jag att ansluta mig till utskottets hemställan.

Det vore nog åtskilligt att säga jemväl om den tid, då, enligt utskottets mening, detta andra ålderstillägg skulle inträda. Jag har väl sökt, men icke kunnat finna något enda fall, der så lång tid, som den af utskottet föreslagna eller 10 år, behöfver förflyta mellan de löneförhöjningar, som kunna vara medgifna för olika tjänstemän; deremot har jag funnit många fall, der denna tid icke uppgår till mer än tre år.

Efter hvad jag nu yttrat, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarlund: Herr Grundell framställde yrkande om en liten ändring uti den af utskottet föreslagna klämman, så att den skulle komma att lyda på följande sätt: "att Riksdagen — — — må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning om och under hvilka vilkor ordinarie lärare och *lärarinna* må, utöfver nu bestämda löneförmåner, erhålla ett andra ålderstillägg samt för Riksdagen" etc. Mot detta yrkande i och för sig skulle jag icke haft någon invändning att göra, då genom ett sådant tillägg blott skulle åstadkommas ett förtydligande af meningen. Dock tror jag för min del, att ett dylikt tillägg är alldeles öfverflödigt. Motionärerna hafva visserligen för tydlighetens skull i motionerna använt uttrycket "ordinarie lärare *eller lärarinna*", men de två sista orden äro egentligen obehöfliga. I § 34 af folkskolestadgan heter det nemligen: "Hvad i denna stadga finnes föreskrifvet i afseende på lärare skall, med undantag af det, som i §§ 26 och 27 stadgas angående förening af folkskoleläraretjenst med presterlig befattning eller med klockaretjenst, äfven ega tillämpning på *lärarinna*". Då man här skrifer: "lärare vid folkskola", måste man sålunda enligt min uppfattning afse hvarje vid folkskola anställd *lärarekraft*, och detta blir ännu tydligare, om kammaren bifaller det af mig framställda yrkandet om ogillande af utskottets motivering.

Då Första Kammaren efter en diskussion, under hvilken skarpa uttalanden gjordes mot den här föreliggande motiveringen, utan votering godkänt utskottets yrkande, tillåter jag mig vördsamt hemställa, huruvida icke jemväl denna kammare kan antaga detsamma i oförändradt skick. Om man nemligen uti klämman gör endast den allra minsta ändring, riskerar man lätt att hela frågan faller.

Under sådana omständigheter ber jag, att få förnya mitt yrkande att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, men med ogillande af dess motivering.

Herr *Hazén* instämde i detta yttrande.

Herr Elowson: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af ett afslagsyrkande, som gjordes af en representant på kalmarlänsbänken. Om jag fattade honom rätt, var detta hans yrkande icke föranledt af någon egentlig motvilja mot en förhöjning i folkskole-

*Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)*

Rörande
folkskole-
lärares
aflöning.
(Forts.)

lärares aflöning. Jag trodde, att han önskade, att folkskolelära-
skulle komma i åtnjutande af ett andra ålderstillägg; men han gjorde
emellertid en kombination mellan det ifrågasatta andra ålderstillägget
och den fråga under punkten 1, som redan blifvit, ehuru genom olika
beslut, af båda kamrarna afgjord. Erkänna vi emellertid folkskole-
lärares berättigade anspråk på en löneförbättring, tror jag icke, att
vi dermed böra sammanknyta möjliga tvister, som kunna förefinnas
mellan Riksdagens båda kamrar angående sättet för utgörande af den
naturaprestation, som benämnes sommarbete och vinterföda åt en ko.
Jag föreställer mig, att, då folkskolelära-
nde arbete och då de för att vinna kompetens till sitt yrke måste
underkasta sig flera års studier, de böra kunna hafva rättmätiga an-
språk på att få den löneförbättring, som nu är ifrågasatt, utan att
denna löneförbättring sammanblandas med en fråga, hvarom Första
och Andra Kamrarna hafva olika åsikter.

Jag skulle icke hafva något mot att ansluta mig till det yrkande
herr Grundell gjort, men då Första Kammaren antagit den s. k.
klämman oförändrad, anser jag det icke vara klokt af Andra Kammaren
att ändra denna kläm. Deremot kan jag icke biträda utskottets för-
slag till motivering, utan hemställer, att Andra Kammaren för sin del
måtte helt och hållet utesluta denna. Derigenom förlorar man ingenting
i sak. Om kamrarna fatta olika beslut angående motiveringen, afgår
en skrifvelse till Kongl. Maj:t utan motivering, och skrifvelsen kommer
att innehålla endast den kläm, som gemensamt antagits af båda kam-
rarna. Såsom mig synes, innehåller utskottets hemställan i detta afseende
tillräckligt. Det heter: "att Riksdagen — — — må i skrifvelse till
Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning,
om och under hvilka vilkor ordinarie lärare vid folkskola må, utöfver nu
bestämda löneförmåner, erhålla ett andra ålderstillägg, samt för Riks-
dagen framlägga det förslag, hvartill omständigheterna kunna föranleda."

Afgår en sådan skrifvelse, har Kongl. Maj:t full befogenhet att
utreda ärendet samt att sedan för Riksdagen framlägga det förslag,
som Kongl. Maj:t, för att vinna målet, kan pröfva nyttigt och lämpligt.

Jag skall således, herr talman, be att få framställa det yrkande,
att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, men med utelemnande
af motiveringen.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Mårdäng, *Gustafsson* i Sjögesta
och *Svensson* i Olsleröd.

Herr Grundell: Jag skall endast anhålla att få återtaga mitt
förut framställda yrkande om tillägg af orden: "och lärarinna" samt
be att i stället få instämma uti utskottets hemställan i mom. a).

Öfverläggningen var slutad. Herr talmannen gaf propositioner å
hvert och ett af de yrkanden, som återstodo, nemligen: 1:o bifall till
utskottets hemställan; 2:o bifall till nämnda hemställan men med
ogillande af motiveringen; 3:o bifall till samma hemställan men med
utelemnande af motiveringen; och 4:o) afslag å såväl utskottets hem-

ställan som de i ämnet väckta motionerna i förevarande del; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till utskottets hemställan med ogillande af motiveringen. Votering begärdes och företogs, sedan till kontraposition antagits yrkandet om afslag, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som beträffande sammansatta stats- och lagutskottets hemställan under mom. a i andra punkten af förevarande utlåtande n:o 7 med ogillande af utskottets motivering bifaller hvad utskottet hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej:

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna i denna del.

Voteringen utföll med 156 ja mot 40 nej; och hade kammaren alltså fattat sitt beslut i enlighet med japropositionens innehåll.

Mom. b.

Bifölls.

Punkten 3.

Bifölls jemväl.

§ 11.

Efter föredragning hvart för sig af sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande:

n:o 8, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag af allmänna medel till döfstumskoldistrikt, som till enskild undervisningsanstalt öfverlemnadt sinnesslött, döfstumt barn; och

n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående beredande af tillfälle för fiskeribefolkningen i Göteborgs och Bohus län att förvärfva eganderätt till de tomter, hvarå dess bostäder äro uppförda, m. m., biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 12.

Likaledes bifölls bevillningsutskottets härefter föredragna betänkande, n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande förordning angående stämpelafgiften.

§ 13.

Föedrogos, hvart efter annat och biföllos bankoutskottets utlåtande och memorial:

n:o 11, med anledning af väckta motioner om åtskiljande af kamrers- och kassörstjänsterna vid riksbankens mindre afdelningskontor;

n:o 12, angående fastställande af aflöningsstat för riksbankens afdelningskontor i Umeå; och

n:o 13 angående höjning i anslaget till extra biträde m. m. vid afdelningskontoret i Falun.

§ 14.

Skedde föredragning af lagutskottets utlåtande n:o 67, i anledning af väckt motion om ändringar i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket.

Med föranledande af berörda, inom Andra Kammaren af herr *O. Jonsson* i Hof afgifna motion, n:o 56, hemställde utskottet i föreliggande utlåtande:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att sådana ändringar måtte blifva vidtagna i kongl. förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket, att församlingens och boställshafvarens rätt i fråga om dispositionen af skogsafkastningen vid de ecklesiastiska boställena må blifva, uti de af utskottet påpekade hänseenden, bättre tillgodosedd än för närvarande är förhållandet.

Herr Hedin begärde ordet och yttrade: Herr talman! Beträffande den sakfråga, som beröres i den väckta motionen och i utskottets deröfver afgifna utlåtande, har jag intet omdöme att här uttala. Deremot nödgas jag till kammaren hemställa, att kammaren måtte vidtaga en formel ändring uti utskottets hemställan.

Som kammaren väl vet, stadgar 77 § i regeringsformen, att samtliga kronans domäner — och det gäller likaväl om skogsegendomar som om jordbruksdomäner — skola förvaltas efter de grunder, som Riksdagen föreskrifver. Det är således Riksdagen allena — icke Riksdagen för *sin* del, utan Riksdagen *allena*, utan Kongl. Maj:ts delaktighet — som föreskrifver grunderna för förvaltningen af samtliga statens domäner.

Derför var ock den förordning rörande hushållningen med de allmänna skogarne i riket, som bar datum den 29 juni 1866, utfärdad i fullkomlig öfverensstämmelse med de grunder, som af Rikets Ständer blifvit angifna i deras skrivelser af den 16 februari 1858 och den 30 november 1863.

Likväl inträffade år 1894, att Kongl. Maj:t tillät sig att på dåvarande chefens för finansdepartementet föredragning utan ens

Riksdagens hörande upphäfva 1866 års förordning och utfärda en ny förordning, förordningen af den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket. Jag vill ej fördölja, att Riksdagen i den frågan — likasom i en annan fråga, som berördes här för några veckor sedan — har sin del af ansvaret för, att Kongl. Maj:t ej iakttagit grundlagens bud i 77 § regeringsformen. — Emellertid — redan året derefter, år 1895, visade dock Riksdagen, att den kom ihåg, hvad dess rätt är enligt grundlagen, och att den icke hade förbisett, att Kongl. Maj:t öfverskridit sin rätt, då Kongl. Maj:t med förbigående af Riksdagen utfärdat 1894 års förordning angående förvaltningen af statens skogsdomäner. Ty när vid 1895 års riksdag en motion väcktes om sådan förändring i 65 § af denna förordning angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket, att domänstyrelsen skulle få rätt att upplåta sand- och grustäppter m. m. på utarrenderade kronodomäner, så hemställde statsutskottet ingalunda, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med någon anhållan om, att Kongl. Maj:t skulle vidtaga denna förändring i 1894 års förordning, utan statsutskottet, uppmärksamt på Riksdagens rätt och befogenhet, hemställde, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i ämnet, hvilket ock blef Riksdagens beslut. Ja, i en annan fråga, som icke innebar någon direkt förändring af bestämmelserna i förordningen om hushållningen med de allmänna skogarne i riket, nemligen den, huruvida icke staten skulle kunna förskaffa sig någon inkomst af jagträten å kronoparkerna, blef med anledning af en till formen alldeles korrekt motion af herr Collander med flere af statsutskottet hemställt och af Riksdagen bifallet, att man af Kongl. Maj:t skulle begära utredning och förslag — alldeles icke att Kongl. Maj:t skulle på egen hand i ämnet förordna.

Emellertid har nu lagutskottet i år i likhet med motionären föreslagit, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t skulle tillerkänna sig rätt att sjelf vidtaga en förändring i samma 1894 års förordning, om hvilken Riksdagen mycket väl visste och kom ihåg i fjor, att grunderna för den förvaltning, hvarom i denna förordning stadgas, skola fastställas af Riksdagen, och af Riksdagen allena.

Jag kan icke gerna föreställa mig, att, när uppmärksamheten fästs å denna sak, Riksdagen nu skulle vara benägen att — trots de farliga konsekvenser, hvartill ett sådant uttalande kan leda — uppdraga åt Kongl. Maj:t att ensam lagstifta i ett ämne, som i sjelfva verket är förbehållet åt Riksdagens utslutande lagstiftningsrätt genom den flera gånger citerade paragrafen i regeringsformen.

Jag skall i anledning häraf tillåta mig att hemställa om den formella ändring i utskottets hemställan,

”att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i kongl. förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarne i riket, att församlingens och boställshafvarens rätt i fråga om dispositionen af skogsafkastningen vid de ecklesiastika boställena må blifva, uti de af ut-

skottet påpekade hänseenden, bättre tillgodosedd än för närvarande är förhållandet.“

Det är ju alldeles klart, att om Riksdagen skulle göra, hvad den i sjelfva verket icke har någon rättighet till, nemligen uppgifva Riksdagens beslutanderätt i fråga om skogsdomänerna och öfverlåta åt Kongl. Maj:t att beträffande dem ensam lagstifta, så hvarför skulle man ej sedermera göra på samma sätt i fråga om statens jordbruksdomäner?

Jag sade, att Riksdagen icke har *rätt* att förfara på detta sätt. Riksdagen må hysa hvilket förtroende till Kongl. Maj:ts visdom som helst, så har Riksdagen icke *rätt* att, så länge 77 § regeringsformen har den lydelse, den för närvarande har, förspilla en rätt, som ej tillkommer denna Riksdag allena utan tillhör representiva institutioner, så länge grundlagen har den lydelse, som den för närvarande har.

Jag anhåller hos eder, herr talman, om proposition å mitt yrkande om ändring i utskottets hemställan.

Herr *Lasse Jönsson* förklarade sig instämma med herr Hedin.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! Mine herrar! Sedan den siste talaren så omständligt formulerat den kläm, som han önskade, att Andra Kammaren skulle godkänna, har jag icke mycket att tillägga. Det synes af detta betänkande, att tre utskottsledamöter från denna kammare jemte mig reserverat sig mot det beslut, hvartill utskottet kommit. Vi voro nemligen af den bestämda mening, att Kongl. Maj:ts rätt i detta fall icke borde utsträckas så långt, som här ifrågasattes i utskottets kläm, utan att Riksdagen skulle få vara med i afseende å sjelfva lagstiftningen, då det gälde så viktiga omständigheter som de här ifrågavarande, jemte det att vi, åtminstone jag för min del, hade den bestämda åsigten, att nu, sedan löneregleringarne blifvit allmänt fastställda i hela landet, presterskapet icke från de ecklesiastika boställena borde komma i åtnjutande af några ytterligare förmåner med afseende å skogsinkomsterna från desamma, utan att dessa inkomster skulle, om det vore möjligt, hufvudsakligen tillfalla kommunerna. Af den anledningen framlade vi det förslag, som här föreligger såsom reservation af herrar F. Andersson, J. Anderson, P. G. Petersson och af mig.

Jag skall emellertid för min del be att få yrka bifall till den kläm, hvarom nu förslag här af herr Hedin framstälts, då den enligt mitt förmenande innebär både hvad vårt yrkande i sig innesluter och äfven ett bestämdt uttalande, att lagförslaget bör föreläggas för Riksdagen, innan någon förordning af Kongl. Maj:t utfärdas med afseende å dessa ecklesiastika boställsskogar.

Jag skall, som sagdt, be att få förena mig i herr Hedins yrkande.

Herr Jonsson i Hof: Herr grefve och talman! Mine herrar! Jag skall till en början gifva till känna, att jag fullt instämmer i det yrkande, som herr Hedin gjorde, men jag skall derjemte förklara, hvarför jag valde denna form för min hemställan i motionen. Det

berodde nemligen derpå, att denna förordning af den 26 januari 1894 jemte en del bestämmelser, som ovilkorligen äro af sådan art, att Riksdagen bör fatta beslut derom och ej öfverlåta denna bestämmanderätt åt Kongl. Maj:t, äfven innehåller en massa detaljbestämmelser af sådan beskaffenhet, att de hemmahöra under Konungens ekonomiska lagstiftningsrätt. Jag vågade mig då icke på att välja någon annan form, enär jag sjelf icke ansett mig kunna precisera, hvilka delar af denna författning borde vara af allmän civillags natur och således af sådan art, att Riksdagen sjelf skulle fatta beslut derom, och hvilka delar borde falla under Kongl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsrätt. Men jag tror icke, att det möter något egentligt hinder att fatta det beslut, som herr Hedin föreslog, ty då har Riksdagen åtminstone häfdat sin rätt i det vitalfall, som här föreligger.

Jag skall därför be att få instämma i herr Hedins yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan med den af herr Hedin föreslagna ändring.

§ 15.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande, n:o 68, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 13 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873.

Om ändrad lydelse af 13 § i dessentserlagen.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 197, hade herrar *John Olsson* och *P. J. M. Erikson* från Stockholm, *S. A. Hedin* och *E. J. Ekman* hemställt, att 13 § i berörda förordning skulle erhålla följande ändrade lydelse:

“Främmande trosbekännare är för sin person och sin inkomst af kapital eller arbete befriad från skyldighet att deltaga i afgifterna till svenska statskyrkoförsamlingarnas presterskap eller andra kyrkliga ändamål äfvensom från de för särskilda kyrkliga förrättningar stadgade afgifter till svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening i annat fall än att slik förrättning blifvit på hans egen begäran verkställd.”

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade reservationer anmälts:

af herrar *Hasselrot*, *von Krusenstjerna* och *Nilsson* i Skärhus, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af erforderliga åtgärder, på det att *dels* medlemmar af lagligen erkänd församling, som bekänner annan kristen troslära än den evangeliskt-lutherska, och hvars prest eller föreståndare är behörig och pliktig att föra anteckningar öfver medlemmarnes borgerliga förhållanden, äfvensom mosaiska trosbekän-

Om ändrad
lydelse af
13 § äresen-
terlagen.
(Forts.)

nare, i fråga om hvilka alla det torde få anses utredt, att de före utfärdandet af förordningen angående allmänt ordnande af presterskapets löneinkomster den 11 juni 1862, förordningen angående ordnande af presterskapets i de territoriella församlingarna i Stockholm aflöning den 1 november 1872 samt förordningen angående allmänt ordnande af klockares löneinkomster den 2 november 1883 icke varit lagligen skyldige att erlægga de för särskilda kyrkliga förrättningar stadgade afgifter till svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening, ej heller påskpenningar, offer eller andra dylika lönebidrag, må, utan hinder af de på grund af åberopade författningar verkställda lönerogleringar, åter komma i åtnjutande af motsvarande frihet och således frikallas från skyldighet att deltaga i betalning af hvad som af reglerade löner af hit hänförlig beskaffenhet kan anses utgöra aflöning och ersättning för omförmälda, numera upphörda afgifter och lönebidrag, dels ock godtgörelse för den minskning i tillförsäkrade löneförmåner, som ifrågasatta frikallelse kan anses föranleda, må vardas vederbörande löntagare för deras tjenstetid beredd:

samt af herrar *Folke Andersson, J. Andersson* i Tenhult och *E. Svensson* från Carlskrona, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke medlemmar af främmande, utaf staten erkända tros-samfund må kunna för sina personer befrias från deltagande med svenska kyrkans medlemmar i aflöning åt dess presterskap, i den mån fastställda lönerogleringar för detta presterskap gå till ända, samt om framläggande för Riksdagen af det förslag, hvartill utredningen komme att gifva anledning.

Ordet begärdes af

Herr John Olsson, som yttrade: Herr talman! Mine herrar! Den föreliggande frågan har visserligen genom Första Kammarens redan fattade beslut fallit; och jag skall därför ej heller ingå i någon vidlyftigare motivering af motionärernas yrkande. Men jag anser mig dock böra med några ord upptaga till besvarande ett par af de skäl, som utskottet för sin hemställan anfört.

Utskottet säger till en början, att, så länge den evangelisk-lutherska kyrkan är en statsinstitution, bör enligt dess mening hvarje svensk medborgare vara skyldig att bidraga till densammes underhåll. Jag finner icke, att detta argument håller streck. Det skulle kunna användas, så länge staten ej medgäfve någon rätt till utträde ur statskyrkan, utan tvingade alla medborgare att vara medlemmar deraf. Men då staten frångått denna princip — och det med rätta — samt medger rätt till utträde ur statskyrkan, så följer väl som en konsekvens deraf, att staten också bör medge dessa främmande trosbekännare, som tillåtits utgå ur statskyrkan, befrielse från att betala skatt till statskyrkan. Ingen läser kunna bestrida, att konsekvensen fordrar ett sådant medgifvande, när man nu en gång tillåtit främmande trosbekännare att utträda ur statskyrkan.

Utskottet åberopar vidare, att på samma grund som staten fordrar,

att främmande trosbekännare skola bidraga t. ex. till den offentliga undervisningen, böra de också bidraga till presterskapets aflöning. Jag tror dock icke, att detta exempel är af någon betydelse; ty det torde väl svårigen kunna bestridas, att det är ett helt annat förhållande med den offentliga undervisningen än med afgifterna till presterskapet. Man *tvingas* — och det med rätta — att gå i skola eller att bibringa sina barn undervisning, men ingen tvingas att gå i kyrkan eller begagna sig af presterskapets hjälp.

*Om ändrad
lydelse af
13 § dissen-
terlagen.
(Forts.)*

Vidare säger utskottet, att ett bifall till motionen skulle i betänklig mån rubba de bestående konventionerna rörande presterskapets aflöning, och att motionären icke angifvit något sätt, hvarigenom man skulle bereda fyllnad i presterskapets aflöningsförmåner. Det är ju klart, att *någon* rubbning af dessa löneförmåner alltid skulle bli följden af förslagets antagande, men denna torde väl icke åtminstone för närvarande vara af så synnerligen stor betydelse, då, såsom bekant, antalet främmande trosbekännare för närvarande icke är så särdeles stort. Och skulle man också på ett eller annat håll behöfva åstadkomma någon fyllnad i presterskapets löneförmåner, så torde det väl icke vara omöjligt att ordna den saken.

Derefter anför utskottet såsom ett ytterligare skäl för afslag å motionen, att man af svenska kyrkans presterskap fordrar åtskilliga *borgerliga* förrättningar — äfven i fråga om främmande trosbekännare — och att det af denna grund vore origtigt att befria dessa från skattskyldigheten till kyrkan och presterskapet. Jag vill deremot erinra, att detta påstående icke är fullt korrekt, ty i gällande lag, kongl. förordningen 6 augusti 1894, jemförd med dissenterlagen, är det föreskrifvet, att främmande trosbekännare, som bilda egna samfund, kunna åt sina församlingsföreståndare få inrymd rättighet att utföra dessa borgerliga förrättningar, såsom afgifvande af statistiska uppgifter o. s. v., som eljest åligga statskyrkans presterskap. Det heter i denna förordning af 1894, att "rörande anteckning om främmande trosbekännare, åt hvars föreståndare eller presterskap blifvit lagligen uppdraget att öfver församlingsmedlemmarne föra kyrkoböcker, gällor, i afseende å såväl kyrkoböckers förande som betygs utfärdande enligt fastställda formulär. meddelande af uppgifter till vederbörande myndigheter m. m., i tillämpliga delar, hvad i denna förordning är föreskrifvet". Och då utträde ur svenska kyrkan är medgifvet — ehuru blott till redan erkändt trossamfund — följer deraf, att hvarje sådant trossamfund kan hos Kongl. Maj:t begära att få åt sitt presterskap eller sin församlingsföreståndare uppdraga att fullgöra dessa rent borgerliga förrättningar. Det torde således från denna sida sedt ej möta något hinder för att befria dissenter från skattskyldighet till statskyrkans presterskap.

För öfrigt finnes ju en annan utväg, om man skulle finna lämpligt att använda den, nemligen att bestämman en särskild mindre afgift för hvarje särskild presterlig förrättning, t. ex. afgifvande af betyg o. s. v. När ett sådant betyg då begärdes af en dissenter, kunde ju denne åläggas att betala den afgift, som i sådant fall kunde anses

Om ändrad
lydelse af
13 § dissen-
terlagen.
(Forts.)

skälig. Jag tror således, som sagdt, icke att detta utskottets skäl förtjenar något afseende.

Af de båda reservationer, som finnas bifogade utskottets betänkande, finner jag, att den första uteslutande afser den ersättning för sådana äldre särskilda afgifter till kyrkan och presterskapet, som numera utgår i penningar och ingår i presterskapets aflöning, under det att den andra reservationen blott syftar på den personliga afgiften till presterskapet. Det synes mig, att ingendera af dessa reservationer ens på mycket långt när i rättvis grad tillmötesgår de kraf på befrielse från afgifter till statskyrkan och dess presterskap, som främmande trosbekännare rättvisligen ega, då de icke längre tillhöra statskyrkan. Men skulle jag sättas i valet mellan endera af dessa reservationer, så skulle jag för min del anse, att den första af dessa, den af herrar Hasselrot, von Krusenstjerna och Nilsson afgifna, vore att föredraga, och det bland annat af det skälet, att den afser en förändring, som skulle kunna vinna tillämpning omedelbart, under det att den af herr F. Andersson m. fl. afgifna reservationen afser en förändring, som skulle inträda först sedan nu gällande lönekonventioner gått till ända, d. v. s. i en ganska aflägsen framtid.

Jag ber emellertid tills vidare att få yrka bifall till motionen, hufvudsakligen för att derigenom få till stånd en opinionsyttring i frågan. Hon är visserligen för denna riksdag fallen, men den hör till de frågor, som ej kunna falla, utan måste — om än i en mer eller mindre aflägsen framtid — lösas i öfverensstämmelse med rättvisans fordringar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr *Hedin* instämde häruti.

Herr von Krusenstjerna: Jag kan visserligen icke instämma i motionärernas uppfattning af den förevarande frågan, men då jag nu icke vill så sent på aftonen trötta kammaren med någon längre framställning af min mening, vill jag inskränka mig till att uttala, att jag för min del hyser samma åsigt som den, som fann sitt uttryck, icke i *detta* lagutskottsbetänkande, utan i det lagutskottsutlåtande, som i denna fråga afgafs vid 1886 års riksdag. Af denna uppfattning följer äfven, att jag icke kan biträda lagutskottets hemställan, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas, utan anser, att *någon* åtgärd i frågan bör af Riksdagen vidtagas.

Jag torde därför äfven med några få ord få motivera denna min åsigt.

Som kammaren har sig bekant, ingingo i presterskapets aflöning — nemligen innan lönerogleringarna började, d. v. s. före 1862 — bland annat *dels* vissa frivilliga afgifter, *dels* afgifter för särskilda presterliga förrättningar. De förra kunde en främmande trosbekännare helt och hållet undandraga sig, de senare äfven, derigenom att han icke anlidade presterskapets biträde, hvilket väl också blott förekom i ganska sällsynta fall. Denna uppfattning rörande de främmande trosbekännarnes rätt att undandraga sig afgifterna till presterskapet fann

ju — hvad beträffar afgifterna för särskilda presterliga förrättningar — sitt legala uttryck i 1860 års författning, som bestämde, att afgifter för särskilda förrättningar icke skulle utgöras af främmande trosbekännare i annat fall, än då dessa anlidade prest om biträde. Denna bestämmelse återupprepades i nu gällande förordning af 1873. I detta hänseende är ju således lagen klar. Men, mine herrar, efter år 1860 började presterskapets löneroglering, nemligen i och med 1862 års författning. Denna utgår derifrån, att afgifter för särskilda förrättningar, påskpenningar, jura stolæ, matoffer o. d. skulle omsättas i, så att säga, fasta afgifter till presterskapet ifrån församlingarna och ingå bland de andra utskylderna i presterskapets aflöning. Följden deraf blef ostridigt den, att i en hel del lönerogleringar icke iaktogs stadgandet i den då gällande 1860 års förordning eller i den sedermera utfärdade 1873 års författning, utan att främmande trosbekännare blefvo ålagda att deltaga äfven i ersättningen för dessa afgifter för särskilda presterliga förrättningar. Ty det hade i rogleringarna blifvit bestämdt, att så och så stora utskylder skulle utgå till presterskapet, och i dessa utskylder hade sedan inräknats ersättningen för de nämnda afgifterna. De främmande trosbekännarne synas mig derför ha blifvit i strid med gällande lag ålagda en afgift, som de ej voro skyldiga att utgifva, och detta synes mig så mycket mer obilligt, som de icke — såsom icke varande röstegande vid kyrkostämma — haft tillfälle att deltaga i den utredning och behandling, som föregingo dessa lönerogleringar, eller i det slutliga beslutet rörande dem.

Det är på denna grund, som jag anser, att billighet och rättvisa kräfva, att man härutinnan söker åstadkomma en förändring, och det är om utredning i sådant syfte, som jag och två af utskottets öfriga medlemmar ansett oss böra hemställa. Beträffande en sådan utredning — det vill jag i likhet med motionären framhålla — har det af oss framställda förslaget det företrädet framför det af de tre andra reservanterna framställda, att genom antagande af vårt förslag någon rättelse bör kunna åstadkommas snarare än genom bifall till de sistnämnda reservanternas förslag, hvilket uppskjuter all rättelse i det anmärkta förhållandet, ända tills nu gällande lönekonventioner gått till ända. Det är med hänsyn härtill, som jag, herr talman, tillåter mig hemställa om bifall till den af herrar Hasselrot, Nilsson och mig afgifna reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Odhner* och *G. Ericsson* från Stockholm.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets hemställan och derefter på hvardera af de under öfverläggningen framställda yrkanden, nemligen *dels* afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Hasselrots m. fl. reservation och *dels* bifall till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering begärdes, blef,

*Om ändrad
lydelse af
13 § dissen-
terlagen.
(Forts.)*

sedan till kontraposition antagits bifall till förenämnda reservation, nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Hasselrot med flera afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Röstsedlarne uppräknades hvar efter annan och visade 97 ja mot 93 nej; varande sålunda utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogs vidare lagutskottets utlåtande n:o 69, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 11 i kongl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att berörda, inom Andra Kammaren af herr *L. Eriksson* i Bäck afgifna motion, n:o 149, ej måtte af Riksdagen bifallas.

Motionären, herr Eriksson i Bäck, yttrade: Enligt den senaste kommunala röststrätsstatistiken utgör hela antalet kommunalt röstberättigade på landsbygden 518,053 personer. De röstegande, som icke hafva högre röstetal än 50 fyrk, torde vara nästan utan inflytande vid afgörande af kommunala angelägenheter; ja, till och med de, som hafva ända till 100 fyrk och något deröfver, torde icke i någon väsentlig mån kunna göra sitt inflytande gällande inom de kommuner, der något s. k. fyrkvälde förekommer. De, som nu hafva upp till 50 fyrk, utgöra nära $\frac{6}{7}$ af samtliga röstberättigade, och de, hvilka hafva öfver 100 fyrk, utgöra endast 39,750 personer. Det blefve icke fullt 7 procent af detta antal, som komme att beröras af en inskränkning till $\frac{1}{20}$ af kommunernas hela fyrktal. Det synes mig därför, att den föreslagna inskränningen af den kommunala röststrätten till $\frac{1}{20}$ icke kan blifva någon betydande reform.

Då lagutskottet nu emellertid afstyrkt min motion i detta ämne på *den grund*, att man borde afvakta det förslag, som Kongl. Maj:t kan komma att för Riksdagen framlägga med anledning af de nu

fullbordade statistiska utredningarna rörande den kommunala rösträtten, skall jag nu icke framställa något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Efter föredragning dernäst af lagutskottets utlåtande n:o 70, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förändrad lydelse af § 17 mom. 1 värnpligtslagen, biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

§ 18.

Till behandling förekom dernäst Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om meddelande af föreskrifter dels till förhindrande af barns och minderåriges användande vid offentliga förevisningar och dels till inskränkande af barns och minderåriges användande vid offentliga teaterföreställningar.

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga förevisningar m. m.

Sedan, med anledning af en inom Första Kammaren af herr *A. von Möller* väckt motion, n:o 15, nämnda kammare, med bifall till vederbörande tillfälliga utskotts hemställan för sin del beslutat:

“att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t afåta en skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte dels att förhindra barns och minderåriges användande vid offentliga förevisningar, såsom lindansning, konstridning, akrobatiska och andra konststycken, vid varieté- och dylika föreställningar, dels att inskränka barns och minderåriges användande vid offentliga teaterföreställningar samt, derest utredningen dertill föranleder, i ämnet utfärda erforderliga föreskrifter“, samt beslutet härom genom protokollsutdrag delgifvits Andra Kammaren, som den 4 sistlidne mars hänvisat ärendet till sitt tredje tillfälliga utskott, så hemstälde i nu föreliggande utlåtande sistnämnda utskott, att Andra Kammaren icke måtte biträda Första Kammarens beslut.

Häremot hade reservation anmälts dels af herr *N. J. Nilsson* i Grofva; dels ock af herrar *S. Palme*, *M. Alsterlund* och *Jonas Andersson* i Ölsund, som hemställt, att Andra Kammaren, med afslag å utskottets afstyrkande, ville förena sig i det af Första Kammaren rörande ifrågasvarande motion fattade beslut.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr *Thestrup*: Sedan det Första Kammarens tillfälliga utskott, som behandlat denna inom samma kammare väckta motion, enhälligt

Om meddelande af föreskrifter till förhinderande af barns användande vid offentliga föreläsningar m. m.
(Forts.)

tillstyrkt och kammaren sjelf utan meningsskiljaktighet beslutat af-låtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t af det innehåll, som Första Kammarens utskottsbetänkande i ämnet angifver, skulle det mycket förvåna mig, om denna kammare, hvilken eljest just sträfvat efter att tillvarataga sedlighetens intressen, nu icke skulle lemna sitt understöd åt ett så godt och ädelt syfte som den föreliggande motionens. Andra Kammarens tillfälliga utskott har emellertid nu — ehuru reservationer deremot afgifvits — hemställt, att Första Kam-marens beslut icke måtte af denna kammare biträdas. Utskottet har såsom skäl derfor anfört, att motionären icke till stöd för sina på-stånden lemnat någon uppgift på faktiskt förekommande missförhål-landen i förevarande hänseende, d. v. s. icke derutinnan åstadkommit någon bevisning. Ja, sant nog är det, att det är ytterst svårt att i sådana fall som de här ifrågavarande åstadkomma bevisning; ty den misshandel, för hvilken dessa "artistbarn" äro utsatta, sker naturligt-vis i allmänhet eller uteslutande på sådana ställen och under sådana förhållanden, att deras klagan icke framtränger till polisen eller veder-börande myndigheter på de platser, der de uppträda. Derfor är det nog svårt, för att icke säga omöjligt, för myndigheterna att i detta fall uppträda med den magt, som lagen eljest gifver dem. Utskottet har emellertid från åtskilliga af rikets större städer införskaffat upp-lysningar om förhållandena. Dessa upplysningar hafva visserligen, af skäl som jag nyss nämnde, icke kunnat blifva synnerligen omfattande, men i alla fall synas mig de, som lemnats från de största städerna, vara ganska belysande. Jag skall nu icke ytterligare referera något deraf, utan endast hänvisa till de uppgifter, som förekomma på sid. 5 och 6 af utskottets betänkande.

Såsom skäl för sitt afstyrkande anför utskottet, att "utväg icke skulle saknas för ordningsmagten att ingripa mot misshandel, synner-ligast om den utöfvas å allmänt ställe och under offentlig föreläsning". Nej, mine herrar, vederbörande cirkus- eller varietéföreståndare aktar sig nog väl för att på allmänt ställe eller under offentlig föreläsning göra sig skyldig till sådan misshandel, som kunde föranleda polis-myndigheten att ingripa. Vid dessa tillfällen få dessa konstens adepter försöka att se så glada ut som möjligt. De veta nog sjelfva, hvad som väntar dem, om de icke så göra.

Utskottet säger vidare, att "när öfveranstängning eller dålig be-handling af barn och minderårige i fråga förekommer, densamma hufvudsakligen eger rum under tiderna mellan de offentliga förelä-sningarna, då sjelfva inöfvandet af de till uppvisning afsedda s. k. konststyckena försiggår utan några främmandes närvaro", och sålunda skulle polismyndigheten dervid icke ega någon befogenhet eller magt att ingripa. Ja, detta är fullkomligt sant; men om en lagstiftning i det af motionären angifna syfte kunde åstadkommas och uppträdande af minderåriga vid slika tillställningar förbjödes, skulle naturligtvis dessa förberedande öfningar i och med detsamma upphöra. Det värsta, som kunde inträffa genom en sådan förbuds-lagstiftning, som motionä-ren föreslagit, vore väl det, att man derigenom förhindrade eller åt-minstone försvårade utbildandet af nya akrobater, ludansare och

gyckelmakare. För min del vågar jag på det allra högsta betvifla, att derigenom någon skada skulle tillskyndas samhället eller dessa personer sjelfva.

För att gendrifva motionärens påstående, att barnens intellektuella utveckling skulle åsidosättas under den långa tid, som åtgår, innan de förvärfvat sig nog yrkesskicklighet för att kunna offentligen uppträda, säger utskottet på sid. 8: "för den bokliga undervisningen af dylika barn och minderårige, så vidt de tillhöra svenska församlingar, hafva för öfrigt vederbörande myndigheter författningsenlig befogenhet att i händelse af motvillighet eller tredska draga nödig försorg". Ja, det kan väl så synas; men det hörer väl till undantagen, att minderåriga *svenska* barn uppträda inom de kommuner, som de i skolafseende tillhöra och hvars skolmyndigheter det tillkommer att se till, att barnen få den undervisning, som skolstadgan föreskrifver. Nej, de resa land och rike omkring, från den ena platsen till den andra, och om skolmyndigheterna på någon plats då också hade befogenhet att ingripa och sätta barnen i skolan, så lärer dock icke den undervisning, som de i så fall finge under sin vistelse 8 dagar här och 8 dagar der, icke blifva af någon som helst betydelse. Detta beträffande de svenska barnen.

Hvad åter angår de utländska barnen, som äro ännu flera, kan jag icke se, att vare sig skolmyndigheterna eller andra vederbörande hafva något slags befogenhet att ingripa gent emot dem och tillse, att någon undervisning blir dem beredd.

Det säges på ett ställe i utskottets betänkande, att barns medverkan vid offentliga föreställningar icke så synnerligen ofta förekommer, men jag vädjar till dem af herrarne, som hafva sett slika föreställningar af ett eller annat slag vare sig i hufvudstaden eller i landsorten, om det icke ofta är sådana minderåriga och i späd ålder varande barn, som vid dylika föreställningar mycket ofta uppträda, och om det icke är just den orimliga konstmessighet och den virtuosmessiga utveckling, hvaraf de äro i besittning, som utgör ett af de mest lockande numren på programmet. Jag tror, att denna min uppfattning skall delas af de här närvarande.

Slutligen och såsom det sista motivet för sitt afstyrkande utlåtande har utskottet sagt, att man icke bör "utan särdeles tvingande orsaker hindra föräldrar att, på sätt dem bäst synes, uppfostra sina barn till yrken, som icke äro olagliga och hvilka kunna bereda sina utöfvare bergning, stundom till och med mycket goda ekonomiska fördelar." Det skälet skall jag icke ens taga mig friheten att bemöta; jag tror, att det skälet faller af sig sjelft.

Då jag för min del anser och finner, att samhället både har rätt och pligt att ingripa i sådana fall som det föreliggande, vågar jag anhålla, att denna kammare, med afslag å utskottets hemställan, måtte biträda medkammarens ifrågavarande beslut.

Herr Alsterlund: Herr talman, mine herrar! Såsom af utskottets betänkande framgår, hafva herrar Nilsson, Palme, J. Andersson och jag reserverat oss emot det slut, hvartill utskottet kommit. Vi

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande af offentliga förevisningar m. m.

(Forts.)

Om meddelande af föreskrifter till förhållande af barns användande vid offentliga föreläsningar m. m.
(Forts.)

hafva för vår del ansett, att Andra Kammaren bör biträda Första Kammarens beslut.

Utskottet säger, att man icke bör "hindra föräldrar att, på sätt dem bäst synes, uppfostra sina barn till yrken, som icke äro olagliga och hvilka kunna bereda sina utöfvare bergning, stundom till och med mycket goda ekonomiska fördelar". Ja, mine herrar, huru tilltalade denna sats än må förefalla, så kunna, enligt reservanternas förmenande, ur rättvisans och samhällsmoralens synpunkt berättigade anmärkningar deremot göras. Det gäller nemligen här icke frie och myndige mäns sjelfbestämmningsrätt, utan det gäller föräldrars enväldsmagt öfver sina barn. Å ena sidan vill jag visserligen gerna medgifva, att samhället bör med varsam hand ingripa uti föräldrarnas myndighet, men å andra sidan åter anser jag, att samhället har skyldighet att värna de små och svaga. I full öfverensstämmelse med denna åsigt har också lagen angående minderåriges användande i arbete vid fabrik m. m. äfvensom lagen om förbud för barn att nattetid idka viss försäljning blifvit utfärdad.

Såsom det väsentligaste stödet för sitt afstyrkande har utskottet åberopat de upplysningar, som till utskottet inkommit från polismyndigheterna uti en del städer. För min del har jag den uppfattningen, att dessa upplysningar snarare tala för ett bifall till Första Kammarens beslut än för afslag å detsamma, och jag skall därför be att för kammaren få vidröra dessa yttranden.

Jag skall då först fästa mig vid en upplysning från polismyndigheterna i Helsingborg. De säga, att en liten sex års flicka från Malmö, som af sina föräldrar "öfverlemnades" till en cirkus, "redan börjat uppträda vid ridning å häst".

Ett enda fall af denna upprörande beskaffenhet synes mig nästan vara tillräckligt för att förmå staten att ingripa. Men detta fall är visserligen icke det enda. Polismyndigheten i Göteborg omförmäler en trettonårig flicka, som lemnades åt en cirkus för att uppöfvas i akrobatiska konst, samt äfven ett mindre cirkussällskap, der dels den svenske direktörens femåriga dotter och dels några andra svenska barn, hvilkas föräldrar ej medföljde sällskapet, uppträdde. Från Norrköping inberättas äfven ett par fall, der barn i späd ålder blifvit öfverlemnade till en cirkus. Från Eskilstuna inberättas på enskild väg fall af barns rymning för att förena sig med konstmakare. Detta är nu de fall, som man fått underrättelse om, men vi kunna vara alldeles förvissade, att många andra fall förekomma, om hvilka vi icke hafva någon kännedom. Det föreligger nemligen icke någon statistik i det näseende, hvarom här är fråga.

Beträffande dessa cirkuskonstnärers vård om de barn, som de få om händer, hafva de ingångna underrättelserna gifvit följande vid handen. Enligt utsago af polismästaren i Göteborg "lärer behandlingssättet emot de i yrket använda barnen *lemna åtskilligt öfrigt att önska*. Särskildt under öfningstiden skall behandlingen vara *hård*, och om barnen ej kunna nöjaktigt utöfva sina konst, lära de ofta *miss-handlas*... Att döma efter deras utseende, då de befinna sig utom cirkus- och varietélokaler, synas barnen vara *fysiskt öfveransträngda*

samt sakna i allmänhet den barnliga glädthet och sorglöshet, som annars utmärka under goda och normala förhållanden uppfostrade barn". Polismästaren i Malmö antager, "att de i moraliskt afseende måste blifva underlägsna andra barn" samt säger med afseende på deras uppfostran, att "i de flesta fall förekommer sannolikt ingen boklig undervisning." Polismyndigheterna i Helsingborg säga: "Under inöfningen äro barnen otvifvelaktigt ofta underkastade en hård behandling, som kan medföra en för deras kroppsliga utveckling menlig påföljd, och barnens moraliska tillstånd måste lida af umgänget med de s. k. "artisterna", hvilka i allmänhet äro kända för ett lätt-sinnigt, ej sällan tygellöst och liderligt lefnadssätt".

Mine herrar! Jag undrar, om icke dessa exempel tala tillräckligt tydligt och kraftigt för att Andra Kammaren skall biträda Första Kammarens beslut.

Herr greve och talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herrar *Anderson* i Hasselbol och *Wallmark* instämde häruti.

Herr *Peterson* i Hasselstad: Herr greve och talman! Mine herrar! Inom utskottet voro meningarna mycket delade i denna fråga, men i ett fall var ej någon meningsskiljaktighet, nemligen derom, att då "motionären till stöd för sina påståenden icke lemnat någon uppgift å faktiskt inträffade missförhållanden af nu ifrågavarande art eller eljest åstadkommit något slags bevisning", borde utskottet förskaffa sig nödiga upplysningar; och utskottet satte sig därför i förbindelse med polismyndigheterna i fem af rikets största städer, nemligen Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg och Norrköping, hvilka myndigheter lemnat de upplysningar, som berördes af den föregående talaren. De upplysningar, som lemnats, har dock utskottet icke ansett vara så synnerligen bestämda i afseende å den misshandel, som dessa barn skulle undergå. Att sådan misshandel skulle förekomma har nemligen ingen af polismyndigheterna i dessa städer rent ut sagt, men de *antaga*, att barnen misshandlas och att de undergå hård behandling o. s. v. Men på sådana halfva uttalanden ansåg sig utskottet icke kunna eller böra tillstyrka åstadkommandet af en lag, som förbjöde, att sådana kringresande sällskap finge använda små barn för att göra konst.

Reservanterna liksom den siste talaren, som också är reservant, hafva antydtt ett fall med en flicka från Malmö, som blifvit lemnad till en konstberidare och redan börjat ridning å häst vid 6 års ålder. Detta anse reservanterna så upprörande, att lagstiftningen redan för detta fall borde ingripa. Ja, derom kunna nu meningarna vara något delade. Jag tror för min del icke, att en liten flicka på 6 år kan misshandlas och piskas så, att hon, då hon kommer upp på hästryggen, kan rida, utan hon måste behandlas med mildhet. Jag tror, att liksom små barn måste stödjas för att kunna hålla balansen, när de skola lära sig gå, så måste också ett litet barn, som skall öfva sig att rida på häst, stödjas för att kunna hålla balansen. Jag kan derom anföra ett exempel, som jag såg på cirkus i Stockholm för

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga förevisningar m. m.
(Forts.)

Om med-
delande af
föreskrifter
till för-
hindrande
af barns
användande
vid offentliga
förevisningar
m. m.
(Forts.)

några år sedan. En liten flicka — jag tror icke, att hon var mer än 6 år gammal — liten och klen till växten, kom ned på cirkus och gjorde en artig bugning för åskådarna. En karl kom efter med en häst, tog flickan i armen och satte upp henne på hästen och på en sadel, som var fastspänd på hästen, en sådan sadel, som ryttare och ryttarinnor stå på, när de göra sina konster. När den lilla flickan kommit upp på hästen, så fick hon ett band, som var fästadt i sadeln att hålla sig i. Karlen ledde hästen omkring, till dess den kommit i galopp, och flickan stod der och figurerade med sina små fötter, utan att man kunde se, att hon ansträngde sig mycket, men karlen gick under ridningen i midten af cirkus för att se huru det lyckades och för att kunna hjälpa henne, om något utseende af fara att falla skulle yppa sig, men olycka skedde ej. Icke tror jag, att flickan hade misshandlats och piskats för att kunna stå på hästen och rida, utan hon hade fått hjälp och stöd af karlen, till dess hon blifvit så van, att hon kunde hålla balansen. Det är min åsigt, att ingen misshandel kommer i fråga, men derom kan det ju vara olika åsikter.

Den reservant, som hade ordet näst före mig, talade också om, att det kommit sådana svar från polismyndigheterna, att blott dessa skulle utgöra en tillräcklig anledning att anhålla om ett förbud för barn att uppträda vid sådana tillställningar. Utskottet har gjort en resumé öfver dessa uttalanden. Den lyder så:

Beträffande förhållandet mellan utöfvarne af förevisningarna samt de i yrket använda barnen, såväl yrkesmännens egna som andras, säges från *Stockholm*, "att förhållandet emellan föräldrar och barn i allmänhet är synnerligen godt och att någon för barnen pinsam behandling veterligen ej förekommer". Från *Göteborg* heter det, att "några klagomål angående barnens behandlingssätt hafva icke blifvit hos polismyndigheten här gjorda, men lärer behandlingssättet emot de i yrket använda barnen, de må nu vara egna eller andras, lemna åtskilligt öfrigt att önska. Särskildt under öfningstiden skall behandlingen vara hård, och om barnen ej kunna nöjaktigt utöfva sina konster, lära de ofta misshandlas". Polismästaren i *Malmö* yttrar, att "hithörande frågor föga uppmärksammas af polisen, men om jag får döma efter den omständigheten, att under min snart tioåriga embets-tid endast en gång, så vidt jag kan minnas, klagomål försports i sådant afseende, kan ju förhållandet betecknas såsom i allmänhet godt". Från *Helsingborg* säges, att "numera höras aldrig klagomål, att utöfware af nyssnämnda yrken illa behandla sina eller andras barn", och från *Norrköping* meddelas, "att något fall af dåligt bemötande eller dålig behandling i allmänhet af sådana barn icke kommit till polismyndighetens kännedom".

Detta är innehållet i nämnda resumé af de uttalanden, som kommit från polismyndigheterna.

Att man har lag emot barns användande i fabriker är sant; men jag undrar, om denna lag verkat i det goda syfte, som var meningen, när lagen stiftades. Jag tror, att de barn, som icke få användas såsom yrkesidkare, förr än de blifvit 15 eller 16 år, utan till dess gå på de stora städernas gator och gränder sysslolösa, icke lära sig bättre

sedlighet, än om de fått lof att taga anställning hos yrkesidkare eller i fabrik till nyttig sysselsättning, nemligen sådan, som icke öfveranstränger barnen. Nu är det ju så, att de icke få anställas i fabriker eller hos yrkesidkare, förr än de uppnått den angifna åldern, och jag har hört många klagomål öfver detta. Jag talade här om dagen vid en yrkesidkare här i Stockholm, som sade: "När jag var 12 år, sattes jag i lära och lärde mig yrket, till dess jag var 18 år. Sedan har jag drifvit yrket och fått min bergning på min ålderdom. Nu", sade han, "kan man icke taga emot en lärösse utan att fråga, huru gammal han är; men är han 15 à 16 år, då är han för stor och yrket faller sig besvärligt för honom." Det var därför vida fördelaktigare för barnen, när de fingo ingå i yrket, då de voro yngre; ty vid 15 à 16 års ålder äro de för gamla. Jag tror därför icke, att denna förändring varit så helsosam hvarken för barnen eller för de medellösa föräldrarna. Ty för dessa behöfves det allt, att barnen få någon sysselsättning, så att de kunna förtjena något till sitt uppehälle. Ty i många familjer är barnskaran vanligen rätt talrik, hvilket vid sådant förhållande med den der lagen icke är mycket att glädja sig åt.

Af hvad jag nu anfört torde framgå, att utskottet icke gerna kunnat komma till något annat slut, än det gjort. Man måste väl hafva något faktiskt bevis på att sådana missförhållanden existerade, som fordrade, att en sådan lag som den ifrågasatta komme till stånd. Detta har icke visats af uttalandena från de polismyndigheter, som blifvit hörda, och då motionären icke framlagt några bevis för sitt förslag, har utskottets beslut blifvit sådant det är.

På grund af hvad jag nu yttrat, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarström: Herr talman, mine herrar! Då jag inom utskottet har förfäktat samma åsigt, som reservanterna uttalat, men icke varit i tillfälle att reservera mig, torde det tillåtas mig att säga några ord.

Det torde icke vara lämpligt att ingå i någon närmare granskning af de uttalanden eller svar, som ingått från olika polismyndigheter. Ty vi hafva dem ju här i betänkandet, och jag tror icke det vara nödigt eller lämpligt att här försöka få utrönt vidden af de olägenheter, som möta dessa små barn. Ty det är icke möjligt att här i kammaren få denna sak utredd. Det är dock ådaglagdt och konstateradt, att missförhållanden ega rum, och detta är för mig nog att tillstyrka ett liknande beslut inom denna kammare, som Första Kammaren fattat. Af uttalandena rörande denna fråga har emellertid framgått, att man i främmande lünder redan funnit sig föranlåten att lagstifta i detta ämne, och då torde det icke vara ur vägen att tänka på saken äfven här. Det har, såsom jag nyss nämnde, af svaren till fullo framgått, att missförhållanden och betänkliga missförhållanden ega rum, ehuru polismyndigheterna yttrat sig mycket reserveradt och mycket försigtigt i detta fall. Det är ju icke möjligt att, såsom utskottet fordrar, påvisa befintligheten af dessa missförhållanden, då,

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga föreläsningar m. m.
(Forts.)

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga föreläsningar m. m.
(Forts.)

såsom utskottet medgifver, de egentliga svårigheterna för barnen hufvudsakligen komma i fråga under de enskilda öfningarna i allmänhetens frånvaro. Då utskottet säger, att motionären icke har föreslagit något sätt, hvarpå man skulle gå till väga i detta fall, d. v. s. att han icke föreslagit något förbud för dylika uppvisningar, vill jag erinra, att det ju icke kan behövas att föreslå förbud derför, när motionären har föreslagit det mera radikala förbudet, nemligen att icke alls få använda barn. Jag anser, att de lidanden, som de utstå i fysiskt hänseende, ehuru svåra nog, dock öfverträffas af de moraliska faror, som dessa barn sväfva uti, ty det ständiga exemplet af de äldre inom de sällskap, de tillhöra, torde icke vara af bästa beskaffenhet, då det gäller uppfostran, utan lemnar helt säkert mycket öfrigt att önska. Särskildt anser jag saknaden af all skolundervisning för dem vara ytterst betänklig.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan ber blott att, med instämmande i reservanternas motivering, få yrka bifall till reservationen.

Herr Berg: Herr talman, mine herrar! För någon tid sedan afgåfvu vi här i kammaren en opinionsyttring emot varietéerna. Jag var också med om densamma, men jag får bekänna, att jag betraktade den hufvudsakligen såsom en opinionsyttring, emedan jag är mycket oviss, om den kommer att få någon annan betydelse än denna.

Det skulle emellertid förefalla mig synnerligen märkvärdigt, om kammaren, sedan den afgifvit en sådan opinionsyttring, nu skulle afgifva en i motsatt riktning, den, som utskottet här behagat föreslå oss genom att hemställa, att vi skulle rent af sanktionera det mest upprörande vid dessa varietéföreställningar, nemligen att små, späda barn vid dem uppträda. Utskottet påstår, att sådant icke förekommer i någon större utsträckning, och det synes uttryckligen vilja betona, att här icke är fråga om svenska, utan blott om *utländska* barn. Jag är rädd för att utskottet härvidlag låtit lura sig deraf, att barnen icke uppträda under sina svenska namn, Greta Månsdotter och Anna Pettersson eller hvad de nu må heta, utan förses med så kallade "artistnamn" af italiensk eller spansk klang. Trots dessa utländskt ljudande namn äro ifrågavarande barn ganska svenska och stockholmska. De få, dessa barn, uppträda vid 9 och 10 års ålder på varietéerna med konststycken och sånger. Hvilken inverkan sådant skall hafva, det kan hvar och en inse, som haft något med uppfostran att göra. De infinna sig kanske i skolan dagen derpå, men med hvilket intresse, det kan hvar och en förstå — halfsofvande och intresselösa.

Man säger nu, att "vederbörande myndigheter" hafva befogenhet att tillse, att de komma i åtnjutande af ordentlig undervisning. Ja, men huru lätt är det icke för de föräldrar, som vilja begagna sina barn på sådant sätt, att slippa ifrån dessa vederbörande myndigheter. En fader, som vill låta sin dotter användas på det viset, behöfver blott anmäla, att han ämnar flytta t. ex. till Hamburg. Då blir han utskrifven härifrån och reser bort en tur på tre månader, men återkommer sedan till Stockholm och låter barnet uppträda på

varietéerna fortfarande som hittills. På det sättet kan det gå en lång tid, kanske årtal, innan skolmyndigheterna få fatt i det barnet.

Utskottet framställer en gissning derom, att barns och minderåriges medverkan vid teaterföreställningar i vårt land icke har någon synnerligen stor utsträckning och icke heller medför så svåra olägenheter. Jag beklagar, att utskottet synes hafva uteslutande vändt sig till polismyndigheterna. Ännu är det, Gud ske lof, så, att *polisen* har mindre att göra med de minderåriga barnen än vi skolmän. Om utskottet i stället vändt sig till skolmännen, skulle det fått annat besked om utsträckningen af minderåriges användning vid teatrarne. Denna förekommer tyvärr i ganska stor utsträckning. Här annonseras alltemellanåt efter barn med, som det heter, "fördelaktigt utseende" och i synnerhet efter flickor, hvilka företrädesvis användas vid baletten. En mängd 10 och 11 års flickor få der uppträda qväll på qväll och natt på natt, ofta till långt in på nätterna. Så komma de för sent till skolan och sitta der, såsom jag nämnde, håglösa och intresselösa. Mycket ofta anmälas de sjuka efter dylika tillställningar, och då de på förmiddagarne behöfvas vid repetitioner, så anmälas de också sjuka eller ock rymma de från skolan, om de icke få lof. Man har uttalat den förmodan, att äfven sådana barn nog erhålla undervisning, men af hvad jag nyss nämnde kunna herrarne döma om, hurudan undervisning det blir.

Man säger vidare, att föräldrar måste hafva rätt att sörja för, att deras barn må kunna förtjena sitt uppehälle. Jag skall då upplysa om, hvilken betalning de få för dylik medverkan på teatrarne. De få först vara med om ett tjugotal repetitioner till en pjes, och för detta erhålla de alls ingen ersättning, och sedan, om de få vara med på sjelfva föreställningen, så få de — femtio öre för qvällen. Man säger, att barnen på detta sätt kunna förtjena sin framtida bergning. Ja, ett och annat af dessa barn kunna på ifrågavarande sätt göra sin karriär och få god betalning, och detta lockar naturligtvis deras skolkamrater att försöka sig på samma bana samt föräldrarne att kasta in sina barn derpå. Men sådant lyckas blott för en och annan. De öfriga deremot försökas en tid och kastas sedan bort. Men när de gå ifrån den banan, har den lemnat tydliga märken efter sig i deras sinnen; den tid, de varit inne derpå, har icke förflutit spårlöst. Det kan icke vara utan verkan, som de utvecklade barnen få lefva i denna skenets, denna de medvetna och afsigtliga illusionernas luft, denna den yrkesmessiga föreställningens värld. Det kan icke åstadkomma annat, än att i deras föreställningar sanning och lögn, verklighet och överklighet blandas om hvarandra. Det kan icke finnas någon tvekan om, hvilken inverkan det måste hafva på en liten flicka att vid tio års ålder få tjenstgöra såsom dansös. De, som varit i tillfälle att se en sådan flicka, då hon fram på förmiddagen kommer till skolan, huru kamraterna flockas omkring henne, och med hvilken ifver hon berättar alla sina varieté- och teaterhistorier för dessa nygiriga och lyssnande kamrater, de kunna icke tveka om, hvilken moralisk inverkan dylikt har på dem. När man sedan ser, huru hon afvisar lärares eller lärarinnors varningar och uppmaningar att öfver-

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga föreläsningar m. m.
(Forts.)

Om meddelande af föreskrifter till förhindrande af barns användande vid offentliga förevisningar m. m.
(Forts.)

gifva en så dålig bana, och detta med en min, som tydligen säger, att hon nog vet, huru en teaterflicka skall bereda sig en framtid, då kan man icke vara i villrådighet om, hvilket beslut kammaren i afton bör fatta.

När jag nu tänker på, att vi, såsom sagdt, för någon tid sedan opinerade mot varietéerna, så synes det mig både komiskt och sorgligt, om vi i afton skulle besluta i enlighet med utskottets förslag, och när jag vidare tänker på, att Andra Kammaren enhälligt beslutat en skrifvelse till Kongl. Maj:t angående åtgärder för sedligt vanvårdade barn, så kan jag icke tro, att man nu skulle neka att stoppa till en af de uppenbaraste källorna till denna vanvård, och när jag slutligen tänker på, att vi från Första Kammaren fått ett så godt förslag, att vi borde med glädje begagna det temligen sällsynta tillfället att säga ja och amen dertill, då skulle det förvåna mig mycket, om Andra Kammaren kunde fatta annat beslut, än det reservanterna föreslagit.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Med herr Berg förenade sig herrar *Eriksson* i Elgered, *Olsson* i Ornakärr och *Hammarlund*.

Herr Amnéus yttrade: De skäl, utskottets pluralitet haft för det slut, hvartill utskottet kommit, hafva blifvit temligen utförligt anförda i betänkandet. Jag skall därför icke vidare inlåta mig på frågan, helst jag icke finner den vara så stor, att jag vid denna sena timme dermed vill uppehålla kammaren. Anse herrarne vår tvekan vara obefogad, så få vi finna oss i detta förhållande, och jag skall för min del icke taga mig så hårdt af detsamma, men jag yrkar emellertid bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, beslöt kammaren att, med afslag å utskottets hemställan, biträda Första Kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 19.

Om beredande af sjukvård åt alkoholister.

Slutligen föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 21, angående herr P. Waldenströms motion i fråga om alkoholismens betraktande såsom en sjukdom m. m.

Utskottet hemställde i detta utlåtande:

“att Andra Kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, om och huru genom statens åtgörande eller medverkan tillfälle till sjukvård må kunna beredas alkoholister i vidsträcktare mån än hittills å enskilda anstalter, för att derefter till Riksdagen inkomma med sådant förslag, som utredningen kan föranleda.”

I afgifven reservation hemstälde deremot herr *Waldenström*:

“att Andra Kammaren må besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det täcktes Kongl. Maj:t låta genom sakkunnige män på grundvalen af de erfarenheter, som dels inom Sverige, dels i andra länder vunnits, utreda, i hvad mån personer, som lida af ett oemotståndligt dryckenskapsbegär, kunna och böra anses såsom sjuklingar, samt med anledning af de resultat, som en sådan utredning kan leda till, föreslå för Riksdagen de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för att bereda alkoholister af nu nämnda slag lämplig sjukvård.”

Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)

Herr Waldenström begärde ordet och yttrade: På den tiden, då jag var student i Upsala, fans der en teologie kandidat, som skulle skriva en afhandling, men eftersom den måste skrivas på latin och han icke kunde latin, så skref han den på svenska och talade vid kamrater, som öfversatte den på latin. Afhandlingen blef i alla afseenden underhållig, och sedan beklagade han sig öfver, att han på den och den sidan hade haft en tanke, men att den försvunnit i öfversättningen. Jag får nu säga detsamma. Jag hade en tanke i motionen, och den försvann vid behandlingen i utskottet, försvann totalt.

Såsom herrarne kunna se af såväl min motion som min reservation vid utskottets betänkande, är tanken en stor humanitetstanke. Det har utskottet också erkänt, fastän det icke gifvit uttryck åt detta erkännande i det betänkande, som det här har framlagt.

Saken är nemligen den, att man i allmänhet har betraktat och ännu betraktar *alla* drinkare såsom blott lastbara menniskor, hvilka skola behandlas med böter eller fängelse eller på det sättet, att man, när de blifva riktigt förfallna, dömer bort dem till allmänt arbete. Emellertid hafva allt flera och flera röster börjat höjas, som fråga, om detta kan vara rätt, och man har börjat tänka, om icke möjligen ett oemotståndligt dryckenskapsbegär äfven i det fall, då det är följden af en last, likväl i sin närvarande form är att betrakta såsom en sjukdom samt bör behandlas såsom en sjukdom. Emellertid har jag icke ansett, att frågan varit tillräckligt utredd, ty man kan ju omöjligen betrakta *alla* drinkare såsom sjuklingar, och därför har jag hemställt, att Riksdagen måtte skriva till Kongl. Maj:t och anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunnige män låta utreda på grundvalen af de erfarenheter, som man vunnit dels inom vårt land, dels i andra länder, dels inom den enskilda läkarepraktiken, dels vid särskilda anstalter, i hvad mån och under hvilka förhållanden det oemotståndliga dryckenskapsbegäret är att betrakta såsom en last eller såsom en sjukdom, samt hvad som i det senare fallet af staten kan och bör göras för att bereda dessa sjuklingar sjukvård.

Utskottet har, som sagdt, låtit denna tanke alldeles förflygtigas och säger, att det kan icke inse behofvet eller lämpligheten af en sådan utredning.

Jag skall icke tillåta mig att yrka bifall till min reservation, helst som vi äro så långt fram på riksdagen, att, äfven om kammaren skulle bifalla densamma, Första Kammaren svårligen skulle få tillfälle

Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)

att behandla saken, utan jag skall nöja mig med, att min reservation står der såsom en framkastad tanke, hvilken ovilkorligen förr eller senare måste leda till praktiska åtgärder från statsmagternas sida. Hvad jag deremot skall göra, är att yrka afslag å utskottets betänkande. Jag anser det vara nästan orimligt, om kammaren skulle antaga detta betänkande och skicka det öfver till Första Kammaren, hvilken svårligen skulle kunna biträda detsamma, om icke möjligen i följd deraf, att kammaren hade så kort tid på sig, att den icke hunne tänka på, hvad det innehöлле. Utskottet vill, att Kongl. Maj:t skall utreda, om och huru genom statens åtgörande eller medverkan tillfälle till sjukvård må kunna beredas alkoholister i vidsträcktare mån än hittills å enskilda anstalter. Hvad nu beträffar sjelfva namnet alkoholister, så blir frågan, hvad man menar med det. Jag har frågat utskottet, hvad det menar, men fått till svar, att det icke vill inlåta sig derpå, emedan det är en så svårutredd fråga och vetenskapen ännu icke sagt sitt sista ord i den.

Alltså, utskottet vill hafva sjukvård åt en klass af människor, om hvilka det icke kan säga, hvad det är för en sjukdom, som de angripits af. Och detta kan naturligtvis icke vara lämpligt. Så begär utskottet, att Kongl. Maj:t skall låta utreda, om man icke kunde bereda alkoholister vård i vidsträcktare mån än hittills å enskilda anstalter. Det fins *en enda* anstalt i Sverige, som tillhåller drinke på kurativt sätt, och det är anstalten "Sans-Souci" vid Upsala. Icke behöfva vi någon utredning från Kongl. Maj:ts sida för att få reda på, om icke alkoholister skulle kunna der behandlas i vidare mån än hittills, ty den anstalten är full. Icke heller kan man rimligen anhålla, att Kongl. Maj:t skall gå i författning om, att det må upprättas nya *privata* anstalter, ty huru skulle det vara tänkbart? Om det *funnes* flera privata anstalter, som behöfde att få anslag till sin verksamhet, så vore det rimligt att begära af Kongl. Maj:t den här föreslagna utredningen. Men att begära, att Kongl. Maj:t skulle gå i författning om att undersöka, huruvida alkoholister kunna få sjukvård i vidsträcktare mån än hittills i enskilda anstalter, som icke finnas, det kan väl icke kammaren vilja vara med om.

Jag skall inskränka mig till detta och anhålla, att kammaren ville afslå utskottets hemställan och låta den tanke, jag uttalat i motionen, stå öppen till framtiden.

Herr friherre von Knorring anförde: Att utskottet kommit till det förslag, det här framlagt, beror till en del på, att den fråga, som af utskottet behandlats, blifvit mycket gynnsamt mottagen vid tvenne riksdagar förut, såsom synes af den lilla historik, som utskottet gjort, nemligen vid 1889 och 1893 års riksdagar. Särskildt vill jag påpeka, att 1893 års statsutskott i sitt betänkande angående anslag till Sans-Souci, hvilket af Riksdagen bifölls, framhållit möjligheten af utvidgning af denna anstalt i framtiden. Emellertid, hufvudsakliga skälet för utskottets hemställan är naturligtvis det, att utskottet ansett, att det verkligen behöfves för alkoholister en sjukvård i vidsträcktare mån, än som hittills beståtts dem.

Att det finnes ett stort antal sådana sjuklingar i vårt land, lider intet tvifvel. Om herrarne vilja se i en liten skrift angående alkoholism, som utdelats till kammarens ledamöter för en tid sedan, så skola herrarne der finna en siffra, som är öfverraskande stor, men som jag icke vågar anföra, då den icke är bestyrkt. Äfven tror jag, att läkarne äro ense om, att sjukvård bör lemnas åt dem, som lida af alkoholsjukdomar. Men den vård, som kan bestå dem för närvarande, är för obetydlig. Såsom herrarne se af betänkancket, är visserligen tillfälle beredt en del alkoholister att intagas på offentliga sjukhus eller lasarett. Men dessa äro endast sådana, som lida af svårare sjukliga förändringar i vissa organ af kroppen, och torde hufvudsakligen utgöras af sådana, som äro behäftade med "delirium tremens".

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

Andra, som icke hafva sådana svåra eller akuta former af alkoholsjukdom, kunna icke der intagas, utan vända sig till enskild anstalt. Någon annan sådan än Sans-Souci invid Upsala finnes dock ej i vårt land. Af den statistik angående Sans-Souci, som utskottet meddelat, framgår emellertid, att derstädes är plats för mycket få patienter. Det har därför synts utskottet nödigt, att tillfälle till sjukvård beredes alkoholister i vidsträcktare mån, än hittills är fallet.

Då herr Waldenström yttrade, att utskottet föreslagit utvidgande af en anstalt, som redan "är full", åsyftade han troligen endast att begagna ett skämt med utskottets förslag i förargelse öfver, att hans eget förslag icke vunnit bifall inom detsamma. Utskottet nämner, att arealen till Sans-Souci lär vara så stor, att en utvidgning af denna anstalt ej är omöjlig. Derfor har utskottet också tänkt sig en utvidgning deraf med statens tillhjälp, eller, om detta ej befans lämpligt, att Kongl. Maj:t skulle på ett eller annat sätt befordra upprättande af annan eller andra enskilda anstalter, der sjukvård af ifrågakvarande slag kunde beredas. Utskottet har i likhet med Riksdagen år 1889 ansett, att man icke skulle syfta till upprättande af några statsanstalter af detta slag. Frågan har således icke det omfång, att kammaren bör vara rädd att biträda det förslag, utskottet här framställt.

Herr Waldenström har i sin motion föreslagit, att man skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa om utredning, "i hvad mån alkoholism kan betraktas såsom en sjukdom". Sedermera har han i sitt förslag till skrifvelse ändrat detta till, att man skulle begära utredning om, "i hvad mån personer, som lida af ett oemotståndligt dryckenskapsbegär, kunna och böra anses såsom sjuklingar", d. v. s. i hvad mån lidande af ett oemotståndligt dryckenskapsbegär skulle vara en sjukdom. Sannolikt har han föranledts till denna förändring deraf, att han fått reda på, att i professor Huss' verldsberömda arbete om alkoholism det finnes gjord en utredning af den sjukdom, som kallas för alcoholismus chronicus. Alcoholismus chronicus anser herr Waldenström emellertid vara en annan sjukdom än den, som han syftar på. Detta är nemligen den sjukdom, som kallas för "ett oemotståndligt begär efter starka drycker". Det är i sammanhang härmed, förmodar jag, som han förebrätt utskottet, att det icke kunnat säga, hvad det menar med

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

alkoholister. Emellertid har herr Waldenström just genom att i sin reservation anförä Huss' definition på alcoholismus chronicus sagt, hvad som menas med alcoholism och med alkoholister. Han begär nemligen ett misstag, då han i reservationen påstår, att den sjukdom, som han åsyftar, icke hör till alcoholismus chronicus. Det är just det, den gör. Och om han sett närmare efter i Huss' bok, hade han funnit, att just "det oemotståndliga dryckenskapsbegäret" är en "sjukdomsyttning från nervsystemets psykiska sferer" och ingår således i begreppet "alcoholismus chronicus". Under sådant förhållande synes det mig besynnerligt, att herr Waldenström förebrår utskottet, att det ej skulle veta, hvad som menas med alcoholism och alkoholister.

Att herr Waldenström ej vågat yrka bifall till sin hemställan i reservationen, förefaller mig ej alls underligt. Ty hvar och en, som ser på motiveringen eller formuleringen, finner, att syftet är utredning af så vidsträckt slag, att kammaren eller Riksdagen sannolikt ej skulle vara benägen att gifva sitt bifall till en skrivelse af sådant innehåll. Han talar om straff för fylleri och undrar, om en person med oemotståndligt dryckenskapsbegär bör straffas för fylleri, då han måhända snarare bör betraktas såsom en sjukling. Han talar om brott, som kallas fylleri, men då fylleri i och för sig icke är brott, enligt svensk lag, tänker han nog på den brottslighet, som förefinnes hos person, hvilken under beskänkt tillstånd begår brottslig handling. Att frågan, huru man i olika fall bör behandla sådana personer, har ett ofantligt vidsträckt omfång, inse naturligtvis herrarne. Och det kunde ej falla utskottet in att gå herr Waldenström till mötes och afgifva ett förslag till skrivelse i detta ämne. Det finnes för öfrigt andra oemotståndliga begär, som äro grunder till brotts begående. Sålunda existera tjufmani och äfven mordmani, och det finnes ingen anledning, hvarför man skulle snarare undersöka, om den brottslighet, som finnes hos dem, hvilka i ett beskänkt tillstånd begå brott, är sjuklighet, än undersöka, om de brott, som begås af sådana, som lida af tjufmani och mordmani, grunda sig på sjukligt tillstånd i högre grad än på verklig brottslighet. Vidare är det naturligt, att om man ser frågan från den omfattande synpunkt, som herr Waldenström gör, borde man äfven sätta i fråga att lagstifta angående bortdömande till sjukvårdsanstalt af personer, som i sjukligt tillstånd begått brott. Men en sådan lagstiftning tror jag ej att Riksdagen skulle vilja vara med om. Det tjänar därför ej till något att hemställa om skrivelse med begäran om dylik utredning.

Då utskottets förslag till skrivelse är af ganska begränsadt omfång och icke kan föranleda några större statsutgifter, men kan bereda tillfälle till sjukvård åt alkoholister i högre grad, än nu är beredt, hoppas jag, att kammaren bifaller detsamma.

Herr Wallis: Herr talman, mine herrar! I den motion, som herr Waldenström afgifvit i Andra Kammaran och deri han begärt, att Kongl. Maj:t skulle anmodas utreda, i hvad mån alcoholism kan betraktas som en sjukdom, framstälde han någonting, som i läkare-

kretsar väckte stor uppmärksamhet. Läkare kommo till mig och frågade: hvad kan motionären mena med en sådan motion? Kan någon frågade man, verkligen vara okunnig om, att alkoholism sedan länge är betraktad som sjukdom och att ett banbrytande arbete i den vägen blifvit skrifvet af en svensk? Man åsyftade den svenske man, I kännen till, Magnus Huss. Jag tog naturligtvis närmare reda på motionen och kom då under fund med, att herr Waldenström menat med alkoholism något helt annat och med alkoholister helt andra, än läkarne i allmänhet dermed mena, och att han under nämnda rubrik, alkoholism, subsumerat en hel del saker, som ännu icke blifvit af läkarevetenskapen ansedda utgöra några sjukliga förhållanden. Äfven kom jag på samma gång på det klara med, att denna motion var aldeles förvånande litet vidlyftig i afseende å motiveringen. Nämnda motionärens egendomliga yrkande var ej motiveradt på mera än en del af en half sida, ty på den återstående delen af denna halfva sida motiverar han den andra hälften af hvad han i motionen yrkat, nemligen att man måtte anhålla om utredning om, hvad som bör från statens sida göras för att bereda ökad vård i särskilda drinkare-asyler åt sådana eventuelt sjuka personer, s. k. alkoholister. Då reservationen sedan kom och jag fick genomläsa den, fann jag, att han der hade preciserat sin ståndpunkt, och att han nu hade klart för sig, att alkoholism var en sjukdom, som länge sedan var bekant, samt att han ej alls hade menat alkoholism och alkoholister i allmänhet, utan en särskild sort, nemligen dessa, som visade såsom enda sjukliga symptom ett oemotståndligt begär efter starka drycker. Jag vill nu medgifva, att jag anser aldeles som motionären, att den frågan ännu icke är utredd, i hvad mån man kan betrakta dessa habitual drunkards, som engelsmännen kalla dem, dessa, som ovilkorligen måste hafva sin fylla, såsom verkligt sinnessjuka. Detta är en mycket vigtig fråga vis à vis behandlingen. Somliga former betraktas redan nu ganska allmänt som sinnessjukdom. Dit hör dipsomanien, detta oemotståndliga begär att blifva berusad, som visar sig med intervaller, så att en lång tid den sjuke ej har begäret och ett, tu, tre det visar sig hos honom ett oemotståndligt begär att berusa sig och han underkastar sig hvad som helst, till och med att stjäla den rusgifvande drycken, för att tillfredsställa begäret.

Dessutom spelar bland dessa outredda förhållanden den fråga, som doktor Brunnberg berört, en vigtig roll, nemligen herediteten, d. v. s. de nedärfda anlagen. Det finnes med ett ord mycket i afseende på alkoholens inverkan på organismen för vetenskapen att ännu utreda, och hvad särskildt beträffar denna mångskiftande åkomma, hvars gemensamma namn är alkoholism och som består i alkoholens inverkan på nervsystemet, så är med afseende på denna icke på långt när sista ordet sagdt. Jag är vidare ense med herr Waldenström deri, att denna ännu icke gjorda utredning är en mycket vigtig fråga, en bland de viktigaste frågor, som för närvarande stå på dagordningen i alkohol-frågan. Ty tack vare det, att det är så olika åsichter om denna sak, emedan den är så outredd, hafva i olika länder ytterst olika åtgärder vidtagits för att behandla dessa habitual drunkards. Jag är alltså

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

ense med motionären derom, att det vore ofantligt bra att få denna sak utredd. Men på det sätt, som han menar, tror jag icke någon utredning kan åstadkommas. Ty han föreslår blott, att med det undersökningsmaterial, som man redan insamlat angående dessa saker, Kongl. Maj:t utan vidare skulle bringa till stånd en utredning. Ja, om det vore så lätt, behöfde man visst icke gå till Kongl. Maj:t, utan man kunde helt enkelt begära af en sakkunnig, att han toge reda på den utländska litteraturen och framlade i ett referat resultatet. Men detta vore icke en vetenskaplig utredning, icke en sådan, som ökade vårt vetande, som löste olösta frågor, af hvilka så många finnas just i denna del af den s. k. alkoholismen. Motionären har icke begärt af Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t skulle lösa denna fråga så som den ensamt kan lösas, nemligen genom fortsatta vetenskapliga undersökningar, som lära oss mera, än vi hittills i dessa saker lärt; att derför bifalla den första delen af hans reservation likasom af hans motion, synes mig vara en alldeles öfverflödig sak. Vi behöfva sannerligen icke anhålla hos Kongl. Maj:t om en så ytterst enkel sak. Utan tvifvel kan ett så inflytelserikt parti som nykterhetsvännerna skaffa ett sådant slags "utredning" af någon sakkunnig till stånd. Men det viktigaste i detta afseende, att föra vetenskapen framåt, anser jag icke ens Kongl. Maj:t ega magt till. Kongl. Maj:t kan icke disponera öfver vetenskapsmän, som kunna med säkerhet åtaga sig att föra en sådan fråga fram till sin lösning. En vetenskapsman, som begynner sådana undersökningar, kan aldrig med säkerhet säga, om han skall kunna lösa den honom föreliggande frågan. Likasom nu motionären icke brytt sig om att yrka bifall till sin motion och reservation i denna del, så kunna vi ock saklöst följa honom i denna saken och alltså instämma med utskottet.

Men då dessutom frågan är om dessa drinkares asyler, som intressera Andra Kammaren och Riksdagen så mycket, och som äfven intresserat utskottets stora majoritet, må det tillåtas mig att säga några ord i afseende äfven å dem. Utskottet har nemligen alls icke utredt den frågan annat än med hänvisning till den obetydliga kunskap, vi i afseende å dem ega från vår lilla anstalt Sans-Souci vid Upsala, och detta är en oändligt obetydlig del af det stora material, som för närvarande föreligger för att kunna bedöma den frågan, Jag skall be att af de uppgifter, jag ur den utländska medicinska litteraturen samlat, få nämna för herrarne åtskilligt, som torde komma att göra eder något, vill jag förmoda, eftertänksamma i denna fråga.

Densamma är alls icke ny, den är ganska gammal. Redan 1809 begynte en amerikan, doktor Benjamin Rush, framställa den frågan, om man icke borde i särskilda anstalter behandla dessa "habitual drunkards", hvilka han för sin del ansåg såsom sinnessjuka. Saken tog på länge icke fart, i Amerika icke förrän 1857, då den första anstalten af detta slag anordnades, Washingtonian Home vid Norton i Massachusetts. Sedan hafva en mängd anstalter upprättats i Amerika, in alles ungefär 50, hvaraf 10 indragits, så att för närvarande finnas omkring 40. Det är nu märkvärdigt och ytterst intressant — jag vet icke med visshet, men jag förmodar, att motionären har fäst sin

uppmärksamhet på detta egendomliga förhållande i afseende å dessa amerikanska anstalter, att uti dem kunna inom alla staterna dylika habitual drunkards, som hafva oemotståndligt begär efter starka drycker, intagas *mot* sin vilja, endast på anmälan af en vän eller släktinge och med begifvande af myndigheterna. En sådan person kan utan vidare stoppas in i en sådan anstalt utan sitt eget medgifvande, och der kan han under olika lång tid allt efter de olika staternas lagar kvarhållas. Det förefinnes olika föreskrifter i olika stater med afseende på de formaliteter, som skola föregå dessa inspärningsåtgärder. Det är vidare mycket karakteristiskt för dessa anstalter, att de äro mycket stora. Hundratals personer vårdas der, och man gör sålunda behandlingen af dessa sjuka, så att säga, fabriksmessig i Amerika. Resultatet af behandlingen är i allmänhet jemförelsevis ringa. Det är icke mer än 30 å 40 procent, som uppgifvas blifva utskrifna såsom friska, de andra utskrifvas som oföbättrade. Samma procent, som nu angifvits för Nordamerika, samma behandlingsmetod och samma vilkor för intagningen hafva äfven gjort sig gällande i Kanada, Australien och åtskilliga engelska kolonier.

Se vi nu, huru förhållandet gestaltar sig i Europa, finna vi å ena sidan, att sjelfva rörelsen är senare i Europa, men grundläggandet af dessa anstalter tidigare. Redan 1852 fans en anstalt i England på ön Skye, 1851 fans redan en i Linburg nära Düsseldorf i Tyskland. Europas anstalter äro således äldre. 1864 följde den första i Schweiz, 1894 blef i Frankrike en anordnad, på 1890-talet hafva åtskilliga upprättats i Österrike. Vår anstalt daterar sig från början af 1890-talet. Det egendomliga med alla dessa europeiska anstalter är, att i dem icke få införas några habitual drunkards annat än *med eget medgifvande*. De måste sjelfva begära att blifva dit införda; men det är olika lagstiftning, angående huru länge de kunna der kvarhållas. I England kunna de, sedan de medgifvit, att de skola intagas och blifva skötta under ett år, der under denna tid kvarhållas. I andra anstalter, såsom i Schweiz, hafva de absolut frihet; de hafva rättighet att aflägsna sig, när dem så konvenerar. Österrike utgör ett undantag i det hänseendet, att dessa anstalter egentligen icke kunna jemföras med vanliga drinkareasyler, utan de äro appendix till hospital, der verkliga sinnessjuka drinkare skötas. De höra således icke till den ifrågavarande kategorien. Men för öfrigt hafva alla Europas anstalter hittills utgått från frihetsidén, så att man icke skall hafva rättighet inspärta drinkare mot deras vilja. Härvid vill jag tillägga, att på senare tiden de amerikanska idéerna äfven begynt få insteg i Europa, i det man i olika land begynt yrka på, att man skulle hafva rättighet att mot deras vilja inspärta dessa — om man så vill kalla dem — sjuklingar, och att det till och med lyckats i en kanton i Schweiz, nemligen St Gallen, att genomdrifva ett lagförslag, som i det hänseendet motsvarar Nordamerikas förhållanden.

Vidare vill jag säga, att de skilja sig principiellt, dessa europeiska anstalter, från de amerikanska äfven deri, att de i regeln äro mycket små — blott 10 å 20 sjuka vårdas i hvarje anstalt — och att det

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

anses vara ett dåligt behandlingssätt att vårda dessa sjuka massvis i hundratals. Men trots det att de behandlas på mindre anstalter, har resultatet icke visat sig särdeles mycket gynsammare i Europa än i Amerika, i det endast ungefär 40 procent synas i medeltal hafva kunnat utskrifvas som friska. För öfrigt gäller om alla länder, som hittills använt metoden att i särskilda asylor behandla ifrågavarande sjuka, att resultatet är likartadt; äfven i det hänseendet står vår lilla anstalt i Sverige på väsentligen samma ståndpunkt som de öfriga. Hvad denna vår anstalts statistik beträffar, synes den vid första påseendet vara något gynsammare än den utländska statistikens. Enligt de sista meddelandena skulle nemligen af 25, som der behandlats, utskrifvits 13 såsom friska *eller förbättrade*. Detta skulle således vara ungefär 50 procent. Men jag vill säga herrarne, att det är ett litet obehagligt ord det der ordet "förbättrad". Det angifver, att af dessa 50 procent en del ingalunda varit fullt friska vid utskrifningen. Jag antager därför, att det visat sig der alldeles detsamma som öfverallt annorstädes, nemligen att man har att göra med en särdeles svår sjukdom, som ingalunda lemna särdeles ljusa utsigter för en framgångsrik behandling.

Herrarne skulle nu naturligtvis kunna draga den slutsatsen af hvad jag nu anfört, att jag icke skulle vara någon stor vän af dessa anstalter. Ty utom det att resultaten äro så pass små, är det äfven en mycket obehaglig sak, som kommer till: dessa anstalter blifva dyra. Det är klart, att, när den bästa behandlingsmetoden är den, att ifrågavarande sjuka vårdas på små anstalter, byggnader och dylikt måste betinga jemförelsevis större pris än i Amerika, der behandlingen sker mera fabriksmessigt; vidare förorsakas dyrheten deraf, att behandlingstiden, för att någorlunda goda resultat skola ernås, måste vara lång, åtminstone $\frac{1}{2}$ —1 år, vidare deraf, att de måste skötas under bästa möjliga hygieniska förhållanden, de måste hafva goda bostäder, lemnas god och stärkande föda, annars vinnes icke det äsyftade resultatet. De måste äfven hafva mycken läkareomvårdnad och mycket god moralisk omvårdnad, med ett ord: det måste vara en mycket stor och uppoffrande människokärlek, som skall sköta dem, förutom en uppoffringar kräfvande ekonomi. Detta tillsammans gör, att de blifva anstalter, som ej äro lätta att på ett tillfredsställande sätt anordna och som kräfva dryga ekonomiska offer.

Allt detta skulle nu kanske synas tala för, att jag icke vore vän af dylika anstalter. I så fall skulle jag vara fullständigt olika alla läkare, af hvilka jag har läst uppsatser i denna sak, öfver hufvud taget alla läkare, som tänkt i detta ämne; ty att det är en så svårbehandlad sjukdom, som icke gifver lysande resultat af behandlingen, det är icke ett skäl att icke anstränga oss för att vinna dessa resultat, fastän vi lyckas rädda blott en del af de sjuke, hvilkas behandling vi åtagit oss. Ty om vi icke vinna dessa resultat, om vi ej företaga behandlingen, huru går det då med *alla* dessa människor? Vi veta, att de gå sin tidiga undergång till mötes. De falla alla en för tidig död i armarne och innan dess äro de ruinerade till själ och kropp. De falla äfven det allmänna innan dess till last. Vi veta, att det går

så. Det är hvad vi läkare kalla en föga gynsam prognos på sjukdomen. Men det afhåller icke oss läkare att, der man har en ringa utsigt till framgång, sträfva efter denna ringa framgång. Jag skulle, för att lättare förstås, vilja jemföra denna svåra sjukdom med en annan svår sjukdom, tuberkulosen, lungsoten, för hvilken bekämpande för närvarande så stora ansträngningar göras i alla kulturländer; äfven i Sverige pågår, som bekant, en stor rörelse för att i detta afseende åstadkomma någonting. Svenska läkaresällskapet debatterar just nu denna fråga om tuberkulosens bekämpande sammankomst efter sammankomst, fastän man väl vet, att der föreligger samma förhållande, nemligen att det blir mycket dyra anstalter, der dessa med tuberkulos behäftade personer skola skötas, och att resultatet icke ens äro så goda, som de visa sig vara i fråga om drinkare-asyler. Äfven der är skälet till att fördubbla sina ansträngningar detsamma, nemligen att om ingenting alls göres, då är den förtidiga döden regeln såsom sjukdomens utgång.

Sålunda har jag nu motiverat, hvarför jag är en stor vän af hela denna fråga och känner mig mycket tacksam mot motionären derför, att han kommit å nyo fram med densamma. Jag vill hoppas, att han en annan gång kommer fram med den i ett bättre utredt skick, och det är en sak, som han utan tvifvel bör mycket väl kunna göra. Så skulle jag vidare vilja gifva den erinran, att det han borde begära i afseende å utredning vore framför allt att få utredt, hvilka de praktiska resultaten varit af de två principielt olika systemen i fråga om intagning af dessa sjuka i asylerna, nemligen dels detta tvångsinförande, sådant det förekommer i Amerika, dels det frivilliga, sådant det hittills i regeln förekommit i Europa. Från Amerika hafva vi en rik erfarenhet angående tvångssystemets verkningar. Af de försök, som redan gjorts, att få äfven i europeiska stater införda tvångsbestämmelser för intagningen, kan man sluta, att äfven i Europa ifriga nykterhetsvänner nog och mera allmänt komma att försöka att få det amerikanska systemet infördt här. Det vore en ytterst vigtig sak att få se, huru det amerikanska systemet visar sig i praktiken, om det varit tillfredsställande eller icke, ty att detta är en ytterst allvarlig fråga, och att den kan leda till för den personliga friheten mycket afsevärda resultat, inse nog herrarne litet hvar, och att frågan behöfver mycket noga genomtänkas, innan den får leda till lagbestämmelser, tror jag, att vi alla kunna vara öfverens om.

Men det synes mig verkligen, som om man, innan denna fråga är utredd, skulle kunna göra något annat, nemligen gå den väg, som utskottet föreslagit, och nu liksom förut visa sitt stora intresse för dylika privata anstalter genom att uti dem, som vi redan hafva och snart nog tvifvelsutan ytterligare få, söka erhålla en utvidgning med statens hjälp. Herr Waldenström har visserligen begärt, att kammaren nu skulle utan vidare kassera utskottets i detta afseende gjorda yrkande. I fall detta förkastas af kammaren, anser jag visst icke, att så stor skada derigenom är skedd, men jag tror, att det vore konseqvent af kammaren, som flera gånger förut och senast i år uttalat sin sympati för sådana anstalter, att bidraga till att så anordna,

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

*Om
beredande af
sjukvård åt
alkoholister.
(Forts.)*

att äfven mindre bemedlade, som deraf äro mest i behof, skulle kunna komma i åtnjutande af de fördelar, som vården vid dylika anstalter medför. Om kammaren är konsekvent häruti, så finner jag icke annat än godt häraf kunna härflyta, och skall därför be att få förorda utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det propositioner af herr talmannen gifvits å hvartdera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle, jemlikt föreskriften i § 63 mom. 3 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,37 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Tisdagen den 5 maj.

Kl. 1/2 3 e. m.

§ 1.

Ordet lemnades till

Herr vice talmannen Östberg, som yttrade: Herr talman! Då ibland de ärenden, som skola förekomma till afgörande i morgon, finnas flera statsutskottsärenden, hvilka kunna föranleda till gemensam votering, i händelse kamrarne stanna i olika beslut, äfvensom ett lagutskottsbetänkande, hvilket kan gifva anledning till sammanjemkning, anhåller jag att få framställa följande förslag, nemligen att föredragningslistan för morgondagen måtte så förändras, att först föredrages statsutskottets memorial n:o 67, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, vidare statsutskottets utlåtande n:o 56, angående Kongl. Maj:ts proposition om

anvisande om medel för kompletteringsarbeten å vestkustbanan m. m., vidare statsutskottets utlåtande n:o 58, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster, derefter statsutskottets utlåtande n:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af ett räntefritt lån för uppförande af ny läroverksbyggnad i Östersund, derefter statsutskottets utlåtande n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsanslag för reparation af kapell i Muonionalusta kapellag m. m., derefter statsutskottets utlåtande n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande åt lappar inom Jukkasjärvi oeh Enontekis socknar af Norrbottens län af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet, derefter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen, äfvensom inom Riksdagen väckta motioner i samma ämne, derefter lagutskottets utlåtande n:o 72, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om hemmansklyfning, ego-styckning och jordafsöndring m. m., samt att efter de nu af mig omnämnda ärenden måtte uppföras öfriga på föredragningslistan förekommande ärenden i den ordning sins emellan, i hvilken de finnas upptagna på dagens föredragningslista.

Den af herr vice talmannen sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare herr C. W. Collander i följd af sjukdom (nevrastheni och influensa) är tills vidare oförmögen att närvara vid riksdagen, intygas.

Stockholm den 2 maj 1896.

T. Erdmann,
leg. läk.

§ 3.

Till bordläggning anmälde:

sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 1, i anledning af väckt motion om förbud mot utlemning af spirituosa mot efterkraf; och

n:o 2, i anledning af väckta motioner om åtgärder till befrämjande af hushållningen med enskildes skogar.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,43 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.